

1951

η φύση

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ 131

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2010

ΦΥΣΗ ♦ ΓΝΩΣΗ ♦ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

η φύση

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ 131
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ-ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2010

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

Νίκης 20, 105 57 Αθήνα
Τηλ.: 210-3224944, 210-3314563, FAX: 210-3225285
E-mail: info@eepf.gr - Ιστοθέση: www.eepf.gr

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Πρόεδρος: **Νίκος Πέτρου**

Αντιπρόεδρος: **Ντόναλντ Μάθιους**

Γεν. Γραμματέας: **Λεωνίδας Κόλλας**

Αναπλ. Γεν. Γραμματέας: **Αλέξια Νικηφοράκη**

Ταμίας / Έφορος Εκδηλώσεων:

Γιώργος Χατζηπαντωνίου

Μέλη: **Κυριάκος Γεωργίου**,

Σπύρος Μπσιακούλης, Διονυσία Παπαδοπούλου,

Γιώργος Πολίτης, Πάυλος Δασκαλάκης

Αναπληρωματικό μέλος: **Σαματίης Σκαμπαρδώνης**

Επίτιμος πρόεδρος: **Γιώργος Σφήκας**

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Νίκος Πέτρου, Μαρτίνος Γκαϊτίλιχ,

Λεωνίδας Κόλλας, Ντόναλντ Μάθιους,

Γιώργος Πολίτης, Μαρία Ρουσομουστακάκη,

Γεωργία Φέρμελη

Εκδότης - Υπεύθυνος ύλης

Νίκος Πέτρου, Νίκης 20, 105 57 Αθήνα

Τα ευνόγραφα άρθρα αντιπροσωπεύουν

τις απόψεις των συγγραφέων

και όχι αναγκαστικά της Εταιρίας.

Επιμέλεια έκδοσης: **Νίκος Πέτρου**

Σελιδοποίηση - επιμέλεια εκτύπωσης

Άρης Βιδάλης

Τυπογραφείο: **ΦΩΤΟΛΙΟ & ΤΥΡΙΚΟΝ Α.Ε.**

Τμή Τεύχους 4 ΕΥΡΩ

Στα μέλη διανέμεται δωρεάν.

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ:

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

Νίκης 20, 105 57 Αθήνα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Από υρότοπος χωράφια και από χωράφια ...υρότοπος	N. Πέτρου	3
Το Δάσος Πάφου.	Σ. Ζόγκαρης	6
Η κλωρίδα του Δάσους Πάφου	Π. Δεληπέτρου, Χ. Σ. Χριστοδούλου	10
Η ορνιθοπανίδα του Δάσους Πάφου	N. Κασίνης	12
Η Αιγυπτιακή Φρουτονυχτερίδα	Χ. Νικολάου	14
Ένα εργαλείο για πολλές χρήσεις	N. Πέτρου	16
Σπάνια είδη πουλιών στην Ελλάδα	Γ. Χανδρινός, N. Προμπονάς	22
Συναντήσεις με σπάνιους επισκέπτες στο Γ.Α.Λ.Α.	Ο. Τζημούλη	26
Προσθήκες στη Χλωρίδα της Αίγινας	K. Ταν, Μ. Ισηγόνη	30
Ο φυσικός μας κήπος.	Λ. Κόλλας	34
Νέα της ελληνικής κλωρίδας.		38
Οι Προστατευόμενες Περιοχές της Γης στο διαδίκτυο	Μ. Γκαϊτίλιχ	40
Βραβείο για το Λάζαρο Παμπέρη	N. Πέτρου	41
Σχόλια για το σχέδιο νόμου για την προστασία της βιοποικιλότητας.	Γ. Πολίτης	42
Νεκρά ψάρια στη λίμνη Κάρλα	Μ. Γκαϊτίλιχ	43
Παράνομα τα έργα της Μονής Τοπλού στον Κάβο Σίδερο	Μ. Ρουσομουστακάκη	43
Έλλειμμα περιβαλλοντικής διαφάνειας.	Μ. Γκαϊτίλιχ	44
Έκθεση «Ιστορίες νομισμάτων - Αφηγήσεις πόλεων»	Μ. Γκαϊτίλιχ	45
Η Γ. Σ. 2010 του FEE στην Κίνα	Λ. Κόλλας	45
Συνεδρίαση του Εκτελεστικού Συμβουλίου του FEE στην Κέρκυρα	Λ. Κόλλας	46
Η παρουσίαση του λευκώματος «Ελλάδα. Η χώρα της ποικιλότητας»	Λ. Κόλλας	47
Βιβλιοπωλείο της ΕΕΦΦ.		48
Το «Ταξίδι στα Κύθηρα» συνεχίζεται... Α. Νικηφοράκη		50
Πρόγραμμα Φολόης	Μ. Γκαϊτίλιχ	51
«Γαλάζιες Σημείες»	Δ. N. Βουρδουμπά	52
The Green Key	Δ. Παπαδοπούλου	54
«Μαθαίνω για τα Δάση»		
Σ. Αλεξανδροπούλου, Σ. Καινούριου, Χ. Θεοδωρίκα		55
«Οικολογικά Σχολεία»	Δ. N. Βουρδουμπά	57
«Πράσινες Γωνιές»	Δ. N. Βουρδουμπά	58
«Νέοι Δημοσιογράφοι» Α. Νικηφοράκη, Χ. Θεοδωρίκα		59
«Άλλοι πετούν, άλλοι πεινούν» Μ. Ρουσομουστακάκη		60
Βόρειος και Κεντρικός Ταΰγετος.	Ζ. Ξαρή	61
Πρόγραμμα Εκδρομών - Δωρεές		62
Εγγραφές μελών - Πρόγραμμα ομιλιών		63

Ευχαριστούμε θερμά το **Ίδρυμα Μποδοσάκη**
για την ευγενή χορηγία του προς την Εταιρία μας,
που συμβάλλει στην έκδοση του περιοδικού «Η Φύση».

Εξώφυλλο: Βουνοπασιδίτσα στη Ροδόπη
(*Parus montanus*). (Φωτο. Νίκος Πέτρου)

Η Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης έχει ως αποστολή της να ενημερώνει και να ευαισθητοποιεί, τόσο τους Έλληνες, όσο και αυτούς που αγαπούν την Ελλάδα, για την φυσική κληρονομιά της χώρας μας και να δραστηριοποιείται για την προστασία της.

Από υρότοπος χωράφια και από χωράφια ...υγρότοπος;

Η λίμνη Κάρλα ή Βοιβής, όπως ήταν το αρχαίο της όνομα, βρισκόταν στο νοτιοανατολικό άκρο του κάμπου της Λάρισας, στους πρόποδες του όρους Μαυροβούνι. Τα όρια της προς τα δυτικά ήταν ασαφή, καθώς η έκτασή της μεταβαλλόταν ανάλογα με τις χειμωνιάτικες βροχοπτώσεις και τις πλημμύρες του Πηνειού.

Ως μέγιστη έκταση καταγράφονται 180.000 στρέμματα τον πολύ βροχερό χειμώνα του 1920-1921 και δεύτερη μεγαλύτερη 145.000 στρέμματα με τις πλημμύρες του 1930-1931. Μετά την κατασκευή αντιπλημμυρικών αναχωμάτων στον Πηνειό το 1940 η έκταση της λίμνης κυμαινόταν μεταξύ 40.000 και 110.000 στρεμμάτων.

Περίπου 1.000 οικογένειες ζούσαν γύρω της, ψαρεύοντας και πλέκοντας καλάθια από τα ανεξάντλητα ψαθιά της, κυνηγώντας τα πουλιά και καλλιεργώντας μικρά χωράφια στις όχθες της, ενώ στην περιοχή υπολογίζεται ότι εκτρέφονταν περίπου 10.000 ζώα.

Αν και τα στοιχεία που διαθέτουμε είναι αποσπασματικά και ελλιπή, δείχνουν πως η Κάρλα ήταν ένας εξαιρετικός υγρότοπος. Οι εκτεταμένες ρηχές περιοχές στα όρια της λίμνης φιλοξενούσαν τεράστιους αριθμούς από υδρόβια, παρυδάτια και καλοβατικά πουλιά. Γνωρίζουμε ότι το χειμώνα 1945-46 μετρήθηκαν εκεί πάνω από 10.000 «γκρίζες» χήνες, ότι αναπαράγονταν πελεκάνοι και ότι, μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του '60, ήταν μια από τις ελάχιστες περιοχές της Ευρώπης που φώλιαζαν σε μικρή απόσταση και τα τρία είδη μεγάλων αετών (χρυσαιτός, θαλασσαετός, βασιλαιτός). Στην περιοχή υπήρχαν όρνια, ασπροπάρηδες, ακόμα και μαυρόγυπες, και οι ωτίδες ήταν κοινές στον κάμπο. Κατά τη μόνη επίσκεψη στο πλαίσιο του διεθνούς προγράμματος «Μεσοχειμωνιάτικων Μετρήσεων Υδρόβιων Πουλιών», το 1964 (όταν μάλιστα είχαν αρχίσει τα έργα αποξήρανσης), οι Hoffmann, Olney και Swift κατέγραψαν εκεί 435.000 παπιά και φαλαρίδες. Σημειώστε ότι ο αριθμός αυτός είναι ίσος ή και μεγαλύτερος από το μέσο όρο των μετρήσεων για ολόκληρη την Ελλάδα τις δύο τελευταίες δεκαετίες!

Οι ερευνητές αναφέρουν μάλιστα ότι οι τεράστιοι αυτοί πληθυσμοί μάλλον σχετίζονταν με τα ρηχά νερά, γεγονός απόλυτα τεκμηριωμένο σήμερα, όχι όμως και τότε. Οι 10.000 κορμοράνοι και 2.000 λαγόνες που επίσης αναφέρονται ήταν αριθμός μοναδικός για την Ελλάδα. Τουλάχιστον 55 από τα είδη που είχαν καταγραφεί εκεί περιλαμβάνονται σήμερα στην Οδηγία 79/409/ΕΟΚ για τα πουλιά ενώ, αν η λίμνη δεν είχε αποστραγγιστεί, σίγουρα θα είχε περιληφθεί στον εθνικό κατάλογο της Σύμβασης Ραμσάρ.

Η ιστορία της Κάρλας είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα της εξέλιξης των ελληνικών υγροτόπων μετά τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα, αλλά και της προχειρότητας με την οποία διαχρονικά αντιμετώπισε (και

Φωτ. Νίκος Πέτρου

Χαϊκόκοτες στη λίμνη Κάρλα

ίσως αντιμετωπίζει ακόμα) τα θέματα των υδατικών πόρων το ελληνικό δημόσιο.

Την εποχή εκείνη η ανάγκη για γεωργική γη, για έλεγχο των πλημμυρών και για καταπολέμηση της ελονοσίας, σε χρόνο μάλιστα που έννοιες όπως «προστασία των φυσικών πόρων» και «αιεφόρος διαχείριση» δεν υπήρχαν ούτε καν ως ιδέες, οδήγησε σε εκτεταμένες αποξηράνσεις. Αν και τα διαθέσιμα στοιχεία είναι λιγοστά, εκτιμάται ότι μεταξύ 1920-1980 χάθηκαν 3.000.000 στρέμματα υγροτοπικών ενδιαιτημάτων στην ηπειρωτική χώρα, ή περίπου το 61% της συνολικής έκτασης υγροτόπων. Το ποσοστό αυτό κυμαίνεται από 33% στην Πελοπόννησο, μέχρι και 95% στη Θεσσαλία όπου απομένουν σήμερα λιγότερα από 15.000 στρέμματα. Κάποιοι υγρότοποι αποστραγγίστηκαν τελείως, όπως η Κωπαΐδα, η λίμνη του Αχινού και τα έλη των Γιαννισίων, ενώ αυτοί που απομένουν σήμερα στη Στερεά Ελλάδα, Μακεδονία, Ήπειρο και Θράκη απώλεσαν σημαντικά τμήματά τους – το 64%, το 73%, το 40% και το 57% της αρχικής έκτασής τους αντίστοιχα. Αν συνυπολογιστούν και τα υγροτοπικά ενδιαιτήματα που χάθηκαν από αντιπλημμυρικά έργα, καταστροφή υδροχαρών δασών και αρδευτικά έργα κατά μήκος ποταμών, η συνολική απώλεια μπορεί να φτάνει και τα 10.000.000 στρέμματα.

Οι μελέτες για την πλήρη αξιοποίηση της πεδιάδας της Λάρισας, που περιλάμβαναν μερική ή ολική αποστράγγιση της Κάρλας, είχαν αρχίσει ήδη από το 1887. Τελικά τα έργα για την αποξήρανση ξεκίνησαν το 1962 με βάση τη μελέτη Παπαδάκη του 1953. Κατασκευάστηκε σήραγγα διαμέτρου 10 μέτρων που οδηγεί τα νερά στον Παγασητικό κόλπο και δίκτυο στραγγιστικών τάφρων, δρόμων κ.λπ. σε έκταση 185.000 στρεμμάτων. Αν και η μελέτη προέβλεπε αποστράγγιση μέρους μόνο της λίμνης και δημιουργία ταμιευτήρα για άρδευση με κατασκευή αναχώματος στη δυτική πλευρά, το τμήμα αυτό ανγοήθηκε και η λίμνη αποξηράνθηκε τελείως. Φαίνεται πως επικράτησαν οι πολιτικές σκοπιμότητες (παραχώρηση κλήρων για εκμετάλλευση στους ντόπιους) και η ανάγκη περιορισμού του κόστους που θα απαιτούσε το σύνολο του έργου.

Τα αποτελέσματα, φυσικά, δεν ήταν τα αναμενόμενα. Πέρα από την πλήρη καταστροφή του υγροτόπου, η εντατικοποίηση της γεωργίας αύξησε τις αρδευτικές απαιτήσεις ενώ το διαθέσιμο νερό ήταν πολύ λιγότερο. Οι ανεξέλεγκτες γεωτρήσεις αλλά και ο περιορισμός του εμπλουτισμού του υπόγειου υδροφόρου με την απομάκρυνση της επιφανειακής απορροής προς τη θάλασσα, οδήγησαν σε συνεχή πτώση της υπόγειας στάθμης και κίνδυνο υφαλμύρωσής του. Παράλληλα η μικρή διατομή της σήραγγας δεν επέτρεπε την πλήρη απομάκρυνση των υδάτων το χειμώνα, με αποτέλεσμα περιοδική κατάκλυση των χαμηλότερων εκτάσεων. Χρειάστηκε μάλιστα να γίνουν και συμπληρωματικά αντιπλημμυρικά και στραγγιστικά έργα το 1977. Επίσης αυξήθηκε σημαντικά η χρήση των αγροχημικών, ενώ μέρος των προβλημάτων ρύπανσης του Παγασητικού αποδίδεται στα μεταφερόμενα από την Κάρλα ύδατα.

Οι κοινωνικές αναταράξεις ήταν επίσης μεγάλες, καθώς οι σχετικές μελέτες ήταν καθαρά τεχνικές και δεν ασχολήθηκαν με τις πιθανές επιπτώσεις στον πληθυσμό ενώ αγνόησαν και τις ιδιαίτερες συνθήκες του τόπου. Η νέα καλλιεργήσιμη γη καταπατήθηκε από τους μεγαλοϊδιοκτήτες των παρακείμενων εκτάσεων, οι οποίοι συχνά κατοχύρωναν (με τους ...γνωστούς τρόπους) και τίτλους ιδιοκτησίας. Οι ακτήμονες δεν έλαβαν μερίδιο γης με αποτέλεσμα έντονος αντιπαραθέσεις, ενώ υπήρξε ισχυρό μεταναστευτικό ρεύμα, κυρίως των πρώην ψαράδων, και συρρίκνωση των γειτονικών χωριών. Ο νόμος 1341/83 προσπάθησε να

Η λίμνη Κάρλα
το Νοέμβριο του 2010

ρυθμίσει τα θέματα ιδιοκτησίας υπέρ των μικροϊδιοκτητών και ακτημόνων, υπάρχουν όμως περιπτώσεις που ακόμα εκκρεμούν.

Το 1977 παρουσιάστηκε η πρώτη μελέτη επαναπλημμυρισμού της Κάρλας και ακολούθησαν, κατά την πάγια τακτική, πολλές άλλες που εξέταζαν την δημιουργία ενός μεγάλου ταμιευτήρα ή δεκάδων μικρότερων. Στα τέλη της δεκαετίας του '80, μάλιστα, η ανάπλαση της Κάρλας συνδέθηκε πρόσκαιρα και με τη μεταφορά των υδάτων του Αχελώου στη Θεσσαλία. Κάπου στα φιλά γράμματα υπήρχαν αόριστες αναφορές στα «... περιβαλλοντικά λάθη του παρελθόντος».

Μπροστά όμως στην απόλυτη άρνηση των υπηρεσιών της ΕΕ να χρηματοδοτήσουν ταμιευτήρες και αρδευτικά δίκτυα το έργο παρουσιάστηκε ως περιβαλλοντικό (γνωστή τακτική του αρμόδιου υπουργείου), με υποτιθέμενο στόχο την αποκατάσταση και διατήρηση των υδροτοπικών λειτουργιών. Και ως τέτοιο εγκρίθηκε, με προϋπολογισμό 246 εκατομμυρίων ευρώ, από το «Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιβάλλον» (ΕΠΠΕΡ). Φυσικά, απώτερος στόχος ήταν πάντα η αντιπλημμυρική προστασία και η άρδευση, ο δε σχεδιασμός για την αποκατάσταση ενδιαιτημάτων και τη στήριξη της βιοποικιλότητας ήταν ελάχιστος (συχνά μάλιστα χάρη σε αυθαίρετες πρωτοβουλίες των επιστημονικών συμβούλων που συνέταξαν τις μελέτες).

Όταν όμως το 2009 άρχισε η λεικάνη της Κάρλας να πλημμυρίζει, τα πουλιά λες και ανέσυραν την ύπαρξή της από τη συλλογική τους μνήμη. Καταγραφές το 2009 και 2010 έδειξαν πολύ μεγάλες συγκεντρώσεις κατά τις μεταναστευτικές περιόδους, αλλά και αναπαραγωγή ερωδιών, παπιών και άλλων υδρόβιων και παρυδάτιων πουλιών, μεταξύ τους και πολλών σπάνιων και προστατευόμενων ειδών, σε μεγάλους αριθμούς.

Η Κάρλα ξανάγινε υγρότοπος σχεδόν μέσα σε μια χρονιά! Και μάλιστα πληροί όλα τα αριθμητικά κριτήρια για να περιληφθεί στις Ζώνες Ειδικής Προστασίας του δικτύου Natura 2000 αλλά και να ενταχθεί στους υγρότοπους της Σύμβασης Ραμσάρ.

Το ζητούμενο πλέον είναι αν θα παραμείνει υγρότοπος ή θα μεταβληθεί σε στείρο ταμιευτήρα. Η πρόθεση των αρμόδιων φορέων είναι, φυσικά, να γεμίσουν τη λίμνη σε μεγάλο βάθος ώστε να υπάρχει νερό για άρδευση. Προγραμματίζεται επίσης η κατασκευή κωπηλατοδρομίου για τους Μεσογειακούς Αγώνες του 2013 που θα φιλοξενήσουν από κοινού ο Βόλος και η Λάρισα, για την περαιτέρω «ανάπτυξη» της περιοχής. Αυτό το έργο θα καταστρέψει μεγάλη έκταση ενδιαιτημάτων στην περιφέρεια του υγρότοπου, ενώ έχουμε πια παραδείγματα ότι τέτοιες κατασκευές έχουν πολύ μικρή χρησιμότητα στο μέλλον και συνήθως παραδίδονται στην τύχη.

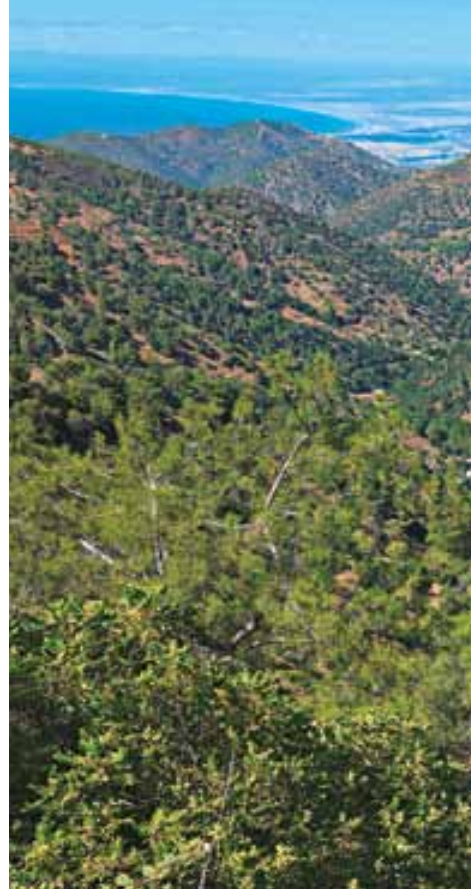
Με αυτά τα δεδομένα, απαιτείται άμεσα σχέδιο για τη σωστή, πολύπλευρη διαχείριση των υδάτων*, αλλά και της παρακάρλιας ζώνης γενικότερα, με κύριο στόχο τη διατήρηση των ρηχών περιοχών. Ο Φορέας Διαχείρισης θα πρέπει να πιέσει το αρμόδιο υπουργείο και τις σχετικές υπηρεσίες για να πετύχει το έργο της Κάρλας το στόχο που τέθηκε στις προδιαγραφές του και για τον οποίο φαίνεται ότι έγινε.

Την περιβαλλοντική αποκατάσταση. ■

Νίκος Πέτρου

* Ήδη, πάντως, τα προβλήματα που έχουν παρουσιαστεί, όπως οι μαζικοί θάνατοι ψαριών στη λίμνη (βλ. σελίδα 43) που σημειώνονται για τρίτη χρονιά φέτος, δείχνουν ότι οι προκλήσεις που τίθενται ως προς τη διαχείριση δε θα είναι εύκολο να διευθετηθούν.

Κέδροι στο Δάσος Πάφου

του Σταμάτη Ζόγκαρη

Η Κύπρος είναι στην καρδιά μου από το 1987 όταν πρωτοείδα την εντυπωσιακή οργάνωση και διαχείριση του Δάσους Πάφου. Πρόσφατα ξαναβρέθηκα αρκετές φορές στο νησί ως μελετητής, στην ουσία όμως μαθητευόμενος κοντά στους ανθρώπους που διαχειρίζονται το Δάσος Πάφου. Με το αφιέρωμα αυτό θέλουμε να μοιραστούμε μερικές εικόνες από μια ιδιαίτερη προστατευόμενη περιοχή που σίγουρα γεννά αισιοδοξία.

Κατά την γνώμη μου, αυτό το δάσος είναι από τις καλύτερα προστατευόμενες περιοχές στην ανατολική Μεσόγειο. Αισθάνεται κανείς ότι χάνεται μέσα σε αυτή τη δασική περιοχή με το έντονο ανάγλυφο που καλύπτει έκταση περίπου 60.000 εκταρίων και είναι ντυμένη κυρίως με υψηλά δάση τραχείας πεύκης. Ξεκινά από τις δυτικές έως και βόρειες υπώρειες του Τροόδου

Το Δάσος Πάφου

**προστασία στηριζόμενη
σε καλό σχεδιασμό**

Άποψη του Δάσους Πάφου κοντά στο χωριό Γερακιές. Στο βάθος διακρίνεται ο κόλπος της Μόρφου.

και εκτείνεται προς τα ανατολικά. Βρίσκεται έτσι σχετικά μακριά από τα μεγάλα αστικά κέντρα της Μεγαλονήσου. Ήσυχος τόπος που, παρά το πολύ καλό δίκτυο ασφαλτοστρωμένων ορεινών δρόμων, δίνει στον επισκέπτη το συναρπαστικό αίσθημα ότι βρίσκεται μέσα στην άγρια φύση. Εδώ εργάζονται πολλοί δασολόγοι και δασοφύλακες του Τμήματος Δασών και μέλη του Ταμείου Θήρας εποπτεύοντας το σύνολο της περιοχής και ελέγχοντας αποτελεσματικά τις πυρκαγιές και τη λαθροθηρία. Το κυνήγι απαγορεύεται από το 1938 και αρκετά είδη έχουν ευνοηθεί από την προστασία. Για παράδειγμα, αφθονεί η φάσα (*Columba palambus*), ακόμη και ως αναπαραγόμενο είδος. Εντύπωση προκαλεί ο μεγάλος αριθμός λαγών, περδίκων καθώς και διπλοσάινων. Λόγω της νησιωτικής βιογεωγραφικής εξέλιξης έχουν επιβιώσει ελάχιστα θηλαστικά, όμως αφθονούν τα ερπετά! Μπορεί κανείς να δει το ενδημικό κυπριακό φίδι (*Hierophis cypriensis*), την τεράστια οχιά με την τοπική ονομασία «φίνα» (*Macronipera lebentina*) ή τους σπάνιους χαμολιούς (*Chameleo chameleon*). Οι κουρκουτάδες (*Laudakia stellio*), οι μεγαλόσωμες σαύρες του νότου, αφθονούν και σκαρφαλώνουν τα δέντρα σαν σκίουροι!

Σύμβολο της επιτυχίας στην προστασία του Δάσους Πάφου είναι ένα μικρόσωμο αγριοπρόβατο, το αγρινό (*Ovis gmelini ophion*). Είναι ιδιαί-

τερο υποείδος ασιατικού αγριοπρόβατου που λέγεται ότι έχει εισαχθεί στο νησί από τον άνθρωπο προϊστορικά (μάλλον παρόμοια περίπτωση με το αγρίμι στην Κρήτη). Το αγρινό είναι το πιο σημαντικό είδος θηλαστικού στο νησί. Το 1937 έφθασε στα πρόθυρα εξαφάνισης - τότε είχαν απομείνει περίπου 15 άτομα στο Δάσος Πάφου. Σήμερα, μετά από δεκαετίες προσπάθειών και προστασίας, το είδος ευδοκιμεί και ο πληθυσμός του έχει ξεπεράσει τα 3.000 άτομα. Παρ' ότι τα ζώα δεν είναι ήμερα στην θέα ανθρώπου, είναι σχετικά εύκολα

Αγρινό

να δει κανείς κοπάδια αγρινών, ιδιαίτερα κοντά σε ορισμένες πηγές και ρυάκες.

Η προστασία και η διαχείριση του δάσους δεν είναι εύκολη υπόθεση. Ιδιαίτερο πρόβλημα αποτελεί ο κίνδυνος της πυρκαγιάς καθώς τα τελευταία 40 χρόνια παρατηρούνται όλο και περισσότερο παρατεταμένες περίοδοι ξηρασίας στο νησί. Υπάρχουν ακόμη σημαντικά «τραύματα» διαχείρισης, ειδικά στις περιοχές που κήκαν κατά τις πυρκαγιές της Τουρκικής εισβολής του '74. Εδώ οι εκτάσεις αναδασώθηκαν με την δημιουργία τεχνητών αναβαθμίδων (catastrophic terracing) που σάρωσε δεκάδες πλαγιές, δημιουργώντας κάτι σαν «καλλι-

εργημένες φυτείες». Το Τμήμα Δασών, ακολουθώντας σύγχρονες αντιλήψεις της δασικής οικολογίας, αποφεύγει πλέον αυτού του είδους τις έντονες επεμβάσεις στο δάσος (αναβαθμίδες, εκτεταμένες τεχνητές αναδασώσεις). Σήμερα, οι καμένες εκτάσεις αφήνονται να αναγεννηθούν φυσικά και μόνο σε περίπτωση αποτυχίας της φυσικής αναγέννησης γίνεται επιλεκτική αναδάσωση (συνήθως με σποροφύτευση). Το ότι σε μια έντονα ημι-ξερική άκρη της ανατολικής Μεσογείου διασώζεται ένα τόσο μεγάλο δάσος είναι αποτέλεσμα αυτής της μακρόχρονης οργανωμένης προστασίας και είναι οίγουρα εντυπωσιακό. ■

Ιστορικό Προστασίας του Δάσους Πάφου

Ιστορικές πηγές αναφέρουν ότι στην αρχαιότητα αποκαλούσαν την Κύπρο «το πράσινο νησί της Μεσογείου», καθώς ήταν κατάφυτη από δάση. Με πλούσια δάση κοντά στη θάλασσα το νησί έγινε συχνά ναυπηγικό κέντρο. Λέγεται πως ο στόλος με τον οποίο εκστράτευσε ο Μέγας Αλέξανδρος στην Ασία ναυπηγήθηκε με ξυλεία από το Δάσος Πάφου.

Το Δάσος Πάφου αποτελεί το μεγαλύτερο δασικό της σύμπλεγμα του νησιού. Εκτείνεται στις δυτικές και βόρειες υπώρειες του όρους Τρόδος, ενώ ένα τμήμα του βρίσκεται εντός της κατεχόμενης περιοχής. Η περιοχή του Δάσους Πάφου (έκτασης περίπου 60.000 εκταρίων ή 600 km²) είναι χαρακτηρισμένη ως Κύριο Κρατικό Δάσος από το 1941 ενώ είναι κηρυγμένη ως Μόνιμη Απαγορευμένη Περιοχή Κυνηγίου από το 1938. Όμως οι προσπάθειες για την προστασία του είχαν ξεκινήσει από το Τμήμα Δασών ήδη από τα τέλη του 19ου αιώνα αμέσως μετά την κατάληψη της Κύπρου από τη Μ. Βρετανία το 1879. Οι πρώτες αυτές προσπάθειες εστιάζτηκαν στο βασικότερο πρόβλημα, αυτό της βόσκησης, αλλά συνάντησαν σοβαρές αντιδράσεις από τους κτηνοτρόφους. Πάντως μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1940 είχε ήδη επιτευχθεί εξάλειψη της βόσκησης και είχαν αρχίσει αναδασώσεις. Στη διάρκεια των τελευταίων 60 ετών η διαχείριση του δάσους πέρασε διάφορες φάσεις, ακολουθώντας και την εξέλιξη των επιστημών της δασοπονίας και της διαχείρισης του φυσικού περιβάλλοντος. Κατά την τουρκική εισβολή το 1974, κήκε ένα σημαντικό μέρος του δάσους (22.000 εκτάρια).

Η κεντρική διοίκηση του Δάσους Πάφου εδρεύει στο δασικό σταθμό στο Σταυρό της Ψώκας. Ο σταθμός αυτός είναι ο πρώτος που κτίστηκε το 1887 σε μια εποχή που δεν υπήρχε καν δασικός δρόμος. Σήμερα στην τοποθεσία αυτή λειτουργούν σύγχρονες εγκαταστάσεις καθώς επίσης εκδρομικοί χώροι και ξενώνες. Εκδρομικοί χώροι υπάρχουν και σε άλλα σημεία στο δάσος, ενώ το διατρέχουν σαράντα χιλιόμετρα μονοπατιών μελέτης της φύσης.

Το σύνολο του Δάσους Παφου προστατεύεται ως Ζώνη Ειδικής Προστασίας βάσει της οδηγίας 79/409/ΕΟΚ.

Άρης Βιδάλης

Τα εντυπωσιακά δάση
σκηέδρων (*Alnus orientalis*)
στον ποταμό Διαρίζο
ανάτη του φράγματος Αρμίνου

Λίγο νερό...για τη φύση!

Η κατάσταση διατήρησης των υδάτινων σχηματισμών, ιδίως των ρεμάτων, δυστυχώς δεν είναι καθόλου καλή. Από παλιά στην Κύπρο υπάρχει παράδοση ανθρωποκεντρικής υπερεκμετάλλευσης και ελάχι στο νερό «περισσεύει» για την φύση. Έργα εκτροπής, συλλογής και μεταφοράς υδάτων για άρδευση ή ύδρευση «ξεραίνουν» τα ποτάμια, υποβαθμίζοντας την πλούσια παρόχθια βλάστηση και πανίδα. Τα χέλια, που κάποτε αποτελούσαν πηγή τροφής για τους κατοίκους των ημιορεινών χωριών, σήμερα έχουν δραματικά μειωθεί λόγω των πολλών φραγμάτων που έχουν ανεγερθεί. Ακόμη και το άλλοτε κοινότατο καβούρι των ποταμών (*Potamon potamios cyprion*) έχει περιοριστεί πολύ. Στην Μεγαλόνησο ο κόσμος γνωρίζει καλά τα προβλήματα προστασίας του νερού και μια νέα πρόκληση είναι ο ιδιαίτερος σχεδιασμός διαχείρισης νερών για τις ανάγκες της βιοποικιλότητας. Ευελπιστούμε οι προκλήσεις να γίνουν επιτυχίες σε αυτή την υποδειγματική προστατευόμενη περιοχή.

Κάβουρας του γλυκού νερού

Ο βαητόβιος βάτραχος
της Κύπρου [*Rana cf. bedriagae*]
πιθανότατα
ενδημικό είδος του νησιού

Τεχνητή λίμνη Κανναβιού, στο δυτικό τμήμα του Δάσους

Η χλωρίδα του Δάσους Πάφου

των Πηνελόπης Δεληπέτρου
και Πάμπου Σ. Χριστοδούλου

Το Δάσος Πάφου αποτελεί το μεγαλύτερο συνεχές δασικό οικοσύστημα της Κύπρου, με ποικιλία οικοτόπων, και προσφέρει εκτεταμένο αδιάτακτο ενδιάστημα σε 50 ενδημικά φυτά της Κύπρου και σε πολλά άλλα είδη χλωρίδας. Το τοπίο είναι ορεινό, με απότομες πλαγιές σε όλες τις αποχρώσεις του πράσινου που διατρέχονται από πολυάριθμα ρέματα. Πυκνά ωχροπράσινα δάση τραχείας πεύκης σκεπάζουν τις πλαγιές ως τα 900 μέτρα περίπου όπου αρχίζει το δάσος του κέδρου (*Cedrus brevifolia*). Ο ενδημικός κέδρος της Κύπρου απλώνεται, σαν σκουροπράσινη-γλαυκή θάλασσα, στον Τρίπυλο και στις γειτονικές περιοχές. Στο πρωϊνό φως τα δάση χρυσαίζουν από τη λατζιά (*Quercus alnifolia*), την ενδημική σκληρόφυλλη βελανιδιά της Κύπρου με τα πράσινα και χρυσοκίτρινα φύλλα. Θεωρείται ότι παλαιότερα κυριαρχούσε σε δικά της δάση, αλλά σήμερα εμφανίζεται κυρίως στον υπόροφο ή σε μεγάλα ανοίγματα του πευκοδάσους και του κεδροδάσους και καταφέρνει να εποικίζει απότομους λιθώνες. Στις δασωμένες πλαγιές θάλλουν ορχιδέες και ενδημικά φυτά, όπως το κυπριακό κυκλάμινο (*Cyclamen cypricum*), ο τρίφυλλος γλαδίολος (*Gladiolus triphyllus*), η *Scrophularia cyprica* και ο απειλούμενος *Ranunculus kykkensis*. Τα παρόχθια δάση, με πλατάνια και σκλέδρα (*Alnus orientalis*), ιτιές, δάφνες και πικροδάφνες και σχηματίζουν φωτεινές πράσινες γραμμές που φτάνουν στους

Φωτ. Πηνελόπη Δεληπέτρου

Gladiolus triphyllus

πρόποδες του βουνού. Στις παρυφές των δασών αναπτύσσονται αείφυλλοι-σκληρόφυλλοι θαμνώνες, με σχίνα, πουρνάρια, το ανατολικομεσογειακό ρασιήν (*Genista fasselata*) και την ενδημική και απειλούμενη *Phlomis cyprica* subsp. *occidentalis*. Κατά τόπους αναδύονται απότομες βραχώδεις εξάρσεις με χασμόφυτα που τα περισσότερα είναι ενδημικά, όπως η *Arabis purpurea*, η *Micromeria chionistræ* και το απειλούμενο *Erysimum kykkoticum*.

Το Δάσος Πάφου προστατεύεται από νόμους και διεθνείς διακρίσεις. Ειδικά οι περιοχές της Τριπύλου και των Μαύρων Κρεμών, η οποία αποτελεί και Ευρωπαϊκό Βιογενετικό Απόθεμα, έχουν απόλυτη προστασία ως Καταφύγιο της Φύσης. Αλλά πιο σημαντικό είναι το γεγονός ότι στην Κύπρο η αξία και η ανάγκη της προστασίας του έχουν περάσει στη συνείδηση κράτους και πολιτών. ■

Φωτ. Πάμπου Σ. Χριστοδούλου

Erysimum kykkoticum

Φωτ. Πάμπος Σ. Χριστοδούλου

Το δάσος του κέδρου

Φωτ. Σταυμάτης Ζόγκαρης

Ο καρπός της λατζιάς

Φωτ. Άρης Βιδάλης

Οι κώνοι του κέδρου

Φωτ. Πνεύλιση Λελλητέρου

Λατζιές (*Quercus alnifolia*) ανάμεσα στα πεύκα

Η οрниθοπανίδα του Δάσους Πάφου

κείμενο του Νίκου Κασίνη
φωτογραφίες του Νίκου Πέτρου

Σπιζαετός

Το Δάσος Πάφου είναι η μεγαλύτερη Ζώνη Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) για τα πουλιά στην Κύπρο. Με βάση στοιχεία της της Εθνικής Βάσης Δεδομένων για τις Προστατευόμενες Περιοχές (BioCyrgus) στην περιοχή έχουν καταγραφεί 96 είδη πουλιών εκ των οποίων τα 22 προστατεύονται με βάση την Ευρωπαϊκή Οδηγία 2009/102/ΕΚ (πρώην 79/409/ΕΟΚ. Λόγω των μεγάλων αρπακτικών που φωλιάζουν εκεί αλλά και λόγω της παρουσίας μεγάλων πληθυσμών ενδημικών πτηνών, το δάσος έχει πολύ μεγάλη σημασία για τα πουλιά.

Το Δάσος Πάφου είναι η πιο σημαντική ΖΕΠ της Κύπρου για τη φωλεοποίηση του σπιζαετού (*Aquila fasciata*). Ο υφιστάμενος πληθυσμός του είδους υπολογίζεται στα 31-39 αναπαραγωγικά ζευγάρια σε όλη την Κύπρο. Περισσότερα από το 30% φωλιάζουν (σε μεγάλα δέντρα τραχειάς πεύκης) στην περιοχή αυτή, όπου απαντούν και στις ψηλότερες πυκνότητες (2-2,5 ζεύγη /100 χλμ²). Τα πιο πολλά φωλιάζουν στις παρυφές του Δάσους όπου και ο οικοτόπος είναι πιο ανοικτός, προσφέροντας μεγαλύτερους αριθμούς και ποικιλία θηραμάτων στις κοιλάδες των ποταμών που πηγάζουν στο δάσος.

Το δάσος αυτό είναι και ο σημαντικότερος βιότοπος για το διπλοσάχινο (*Accipiter gentilis*, διπλοσάινο). Εδώ, με βάση στοιχεία του Ταμείου Θήρας, υπάρχουν μέχρι και 80 ενεργές χωροκράτιες. Το είδος αυτό φωλιάζει κοντά σε ρεματιές, κυρίως σε μεγάλα πεύκα. Εδώ έχει επίσης καταγραφεί και φωλεοποίηση του τζικλογέρακου (*Accipiter nisus*, ξεφτέρι), κάτι πολύ σπάνιο για την Κύπρο αφού το είδος απαντά κυρίως ως διαβατάριο αλλά και ως χειμερινός επισκέπτης. Δεντρογέρακες *Falco subbuteo* φωλιάζουν κυρίως κοντά στους ποταμούς που πηγάζουν από τα βουνά του δάσους. Παλαιότερα φωλιάζαν και τα μεγαλύτερα ευρωπαϊκά αρπακτικά όπως ο βασιλαετός (*Aquila heliaca*) και ο μαυρόγυπας (*Aegypius monachus*), είδη που έχουν εξαφανιστεί από το νησί εδώ και 30 χρό-

νια περίπου. Το όρνιο (*Cypus fulvus*), που έχει μειωθεί πολύ στη Κύπρο, φώλιαζε στο παρελθόν στο δάσος, όταν υπήρχε εκτατική κτηνοτροφία εντός των ορίων του.

Η Κύπρος θεωρείται μια από τις σημαντικότερες χώρες της Ευρώπης όσον αφορά την ενδημική της πανίδα. Δυο είδη και 4 υποείδη πτηνών έχουν αναγνωριστεί ως ενδημικά. Τα ενδημικά είδη είναι η σκαλιφούρτα (*Oenanthe cypriaca*) και ο τρυπομάζης (*Sylvia melanothorax*). Τα υποείδη είναι ο πέμπετος (*Parus ater cypriotes*, ελατοπαπαδίτσα), ο δεντροβάτης (*Certhia brachydactyla dorothaeae*), η κίσσα (*Carrulus glandarius glasznerei*) και το θουπί (*Otus scops cyprius*, γκιώνης). Στο Δάσος Πάφου υπάρχουν οι μεγαλύτεροι πληθυσμοί στο νησί για τα 4 πρώτα από αυτά, είδη τα οποία έχουν ενταχθεί και στο Παρ. Ι της Ευρωπαϊκής Οδηγίας για Άγρια Πτηνά μετά την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην ΕΕ το 2004. Άλλα σημαντικά είδη του Παρ. Ι που φωλιάζουν εδώ είναι η δακκανούρα (*Lanius nubicus*, παρδαλοκεφαλάς), η τρασίηλα του βουνού (*Lullula arborea*, δεντροσταρήθρα), το νυχτοπούλι (*Caprimulgus europaeus*, γιδοβυζάστρα) και το σιταροπούλλι (*Emberiza caesia*, φρυγανοτσίχλονο).

Εδώ απαντούν επίσης ιδιαίτερα μεγάλοι πληθυσμοί του σπίνου (*Fringilla coelebs*), της φάσας (*Columba palumbus*) ενώ είναι από τις πιο σημαντικές περιοχές όπου φωλιάζουν κοτσούφια (*Turdus merula*), είδος που συνήθως ξεχειμωνιάζει μόνο στο νησί. Άλλα κοινά φωλεάζοντα είδη είναι η πέρδικα (*Alectoris chukar cypriotes*) (κυρίως στις πιο ανοικτές περιοχές του δάσους), το τρυποκάρυδο (*Troglodytes troglodytes*, τρυποφράχτης), ο μυγοχάφτης (*Muscicapa striata*), ο τσαλαπετεινός (*Urupa erops*) κ.α.

Ακόμα και ο μαυρομάτης (*Falco eleonora*, μαυροπετρίτης), είδος συνδεδεμένο με τις αποικίες του στους παραθαλάσσιους γκρεμούς, απαντά κατά την επιστροφή του από την Αφρική (συνήθως Απρίλιο – Μάιο) σε δασικές περιοχές της ενδοχώ-

Φωτ. Νίκος Κασάνης

Λιγντροσταρήθρος (*Lullula arborea*)

Πέμπετος

ρας κυνηγώντας ιπτάμενα έντομα, ακόμα και σε περιοχές του δάσους.

Το Δάσος Πάφου βρίσκεται υπό τον έλεγχο του Τμήματος Δασών του Υπουργείου Γεωργίας, Φυτικών Πόρων και Περιβάλλοντος το οποίο διαχειρίζεται όλα τα κρατικά δάση της Κύπρου. Τα θέματα προστασίας και διαχείρισης του αγρινού και της ορνιθοπανίδας είναι αρμοδιότητα του Ταμείου Θήρας του Υπουργείου Εσωτερικών. Αυτά περιλαμβάνουν αναβάθμιση των οικοτόπων του αγρινού και της ορνιθοπανίδας με σπορές σε διάκενα, τοποθέτηση ποτιστρών σε περιοχές χωρίς καλοκαιρινά νερά, διεξαγωγή ερευνητικών προγραμμάτων παρακολούθησης των πληθυσμών των ειδών καθώς και προστασία των ειδών από τη λαθροθηρία.

Το ολοκληρωμένο σχέδιο διαχείρισης του ΔΠ είναι σχεδόν έτοιμο (www.pafosforest.eu), και περιλαμβάνει αρκετά σχέδια παρακολούθησης ειδών χλωρίδας, πανίδας και τύπων οικοτόπων. Με την εφαρμογή του Διαχειριστικού Σχεδίου η προστασία του σημαντικού αυτού οικοσυστήματος θα γίνει πολύ πιο αποτελεσματική, ούτως ώστε να διασφαλιστεί και η αειφόρος διαχείριση του. ■

Πέρδικα

Τρυπομάζης

Σκαλιφούρτα

Η Αιγυπτιακή Φρουτονυχτερίδα στην Κύπρο

κείμενο και φωτογραφίες
του Χάρη Νικολάου

Η αιγυπτιακή φρουτονυχτερίδα (*Rousettus aegyptiacus*) ή νυχτοπάππαρος στην καθομιλουμένη, είναι η μοναδική νυχτερίδα της κατηγορίας των μεγαχειρόπτερων από τα 18 είδη που απαντούν στην Κύπρο και είναι το μεγαλύτερο σε μέγεθος είδος νυχτερίδας που υπάρχει στο νησί. Επίσης η Κύπρος είναι η μοναδική ευρωπαϊκή χώρα που φιλοξενεί πληθυσμούς του είδους και αυτό το κατατάσσει στα πολύ σημαντικά είδη της κυπριακής πανίδας.

Είναι ακόμη το μοναδικό είδος νυχτερίδας στο νησί που τρέφεται με φρούτα (τα υπόλοιπα είναι εντομοφάγα). Για το λόγο αυτό η φρουτονυχτερίδα καταπολεμήθηκε ανηλεώς (όπως και σε άλλες χώρες) γιατί χαρακτηρίστηκε ζώο επιβλαβές για τις καλλιέργειες. Έτσι, τα τελευταία χρόνια, εξαιτίας και της καταστροφής των βιοτόπων της, παρουσιάζει

ζε σοβαρή μείωση του πληθυσμού της. Στην πραγματικότητα οι νυχτερίδες αυτές, καταναλώνοντας μόνο ώριμα και υπερώριμα φρούτα, συμβάλλουν στη μείωση της εξάπλωσης βλαπτικών εντόμων.

Η Κύπρος αποτελεί το δυτικότερο άκρο εξάπλωσης της φρουτονυχτερίδας, η οποία σχηματίζει πολυπληθείς αποικίες σε σπηλιές ή βαθιές κοιλάτες των βράχων στις χώρες της Αφρικής και της Ασίας. Σημειώνεται ότι στην Κύπρο η φρουτονυχτερίδα δεν πέφτει σε χειμέρα νάρκη, όπως συμβαίνει σε άλλες χώρες ή με άλλα είδη νυχτερίδων που ζουν στο νησί. Ζει σε μεγάλες αποικίες από 50 μέχρι και 1.000 άτομα σε μια μόνο σπηλιά, ενώ εποχιακά έχει παρατηρηθεί να μετακινείται σε γαλαρίες ή πυκνά δέντρα, όπως φοινικιές ή φίκους. Τρέφεται με ποικιλία φρούτων, όπως μέσπιλα, σύκα, σταφύλια, καρπούς του φίκου και της μαυρομάτας, χαρούπια, φοινίκια κ.ά., ενώ έχει παρατηρηθεί να τρέφεται ακόμα και με γύρη από άνθη διαφόρων δέντρων, καθώς και με φύλλα, σε περιόδους απόλυτης απουσίας διαθέσιμων καρπών.

Η καταπολέμηση που έχει υποστεί, μαζί με άλλα είδη νυχτερίδων κατά τις προηγούμενες δεκαετίες έφερε τους πληθυσμούς της σε οριακά επίπεδα. Οι εκάστοτε αρχές της Κύπρου, από το 1927 κιό-

λας, έχουν προβεί σε ομαδική εξόντωση των ζώων αυτών, συχνά με βάνουσες μεθόδους. Πολλές αποικίες φρουτονυχτερίδων σε σπηλιές εντός των αγγλικών βάσεων, στην οροσειρά του Πενταδακτύλου, στη Δεμεσό αλλά και στην Πάφο, ξεκληρίστηκαν ολοκληρωτικά. Αυτή η πολιτική εξολόθρευσης τερματίστηκε επίσημα το 1993, ακόμη όμως και σήμερα η προκατάληψη ότι το είδος είναι ζημιογόνο για τον άνθρωπο εξακολουθεί να υπάρχει και δυστυχώς ακόμη και τα τελευταία χρόνια αναφέρονται περιστατικά εξόντωσης νυχτερίδων.

Η φρουτονυχτερίδα έχει προταθεί ως είδος προτεραιότητας από την Κύπρο στην Ευρωπαϊκή Ένωση και έχει περιληφθεί στο Παράρτημα II της Οδηγίας των Οικοτόπων 92/43/ΕΟΚ. Αυτό σημαίνει ότι όχι μόνο προστατεύεται αυστηρά από το νόμο αλλά η χώρα είναι υποχρεωμένη να καθορίσει ειδικές ζώνες διατήρησης του είδους που θα περιλαμβάνουν και τους χώρους καταφυγίων του. Επίσης, προστατεύεται από την εθνική νομοθεσία που προνοεί ότι η θανάτωση, η παρενόχληση ή η κατοχή νυχτερίδας, τιμωρείται αυστηρά.

Δυστυχώς τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια σοβαρότατη μείωση στους πληθυσμούς του είδους που αγγίζει το 75%, γεγονός που ακόμη δεν μπορούμε να εξηγήσουμε με σιγουριά. Οι λόγοι ίσως να είναι η ξηρασία που επικρατεί στο νησί, η έλλειψη τροφής λόγω εγκατάλειψης των καλλιεργείων, οι παρενοχλήσεις κ.λπ.

Υπάρχει πλέον μεγάλη ανάγκη να παρθούν μέτρα προστασίας και διαχείρισης των καταφυγίων των νυχτερίδων αυτών όσο και των βιοτόπων τους. Μέτρα όπως η τοποθέτηση ειδικής περίφραξης στην είσοδο των σπηλαίων, η ενημέρωση του κοινού για τη σημασία του είδους αλλά και μέτρα υποστήριξης όπως η φύτευση φρουτόδεντρων σε στρατηγικά σημεία που θα παρέχουν τροφή στο είδος καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

Η Αιγυπτιακή Φρουτονυχτερίδα είναι πολύτιμο στοιχείο της πανίδας της Κύπρου και της Ευρώπης και η εξαφάνισή του θα ήταν σοβαρό πλήγμα για τη βιοποικιλότητα του νησιού μας. ■

Με το κυρτό
τους ράμφος
οι χαϊκόκοτες
ψάχνουν στη
γήση για
σκουλήκια.

Ένα εργαλείο για πολλές χρήσεις

κείμενο και φωτογραφίες
του Νίκου Πέτρου

Τοιμπάει, τρυπάει, γραπώνει, καρφώνει, αρπάξει, κόβει, σκίζει, σκαλίζει, σπάει, ξετρυπώνει, φιλτράρει, ανοίγει όστρακα και σμιλεύει το ξύλο.

Το ράμφος των πουλιών είναι ένα εργαλείο που έχει εξελικτικά προσαρμοστεί για να καλύπτει μια τεράστια ποικιλία τροφικών αναγκών. Παράλληλα χρησιμεύει για τη μεταφορά υλικού και την κατασκευή της φωλιάς, για τον καθαρισμό των φτερών και του σώματος του πουλιού, για τη «θώπευση» του συντρόφου, όπως κάνουν πολλοί παπαγάλοι, αλλά και ως όπλο στις αιψιμαχίες του ζευγαρώματος.

Το ράμφος αποτελείται από τις δύο γνάθους, την άνω και την κάτω, αντίστοιχες με τις σιαγόνες των θηλαστικών, υποκαθιστά όμως και τα χείλη και τα δόντια των θηλαστικών, που δεν υπάρχουν στα πουλιά. Το μέγεθος και το σχήμα του ποικίλλει αφάνταστα.

Οι δύο γνάθοι καλύπτονται από ένα εξωτερικό

περίβλημα κερατίνης που ονομάζεται ραμφοθήκη. Η ραμφοθήκη συνήθως ακολουθεί τη μορφολογία των υποκείμενων οστών, ενίοτε όμως δημιουργεί παχύνσεις που αλλάζουν το σχήμα του ράμφους. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι τα εξογκώματα στη βάση του ράμφους των κύκνων και η τομική εντομή, μια αιχμή που φέρουν τα ράμφη των αρπακτικών και είναι εξεσημασμένη στα γεράκια του γένους *Falco*. Στα περισσότερα είδη η ραμφοθήκη είναι σκληρή. Κάποια παρυδάτια, όπως τα μπεκατσίνια και οι μπεκάτσες, έχουν πιο μαλακό ράμφος, ειδικά στο άκρο του που είναι αγγειοβριθές, γεμάτο νευρικές απολήξεις και χρησιμεύει ως «αισθητήριο» όργανο. Το ράμφος των περισσοειδών και κάποιων χαραδριόμορφων είναι σκληρό στο άκρο του, αλλά στη βάση του σχηματίζει ένα μαλακό κάλυμα για τα ρουθούνια. Στους παπαγάλους, σε κάποια θαλασσοπούλια αλλά ιδιαίτερα στα αρπακτικά πουλιά, η μαλακή μεμβράνη που καλύπτει τη βάση της άνω γνάθου και περιβάλλει τα ρουθούνια είναι πολύ ανεπτυγμένη και ονομάζεται κήρωμα.

Το άκρο του ράμφους φθειρείται με τη χρήση,

Τοιχοδρόμος

ειδικά σε είδη που τρέφονται στο έδαφος όπως οι πέρδικες και οι σπίζες, αλλά και στους δρυοκολάπτες, και η ραμφοθήκη μεγαλώνει συνέχεια ώστε να διατηρείται το σχήμα του. Σε περιπτώσεις τραυματισμού που μεταβάλλει την επαφή των γνάθων η

Διπλοσάινο

Ένα διπλοσάινο διαμελίζει ένα θηλυκό αγριόκουρκο. Διακρίνεται το κίτρινο κήρωμα και η μάλλον ρηχή τομική εντομή.

Το λεπτό, μακρύ ράμφος του τοιχοδρόμου του επιτρέπει να ψάχνει και να ξετρυπώνει έντομα μέσα στις στενές σχισμές των βράχων.

φθορά είναι ανομοιομορφή και η μία γνάθος μπορεί να γίνει μεγαλύτερη από την άλλη ή να μεγαλώνει στραβά. Αυτά τα πουλιά συνήθως αντιμετωπίζουν δυσκολίες διατροφής και συχνά πεθαίνουν από ασιτία. ■

Τα κοφτερά άκρα του ράμφους του χρυσαετού του επιτρέπουν να σκίζει με ευκολία το δέρμα της θείας του, εδώ ενός λαγού, και να τεμαχίζει χόνδρους και κόκαλα.

Χρυσαιτός

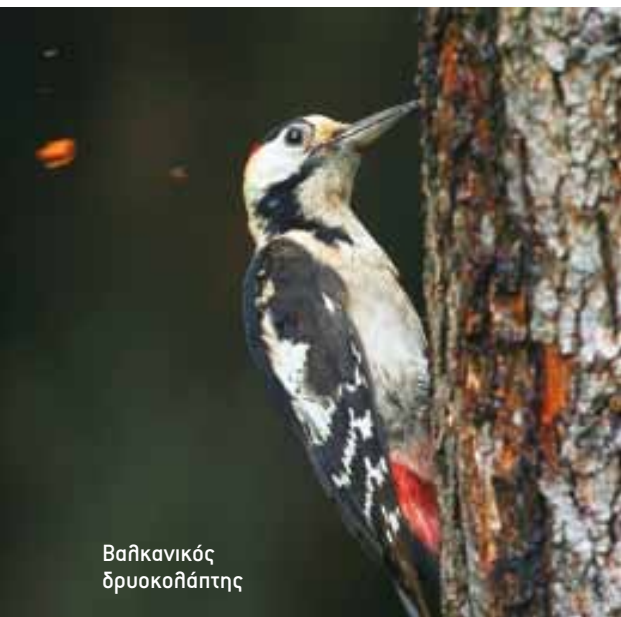
Νεροκότσυφας

Όταν βρίσκουν άφθονη λεία, πολλιά πουλιά, όπως αυτή η καρακάξα και ο αυτός ο νεροκότσυφας, συγκεντρώνουν τροφή στο ράμφος τους και τη μεταφέρουν στη φωλιά για να ταΐσουν τα μικρά τους

Καρακάξα

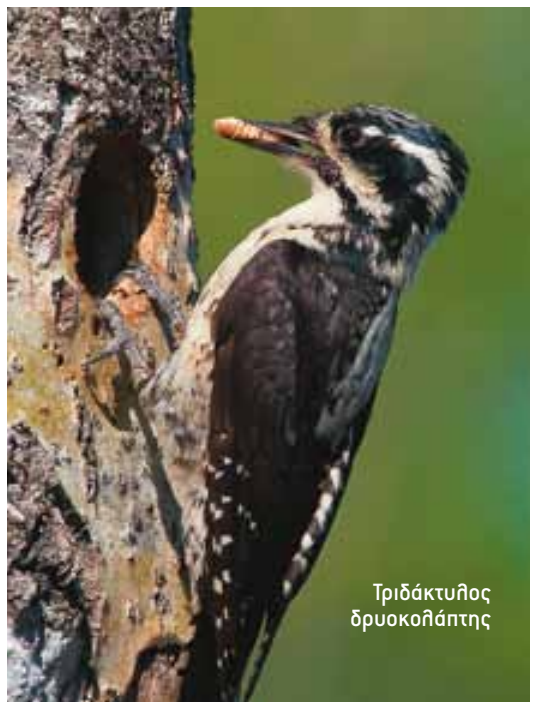
Οι δρυοκολάπτες έχουν ισχυρό ράμφος που μοιάζει με σμίλη. Οι ιδιαίτερες ανατομικές προσαρμογές του κρανίου τους τους επιτρέπουν να χτυπούν το ξύλο με μεγάλη δύναμη και ταχύτητα χωρίς «παρενέργειες». Έτσι μπορούν να σμιλεύουν το ξύλο, όπως αυτός ο βαλκανικός δρυοκολάπτης για να ανοίγουν τις φωλιές τους αλλιά και να βρίσκουν τα έντομα που προτιμούν. Ο στραβολαιμής έχει αδύναμο ράμφος και είναι ο μόνος δρυοκολάπτης που δεν σκάβει φωλιές αλλιά χρησιμοποιεί φυσικές τρύπες στους κορμούς. Τρέφεται κυρίως με μυρμήγκια.

Βαλκανικός
δρυοκολάπτης

Στραβολαιμής

Τριδάκτυλος
δρυοκολάπτης

Μελissoφάγος

Το μακρύ αιχμηρό ράμφος των μελισσοφάγων σε συνδυασμό με την πτητική τους δεινότητα, τούς επιτρέπει να συλλαμβάνουν ακόμα και ταχύτατα έντομα όπως οι λιβελλούλες στον αέρα. Είναι επίσης ένα πολύ καλό εργαλείο για να προσφέρουν τροφή στη μελιλοντική σύντροφό τους κατά τη διαδικασία του φλερτ.

Οι ερωδιοί χρησιμοποιούν το στιβρό, αιχμηρό ράμφος τους για να καμακάνουν τη λεία τους, κυρίως υδρόβια σπονδυλιτά και ασπόνδυλα. Το θήραμα μπορεί να είναι μικρό όπως αυτός ο γυρίνος που έπιασε ο σταχτοτσικνιάς, αλλά και μεγάλο όπως αυτός ο βαλκανοβάτραχος. Ο κρυπτοτσικνιάς που τον έπιασε παιδεύτηκε αρκετά για να τον καταπιεί.

Σταχτοτσικνιάς

Η πουπουλίπαπια έχει μεγάλη αδυναμία στα μύδια. Με το ισχυρό της ράμφος τα καταναλώνει σαν πασατέμπο.

Μελissoφάγοι

Κρυπτοτσικνιάς

Νανοβουητητάρι

Όσο κι αν ανοίγει το ράμφος του, αυτή είναι μάλλον «μεγάλη μπουκιά» για το σκουφοβουητητάρι [δεξιά], ενώ αυτό το νανοβουητητάρι [επάνω] βρήκε κάτι στα μέτρα του.

Σκουφοβουητητάρι

Αβοκέτα

Κουλιαρομούτα

Λιμόζες

Πολλά από τα παρυδάτια πουλιά ψάχνουν για τροφή «στα τυφλά» στο νερό ή τη λάσπη, με οδηγό το ευαίσθητο άκρο του ράμφους τους που αντιλαμβάνεται αμέσως την επαφή με λεία. Οι λιμόζες σκαλίζουν τη λάσπη, οι αβοκέτες σπαθίζουν με το κυρτό τους ράμφος το νερό κινώντας το αριστερά-δεξιά, ενώ οι κουλιαρομούτες χρησιμοποιούν το ράμφος τους σαν φτυάρι και αναδεύουν τη λάσπη μέχρι να βρουν και να αρπάξουν κάτι, όπως αυτός ο γυρίνος. Οι στρειδοφάγοι ψάχνουν και αυτοί στη λάσπη, ανοίγουν όμως τα όστρακα δίθυρων μαλακίων με μεγάλη ευκολία (εξ ου και το όνομά τους) χρησιμοποιώντας το ισχυρό τους ράμφος σαν λιοστή. Η μεγάλη ποικιλία σχημάτων και μηκών στα ράμφη των παρυδάτιων πουλιών επιτρέπει σε πολλά είδη να τρέφονται ταυτόχρονα στην ίδια περιοχή αφού χρησιμοποιούν πιο ρηχά ή πιο βαθειά νερά, πιο υγρά ή πιο στεγνά σημεία κ.λπ.

Στρειδοφάγος

Σταυρομύτης

Τα σποροφάγα πουλιά όπως οι σπίζες έχουν ισχυρά ράμφη για να μπασούν να σπάσουν το σκληρό περιβλήμα των σπόρων. Ανάμεσα στα πιά ισχυρά είναι και το ιδιόμορφο ράμφος του σταυρομύτη.

Η σακούλα των πελεκάνων είναι σίγουρα μια από τις πιο εντυπωσιακές προσαρμογές ράμφους. Οι πελεκάνοι βουτούν το κεφάλι τους στο νερό για να αρπάξουν ψάρια, δεν καταδύονται όμως και έτσι ψαρεύουν μόνο σε ρητά νερά, όπου προσπαθούν να στριμώξουν τα ψάρια κοντά σε όχθες. Οι αργυροπελεκάνοι ψαρεύουν και σε πιο βαθιά νερά, καθώς «συνεργάζονται» με τους κορμοράνους που κυνηγούν υποβρύχια και σπρώχνουν τα ψάρια στην επιφάνεια.

Οι κεφαλάδες, όπως αυτός ο κοκκινοκεφαλής, έχουν ισχυρό ράμφος και μπορούν να τεμαχίζουν τη λεία τους. Αν το θήραμα είναι μικρό το συγκρατούν με τα πόδια τους. Αν όμως είναι μεγάλο το καρφώνουν σε κάποιο αγκάθι ή αιχμηρό κλαδί για να μπορέσουν να το κομματιάσουν.

Κοκκινοκεφαλής

Ανάμεσα στους πιο επιδέξιους «χειριστές» του ράμφους τους είναι οι υφαντές (ή πλοκεείς) της Αφρικής που φτιάχνουν τις φωλιές τους από σχιστοπλεγμένα χόρτα στις άκρες των κλαδιών.

Αργυροπελεκάνοι

Σπάνια είδη πουλιών στην Ελλάδα

των Γιώργου Χανδρινού και Νίκου Προμπονά

Ο ορνιθολογικός πλούτος της Ελλάδας είναι γνωστός από δεκαετίες σε όλους όσοι ασχολούνται ή παρακολουθούν τα δρώμενα στην ελληνική φύση. Και οι λόγοι είναι προφανείς: η χώρα μας βρίσκεται στην άκρη μιας ηπείρου, συνορεύει με άλλες δύο και περιβάλλεται από θάλασσα. Παρ' όλες τις τεράστιες αλλαγές που έχουν συντελεστεί στο περιβάλλον της, διατηρεί ακόμα μια μεγάλη ποικιλία βιοτόπων και έτσι, λοιπόν, θα ήταν σχεδόν αδύνατο να μην «συντηρεί» μεγάλο αριθμό ειδών πουλιών.

Όλα αυτά τα είδη είναι περισσότερα από 440. Για να ακριβολογούμε είναι 443. Και μπορεί οι περισσότεροι να έχουν ακούσει για το πόσο σημαντική είναι η χώρα μας παγκοσμίως για τον αργυροπελεκάνο, το κερκινέζι, τον αιγαιόγλαρο, τη λεπτομύτα ή τον μαυροπετρίτη αλλά είναι μάλλον απίθανο να γνωρίζουν τον ερημοσφυριχτή, την λευκόφρυδη ποταμίδα ή το ασιατικό μαυροκρκινέζο.

«Μα είναι αναγκαίο;» θα αναρωτηθεί κάποιος. Όχι, στις περισσότερες περιπτώσεις δεν είναι, αλλά υπάρχουν κάποια πουλιά που μας επισκέπτονται σπάνια και αν θέλουμε να έχουμε μια ακριβή και συνολική εικόνα της κατανομής τους στον κόσμο μας, θα πρέπει πρώτα να τα έχουμε αναγνωρίσει.

Χρειάζεται λοιπόν ένας άνθρωπος ή μια ομάδα ανθρώπων που να έχει τις απαιτούμενες γνώ-

σεις και την απαιτούμενη εμπειρία, ώστε να μας βοηθήσει να είμαστε σίγουροι ότι το άλμπαντρος που είδαμε πρόσφατα να αναπαύεται στη γειτονική μας παραλία ήταν όντως τέτοιο και όχι ένας συνηθισμένος ασημόγλαρος, άλλος ένας από τους χιλιάδες που ζουν στα παράλια μας. Ή που θα μπορούσε να μας αναγνωρίσει με σιγουριά ένα μικρό πουλάκι που φωτογραφίσαμε σε μια εξόρμηση μας και δεν καταφέραμε μόνοι μας να ανακαλύψουμε το είδος του, παρόλο που ψάξαμε όσο μπορούσαμε στις πηγές μας. Και μετά να δημοσιοποιήσει την καταγραφή μας για να μάθουν περισσότεροι άνθρωποι ότι τελικά ένας κιτρινόφρυδος φυλλοσκόπος περιπλανήθηκε από την μακρινή σιβηρική τάιγκα μέχρι να βρεθεί απέναντι σε εμάς και το φακό μας.

Την ασχολία αυτή, δηλαδή την συγκέντρωση, αξιολόγηση και δημοσίευση όλων των παρατηρήσεων σπάνιων ειδών στην ελληνική επικράτεια είχε αναλάβει για σχεδόν δύο δεκαετίες ο πρώτος εκ των συντακτών του κειμένου.

Τα τελευταία χρόνια, όμως, δημιουργήθηκαν οιγά-οιγά «ανάγκες» που σχεδόν επέβαλαν την δημιουργία μιας επιτροπής που θα ασχολείται αποκλειστικά με τις εμφανίσεις σπάνιων ειδών στην Ελλάδα. Ποιες ήταν αυτές οι ανάγκες; Η αργή αλλά σταθερή αύξηση των παρατηρητών πουλιών, η ανάπτυξη του διαδικτύου και η ευκολία (αν μπορεί να ονομαστεί έτσι) στη λήψη καλών φωτογραφιών λόγω της εμφάνισης και εξάπλωσης φωτογραφικών μηχανών τελευταίας τεχνολογίας σε σχετικά προσιτές τιμές (η βιντεοσκόπηση φύσης αποτελεί ακόμα ενασχόληση για λίγους). Όπως ήταν φυσικό, ο όγκος της πληροφορίας που «απαιτούσε» αξιολόγηση μεγάλωνε διαρκώς, μέρα με τη μέρα, και ήταν αδύνατο να ικανοποιηθεί γρήγορα από έναν μόνο άνθρωπο, όσες ώρες και αν προσαθούσε εθελοντικά, από προσωπικό ενδιαφέρον και μεράκι.

Ύστερα από προεργασία και συζητήσεις που διήρκεσαν αρκετό καιρό, το ζήτημα διευθετήθηκε με την δημιουργία μιας επιτροπής. Αρκετοί είναι πλέον οι φωτογράφοι (ερασιτέχνες και επαγγελματίες) που με ένα απλό ηλεκτρονικό μήνυμα ενημερώνουν την επιτροπή για κάποιο σπάνιο πουλί που ήταν τυχεροί και κατάφεραν να αποθανατίσουν αλλά και οι παρατηρητές πουλιών που δεν φωτογραφίζουν ή δεν πρόλαβαν το καρέ αλλά στέλνουν την επιτομία περιγραφή του πουλιού

Ξανθοκεφαλής
{*Lanius isabellinus*}

Φωτ. Χρήστος Βλάχος

ή το σκίτσο που σχεδίασαν. Ακόμα και άνθρωποι που δεν γνωρίζουν πολλά για τον φτερωτό κόσμο έρχονται εύκολα σε επικοινωνία με την επιτροπή για συμβουλές, οδηγίες και -φυσικά- αξιολόγηση των παρατηρήσεων τους. Ποια είναι η επιτροπή όμως, πως λέγεται, πότε ιδρύθηκε, ποιοι οι σκοποί και οι αρμοδιότητες της, ποιοι την απαρτίζουν και ποιες παρατηρήσεις στέλνουμε σε αυτήν;

Η Επιτροπή Αξιολόγησης Ορνιθολογικών Παρατηρήσεων (ΕΑΟΠ) ιδρύθηκε τον Δεκέμβριο του 2004. Αποτελεί κοινή δραστηριότητα της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρείας (ΕΟΕ) και του Ελληνικού Κέντρου Δακτυλίωσης Πουλιών (ΕΚΔΠ), αλλά λειτουργεί ανεξάρτητα από τους δύο αυτούς φορείς.

Βασικοί σκοποί της είναι η συστηματική παρακολούθηση, η καταγραφή και η αξιολόγηση των παρατηρήσεων που αφορούν:

- εμφάνιση νέων ή σπάνιων ειδών πουλιών στην Ελλάδα,
- ασυνήθιστα μεγάλες συγκεντρώσεις πουλιών όλων των ειδών,
- εμφανίσεις ειδών εκτός της κύριας περιοχής κατανομής τους,
- εμφανίσεις ειδών εκτός των περιόδων φυσιολογικής παρουσίας τους στην χώρα μας.

Στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων της η Επιτροπή παραλαμβάνει τα έντυπα καταγραφής των παρατηρήσεων και παρέχει αμερόληπτη αξιολόγηση, βασισμένη στην διεθνή επιστημονική βιβλιογραφία και εμπειρία. Διατηρεί ένα αρχαιακό υλικό των εντύπων-παρατηρήσεων, με όλα τα συνοδευτικά στοιχεία (φωτογραφίες, σκίτσα, κ.ά.) και ενημερώνει τα μέλη της ΕΟΕ και οποιοδήποτε άλλο ενδιαφερόμενο για ότι καινούργιο προκύπτει σχετικά με

Διπλοκέφαδα

Φωτ. Οδυσσεάς Τζημούλης

παρατηρήσεις πουλιών που προσθέτουν νέα δεδομένα στη γνώση για την Ελληνική ορνιθοπανίδα. Με τον τρόπο αυτό συμβάλει στην επιστημονική έρευνα και μελέτη των πουλιών, δημοσιοποιώντας στοιχεία που αναφέρονται στην παρουσία και στην εξάπλωση τους στον ελληνικό χώρο. Τέλος, επεξεργάζεται τον κατάλογο των ειδών πουλιών της Ελλάδας, τον οποίο παρακολουθεί, συμπληρώνει και αναθεωρεί αν κριθεί αναγκαίο, με βάση τις διεθνείς εξελίξεις σε θέματα αναγνώρισης πουλιών και συστηματικής.

Ο αρχικός κατάλογος της Επιτροπής βασίστηκε στο βιβλίο των Γ. Χανδρινού - Τ. Ακριώτη «The birds of Greece», Helm, 1997 και περιλάμβανε 422 είδη που είχαν καταγραφεί στην Ελλάδα μέχρι την 31/12/1995. Από τότε έχουν προστεθεί 21 νέα είδη, φτάνοντας τα 443.

Κιτροσουσουράδα

Φωτ. Colin Turvey
Φωτ. Νίκος Πέτρου

Ερημοσφουρικτής

Ασημόγλαρος της Αρμενίας
(*Larus armenicus*)

Φωτ. Χρήστος Βλάχος

Νανομελισσοφάγος

Φωτ. Χρήστος Βλάχος

Αφρικανική νερόκοτα

Φωτ. Μάριος Φουρνάκης

Θωρακωτή σκαλίδρα

Φωτ. Οδυσσεύς Τζημούλης

Η αρχική της σύνθεση ήταν πενταμελής (με πενταετή θητεία) και πρόσφατα έγινε επταμελής. Τα μέλη της είναι ισότιμα και είναι οι Γιώργος Χανδρινός (πρόεδρος), Νίκος Προμπονάς (γραμματέας), Κώστας Παπακωνσταντίνου, Μιχάλης Δρετάκης, Θεόδωρος Κομηνός, Αποστόλης Χριστόπουλος και Μαρία Δημάκη.

Συμπληρωματικά διατηρεί ένα αριθμό συνεργατών που παρέχουν μόνιμη υποστήριξη στις δραστηριότητές της ή συμβουλευούν σε ειδικούς τομείς. Αυτοί είναι οι (με χρονολογική σειρά έναρξης συνεργασίας): Τριαντάφυλλος Ακριώτης, Γιάννης Τσουγκράκης, Didier Vangeluwe, Χρήστος Βλάχος, Δευτέρης Σταύρακας, Ελένη Γαληνού, Πασχάλης Δουγαλής, Τάκης Λατσούδης, Ελένη Μακρυγιάννη και Νίκος Πέτρου.

Η επιτροπή συνεδριάζει τουλάχιστον μία φορά κάθε έτος και οι αποφάσεις της λαμβάνονται με ομοφωνία των παρόντων μελών σε απαρτία. Στη συνέχεια δημοσιοποιούνται μέσω των γραπτών ή ηλεκτρονικών μέσων που διαθέτει η ίδια και η ΕΟΕ, αρχικά στους αιτούντες και στη συνέχεια σε όλους τους άλλους ενδιαφερόμενους.

Επίσης, στο τέλος κάθε χρόνου, δίνεται στη δημοσιότητα η ετήσια έκθεσή της που περιλαμβάνει όλες τις αποφάσεις της για αποδοχή ή απόρριψη παρατηρήσεων, την ενημέρωση του καταλόγου των πουλιών της Ελλάδας, καθώς και οποιαδήποτε άλλη ενέργεια. Αθροιστικά λοιπόν, μέχρι σήμερα έχουν δημοσιοποιηθεί 5 ετήσιες εκθέσεις (αναφορές).

Το αρχείο της φυλάσσεται προσωρινά στο αθηναϊκό γραφείο της ΕΟΕ και είναι εμπιστευτικό, δηλαδή δεν υπάρχει ελεύθερη πρόσβαση σε αυτό. Μπορεί όμως να τεθεί στην διάθεση των όποιων ενδιαφερομένων ύστερα από σχετική έγκριση της Επιτροπής και σε καμία περίπτωση χωρίς αυτήν.

Η ενημέρωση για την Επιτροπή γίνεται μέσω της ιστοσελίδας της http://www.ornithologiki.gr/page_in.php?sID=81

Η επικοινωνία γίνεται μέσω της ΤΘ 3994, ΤΚ 10210, Αθήνα, με την απαραίτητη σημείωση παραλήπτης να γράφεται η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία (στην οποία ανήκει η θυρίδα) και σε υποσημείωση: για την Επιτροπή Αξιολόγησης Ορνιθολογικών Παρατηρήσεων. Ακόμα μέσω των ηλεκτρονικών διευθύνσεων birds@ornithologiki.gr και hellenicbirds@yahoo.gr.

Ακόμα στην ιστοσελίδα http://www.ornithologiki.gr/page_cn.php?tID=1013&aID=323 είναι αναρτημένος ο Κατάλογος των Σπάνιων Πουλιών της Ελλάδας καθώς και ένα επεξηγηματικό κείμενο.

Κλείνοντας θεωρούμε υποχρέωση μας να ευχαριστήσουμε ολόθερμα τους παρατηρητές που μας εμπιστεύτηκαν τις καταγραφές τους, τους συνερ-

γάτες μας και όσους μας στηρίζουν. Η ανταπόκριση των παρατηρητών (Ελλήνων και ξένων) υπήρξε από την έναρξη της λειτουργίας της Επιτροπής πολύ μεγάλη, ξεφεύγοντας από κάθε προσδοκία. Τα πρώτα 5 χρόνια της λειτουργίας της, η ΕΑΟΠ παρέλαβε 901 έντυπα αξιολόγησης. Από αυτά, εγκρίθηκαν 794 έντυπα, δεν εγκρίθηκαν 107 και προέκυψαν (όπως γράψαμε) 21 νέα είδη για τον Ελλαδικό χώρο. Το 2007 ήταν η χρονιά με τα περισσότερα έντυπα (235).

Ανάμεσα στα έντυπα ξεχωρίζουν φυσικά οι πρώτες εμφανίσεις ειδών στην Ελλάδα, δηλαδή οι πρώτες καταγραφές τους. Τέτοιες ήταν το ζευγάρι με τις αμερικάνικες σαρσέλες (*Anas discors*) το 1986 στο Μεσολόγγι, η αφρικανική νερόκοτα (*Porphyrula alleni*) στην Πάρο το 1996 (η οποία μάλιστα βρέθηκε εξαντλημένη και επαναπατρίστηκε με αεροπλάνο στην Αίγυπτο) και ο νανομελισσοφάγος (*Merops oreintalis*) το 2004 στη Ρόδο. Μάλιστα από τότε δεν έχουν παρατηρηθεί ξανά αυτά τα 2 είδη στην χώρα μας, ούτε στην ανατολική Μεσόγειο. Στη συνέχεια έρχονται οι ολιγάριθμες καταγραφές, όπως της θωρακωτής σκαλίδρας (*Calidris melanotos*) στον ποταμό Γαλλικό το 2007 και του αμμοδρόμου (*Cursorius cursor*) στη νότια Λακωνία το 1990 χωρίς να σημαίνει ότι δεν έχουν ειδική αξία καταγραφές «ακριβοθώρητων» ειδών, όπως ο εντυπωσιακότατος στεπαιετός (*Aquila nipalensis*), το μεγαλοπρεπές στεπογέρακο (*Falco cherrug*), η δειλή διπλοκελάδα (*Anthus richardi*), ο άφοβος ερημοσφυριχτής (*Charadrius leschenaultii*) και αρκετά άλλα.

Όμως παράλληλα με όλες τις ενέργειες της, η Επιτροπή βρίσκεται σε διαρκή συνεργασία με κέντρα δακτυλιώσεων, κέντρα περίθαλψης και ταξιδιωτικά γραφεία που προωθούν τον οικοτουρισμό με έμφαση στην παρατήρηση πουλιών, συμμετείχε σε 2 διεθνή συνέδρια Ζωογεωγραφίας και Οικολογίας και ίδρυσε την Lesvos Bird Records Committee, ουσιαστικά μια υποεπιτροπή που ασχολείται με την ορνιθοπανίδα της Λέσβου. ■

Φωτ. Νίκος Πέτρου

Στεπαιετός

Αν έχετε κάποιες παρατηρήσεις σπάνιων ειδών (πρόσφατες ή και παλιότερες), μην διστάσετε να ενημερώσετε την Επιτροπή. Είναι κρίμα να μην είστε σίγουροι ή να μην μαθευτεί η παρατήρησή σας.

Επιτροπή Αξιολόγησης

Ορνιθολογικών Παρατηρήσεων (ΕΑΟΠ)

http://www.ornithologiki.gr/page_in.php?slD=81

Φωτ. Νίκος Πέτρου

Στεπογέρακο

Φωτ. Μαρτίνος Γκαϊτλιν

Αμερικανική σαρσέλα
(*Anas discors*)

Αμμοδρόμος

Συναντήσεις με σπάνιους επισκέπτες στο Γ.Α.Λ.Α.

κείμενο και φωτογραφίες του Οδυσσέα Τζημούλη

Έξι χρόνια πριν, την άνοιξη του 2004, ξεναγήθηκα με την τάξη μου (είμαι δάσκαλος σε ένα σχολείο της Πυλαίας Θεσσαλονίκης) στο δέλτα του Αξιού. Ο Σάββας Βασιλειάδης -καλός μου φίλος πια- μας είπε και μας έδειξε πολλά και ενδιαφέροντα για το δέλτα στο Κέντρο Πληροφόρησης Χαλάστρας και μετά όλοι μαζί πήγαμε μέχρι τις εκβολές για παρατήρηση πουλιών.

Στήθηκε το τηλεσκόπιο και ένας-ένας πλησιάζαμε στο προσοφθάλμιο για να δούμε τους επιβλητικούς Κορμοράνους να ξαποσταίνουν σε ένα μεγάλο δέντρο, αρκετά μέτρα πιο πέρα από την ομάδα μας.

Αυτή ήταν η πρώτη μου επαφή με την ορνιθοπαράτηρηση και ομολογώ ότι εντυπωσιάστηκα. Αμέσως έσπευσα να αγοράσω ένα ζευγάρι κιάλια και προμηθεύτηκα από την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία (ΕΟΕ) το «Πρώτο μου Βιβλίο για τα Πουλιά», ένα χρήσιμο εγχειρίδιο για αρχάριους που θέλουν να γνωρίσουν το πανέμορφο κόσμο των πουλιών.

Μετά την προμήθεια των κιαλιών και του εγχειριδίου δεν άργησε να έρθει κι άλλος εξοπλισμός, δηλαδή ψηφιακή φωτογραφική μηχανή, τηλεσκόπιο, τρίποδο και πιο «ειδικευμένοι» οδηγοί αναγνώρισης πουλιών.

Έτσι ξεκίνησα τις εξορμήσεις μου. Δοκιμαστικά. Πρώτα στη γειτονιά μου (σε προάσιο της Θεσσαλονίκης) και μετά στο ΓΑΛΑ. ΓΑΛΑ είναι τα αρχικά της ομάδας των ποταμών **Γαλλικού, Αξιού, Λουδία και Αλιάκμονα**. Ξεκινώντας από τη Θεσσαλονίκη και οδηγώντας προς Αθήνα τους συναντάμε

με αυτή τη σειρά. Από τότε, πότε μόνος αλλά και πότε με παρέα, συχνά-πυκνά βρίσκομαι στο πεδίο.

Το ΓΑΛΑ είναι αρκετά πλούσιο σε ορνιθοπανίδα. Για το λόγο αυτό έχει ενταχθεί στον εθνικό κατάλογο της διεθνούς σύμβασης Ραμόσάρ. Στην περιοχή υπάρχουν τρεις Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά (ΣΠΠΕ): το «τριπλό δέλτα» Αξιού, Λουδία και Αλιάκμονα, οι εκβολές του Γαλλικού και η λιμνοθάλασσα Καλοχωρίου καθώς και η λιμνοθάλασσα Αλυκής Κίτρους στο νότιο άκρο του συμπλέγματος.

Κάθε εξόρμηση στο ΓΑΛΑ είναι ιδιαίτερη. Η ομορφιά και η γαλήνη του τοπίου προσφέρουν ατέλειωτες ώρες αναψυχής και ο ορνιθολογικός πλούτος δεν αφήνει κανέναν παραπονεμένο.

Κατά τη διάρκεια, βέβαια, της ανοιξιάτικης και της φθινοπωρινής μετανάστευσης η ποικιλία των ειδών είναι ιδιαίτερα αυξημένη. Τα πουλιά που χρησιμοποιούν την ευρύτερη περιοχή σαν σταθμό ξεκούρασης και τροφοληψίας αριθμούν δεκάδες χιλιάδες άτομα, κάθε χρόνο. Υπάρχουν μέρες που δεν ξέρεις τι να πρωτοκοιτάξεις και τι να πρωτοθαυμάσεις! Κάποιες φορές μάλιστα είμαστε τυχεροί και εντοπίζουμε κάποιο σπάνιο είδος.

Θυμάμαι το Σεπτέμβριο του 2007. Τότε στη λιμνοθάλασσα του Καλοχωρίου εντόπισα μια θωρακωτή σκαλίδρα, ένα μικρό παρυδάτιο πουλί που σπάνια εμφανίζεται στην ανατολική Μεσόγειο. Ήταν μόλις η δεύτερη καταγραφή του είδους για την Ελλάδα, σύμφωνα με την Επιτροπή Αξιολόγησης Ορνιθολογικών Παρατηρήσεων. Το αστείο ήταν πως στο πεδίο νόμισα αρχικά πως είχα να κάνω με μαχητή, ένα παρόμοιο αλλά σαφώς πιο

Φωτ. Νίκος Προμπονάς

πολυάριθμο παρυδάτιο. Μετά διαπίστωση πως πρόκειται για θωρακωτή σκαλίδρα. Από τότε κάθε μαχητής διπλοεξετάζεται και τριπλοεξετάζεται προσεκτικά!

Επόμενη κίνηση μου ήταν να ειδοποιήσω και άλλους φίλους παρατηρητές και орnιθολόγους για να μπορέσουν και αυτοί να απολαύσουν το πουλί. Αυτό έγινε με μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στη λίστα «eοebirding» της ΕΟΕ, μια λίστα που έχει ως αντικείμενο τα πουλιά και την παρατήρησή τους. Η χαρά μου ήταν μεγάλη όταν έμαθα ότι κάποιοι τα κατάφεραν.

Το ίδιο είδος μας έκανε τη χάρη και την επόμενη χρονιά: τον Σεπτέμβριο του 2008 παρατηρήθηκε ξανά, αυτή τη φορά στο δέλτα του Αξιού. Τρίτη καταγραφή για την Ελλάδα. Να ήταν το ίδιο άτομο με το 2007 που επέστρεψε; Κανείς δεν μπορεί να απαντήσει με βεβαιότητα. Μερικές μέρες αργότερα ακολουθεί η τέταρτη. Τυχεροί τώρα οι παρατηρητές στη Δέσβο.

Μόλις «συνήλθαμε» από τη σκαλίδρα, ο φίλος και συμπαρατηρητής μου Κώστας Σταφυλίδης προσπαθώντας να φωτογραφίσει ένα μικρό εντομοφάγο πουλί, τον καστανολαίμη, εντοπίζει στον Αξιό έναν νεαρό βουνοσφυριχτή. Άλλο ένα παρυδάτιο πουλί, όχι τόσο σπάνιο αλλά με ακανόνιστη παρουσία στη χώρα μας. Η διαδικασία πια είναι γνωστή. Ηλεκτρονικό μήνυμα στη λίστα και την επόμενη μέρα οκτώ παρατηρητές πήγαν στο δέλτα χάριν του πουλιού εκείνου.

Στη συνέχεια ακολούθησαν και άλλες παρατηρήσεις σπανίων ειδών στην περιοχή: μαυρόπαπια στις εκβολές του Γαλλικού, χειμωνοβουτηχάρι στο δέλτα του Αξιού, γιγαντόγλαρος στις αλυκές Κίτρους, ρωσότρυνγας στη λιμνοθάλασσα του Καλοχωρίου και μια χιονόπαπια, πάλι στις Αλυκές Κίτρους.

Και όλα αυτά βέβαια όταν στην ίδια περιοχή μπορούμε καθημερινά να δούμε και να απολαύσουμε πελεκάνους, πάπιες, ερωδιούς, αρπακτικά, γλάρους, γλαρόνια και πλήθος από μικρόπουλα, σε απόσταση λίγων χιλιομέτρων από το κέντρο της Θεσσαλονίκης.

Και φτάνουμε στον Αύγουστο του 2010. Ο Νίκος Προμπονάς στη διάρκεια των διακοπών του στη Νάξο καταγράφει ερυθρόλαιμους φαλαρόποδες, μικρά παρυδάτια πουλιά με εντυπωσιακά χρώματα που κάνουν σχεδόν χορευτικές κινήσεις. Ένας άλλος φίλος, ο Γιάννης Γαβαλάς, αναλαμβάνει να μας πληροφορήσει μέσω της γνωστής -πια- λίστας. Μερικές μέρες αργότερα η Δίλα Κάρτα εντοπίζει και αυτή στη λίμνη Βόλβη έναν ερυθρόλαιμο φαλαρόποδα. Αμέσως αποφάσισα με τον φίλο Χάρη Κουρουζίδη να πάμε να τον παρατηρήσουμε και να προσπαθήσουμε να τον φωτογραφίσουμε. Και σταθήκαμε πολύ τυχεροί να τον δούμε,

Μαυρογλήβαρο

Νεροκεφίδα

Λαγγόνα

στο σημείο μάλιστα που μας περιέγραψε η Λίλα.

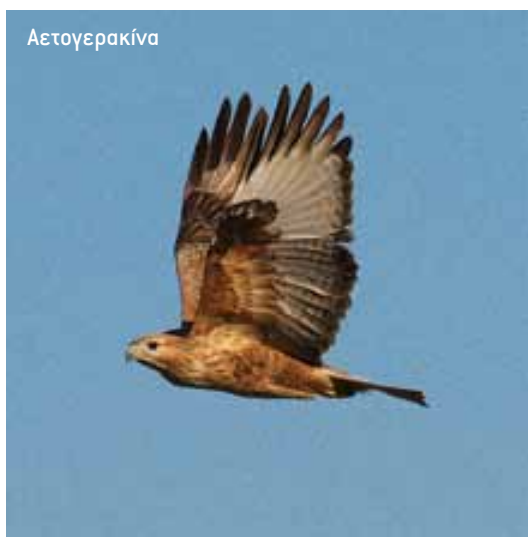
Στις 26 Αυγούστου επισκέφτηκα το Γαλλικό και τον Αξιό. Μια και οι φαλαρόποδες είχαν παρατηρηθεί σε δυο άλλες περιοχές της Ελλάδας, σκέφτηκα ότι ίσως και το ΓΑΛΑ να μας έδινε παρατήρηση αλλά και ευκαιρίες για φωτογράφιση. Πράγματι, στη λιμνοθάλασσα του Καλοχωρίου εντοπίζω και εγώ με την σειρά μου δυο ερυθρόλαιμους φαλαρόποδες. Για φωτογράφιση ούτε λόγος. Τρέφονταν στο κέντρο της λιμνοθάλασσας ανάμεσα σε ένα μεγάλο και μικτό σμήνος από πεινασμένα παρυδάτια και αν δεν είχα το τηλεσκόπιο μου μάλλον δεν θα κατάφερα να τους βρω. Λίγα λεπτά αργότερα, στο δέλτα του Αξιού, παρατηρώ έναν ρωσότρυγγα. Πρώτη φθινοπωρινή καταγραφή για μένα. Συνήθως τους ρωσότρυγγες τους παρατηρούσαμε το Μάιο στη λιμνοθάλασσα του Καλοχωρίου.

Τα μεταναστευτικά πουλιά εκείνο το διάστημα ήταν πάρα πολλά. Έτσι μου ήταν εύκολο να προγραμματίσω την επόμενη επίσκεψη.

Στις 31 Αυγούστου ξανακατεβαίνω σε Γαλλικό και Αξιό. Η παρατήρηση ενός κόκκινου φαλαρόποδα στο δέλτα είναι η είδηση της ημέρας. Κοιτάζοντας τον οδηγό αναγνώρισης «Τα Πουλιά της Ελλάδας, της Κύπρου και της Ευρώπης» βλέπω ότι η κατανομή του είναι βόρεια. Αυτό εξηγεί τη σπάνια εμφάνισή του στον ελλαδικό χώρο. Ήταν μόλις η έκτη καταγραφή του είδους, η τέταρτη φωτογραφημένη. Το ενδιαφέρον των ορνιθοπατηρητών δικαιολογημένα μεγάλο και πολλοί σπεύδουν να παρατηρήσουν τον σπάνιο επισκέπτη. Αυτός πάλι, καταλαβαίνοντας ίσως την αγωνία αυτών που δεν μπόρεσαν να έρθουν αμέσως, μένει σχεδόν 3 βδομάδες στην περιοχή και 26 άτομα συνολικά μείνουμε απόλυτα ικανοποιημένοι. Και φυσικά δεν χάσαμε την ευκαιρία να δούμε και τους άλλους φαλαρόποδες που είχαν παραμείνει στην περιοχή, τους ερυθρόλαιμους. Αυτοί είχαν αυξηθεί σε πέντε άτομα και ήταν σκέτη απόλαυση να τους βλέπεις να κολυμπούν γρήγορα και να αρπάζουν μικρά έντο-

Αργυροπελεκάνος

Αετογερακίνα

Γλήροι, αβοκέτες και άλλα παραδύατα πουλιά με φόντο τα σπίτια

μα από την επιφάνεια του νερού.

Με λίγα λόγια, δηλαδή, στο ΓΑΔΑ στήθηκε σωστό πανηγύρι για μέρες. Οι συναντήσεις ορνιθοπατηρητών πολλές και καθημερινές. Κάποιοι που γνωρίζονται μόνο μέσω των μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου συναντιούνται για πρώτη φορά στο δέλτα και επιτέλους γνωρίζονται προσωπικά. Τα τηλεφωνήματα πυκνώνουν για ευχαριστίες όπως και για οδηγίες για εύρεση της περιοχής σε αυτούς που πρωτοέρχονται. Ολοένα η παρέα μεγαλώνει. Τα πουλιά ήταν μόνο η αφορμή για να ταξιδέψουμε, να ψάξουμε, να περιπλανηθούμε, να ανακαλύψουμε, να ευχαριστηθούμε τα πάντα.

Ο Οκτώβρης ήρθε φέτος με πολλές βροχές. Ο καιρός ήταν άστατος και οι εξορμήσεις λόγω των καιρικών συνθηκών εξαιρετικά μετρημένες. Μόλις στις 3 Νοέμβρη καταφέρνω να ξανακατέβω στις εκβολές του Γαλλικού και στο δέλτα του Αξιού. Στη «Χηναρού», στις εκβολές του Γαλλικού, με περιμένει άλλη μια υπέροχη έκπληξη. Μια νεαρή πουπουλόπαπια τρεφόνταν με το αγαπημένο της φαγητό, τα μύδια, πολύ κοντά στην παραλία. Στην αρχή σκέφτηκα πως μπορεί να είχα να κάνω με θηλυκιά πρασινοκέφαλη πάπια. Ο κοντός λαιμός, το μεγάλο κεφάλι και το σφηνοειδές ράμφος όμως δεν άφηναν περιθώριο για αμφιβολία. Πρωτοπαρατήρηση για μένα αλλά και για πολλούς άλλους παρατηρητές που έσπευσαν στην περιοχή να δουν από κοντά το νέο σπάνιο είδος που μας επισκέφτηκε, άγνωστο από πού.

Τι άλλο άραγε έχει να μας δείξει το ΓΑΔΑ; Ποιος ξέρει; Ένα είναι σίγουρο. Όσο περισσότερο βγαίνουμε στο πεδίο τόσες περισσότερες πιθανότητες έχουμε να δούμε κάτι ιδιαίτερο. Και όσα περισσότερα βρίσκουμε, τόσο θα μεγαλώνει η ωραία παρέα μας! ■

Κόκκινος φαθαρόποδας

Βαρβάρα

Πουπουλιόπαπια

Anthyllis vulneraria subsp. *rubriflora*

Προσθήκες στη Χλωρίδα της Αίγινας

κείμενα των Kit Tan
& Μαργαρίτας Ισηγόνη*
φωτογραφίες του Γιώργου Σφήκα

Στο άρθρο αυτό παρουσιάζονται προσθήκες στην χλωρίδα της Αίγινας. Το νησί αυτό έχει έκταση 83 τετρ. χιλ., βρίσκεται στο Σαρωνικό κόλπο και απέχει 17 ναυτικά μίλια από τον Πειραιά. Στα βόρεια και βορειοανατολικά του νησιού εκτείνεται μια σειρά από λόφους και μικρές κοιλάδες. Τα άλλοτε ακμάζοντα δάση χαλέπιας πεύκης (*Pinus halepensis*), που κάλυπταν τις πλαγιές, χρησιμοποιούνταν για το ρετσίνι και για καύσιμη ύλη. Ο φημισμένος ναός της Αφαίας βρίσκεται σε έναν απ' αυτούς τους πευκόφυτους λόφους με πανοραμική θέα προς τη θάλασσα. Πλούσια μονοετής χλωρίδα αναπτύσσεται στα αναγεννημένα φρύγανα στις γύρω περιοχές, καθώς και στην περιοχή μεταξύ της Αφαίας και του μοναστηριού του Αγίου Μηνά. Το κεντρικό και νότιο μέρος του νησιού είναι λιγότε-

ρο εύφορο, καθώς είναι πετρώδες και ηφαιστειακό. Εντούτοις, έχει και αυτό πλούσια χλωρίδα.

Μερικά ενδιαφέροντα μέρη είναι το οροπέδιο του μοναστηριού της Χρυσολέοντισσας, η κοιλάδα της Σκοτεινής, οι πλαγιές ανατολικά του χωριού Ανιτσαίων και οι βόρειοι πρόποδες του Όρους, του σβησμένου ηφαιστείου. Παρόλο που η υψηλή ζώνη απουσιάζει από το νησί (το ψηλότερο σημείο είναι μόλις 535 μ., η κορυφή του Όρους) υπάρχουν μερικά ορεινά είδη, όπως τα *Anthemis montana*, *Colchicum bivonae*, *Crocus olivieri*, *Lonicera etrusca*, *Myosotis cadmea*, *Scilla bifolia*, *Sideritis montana*. Πέρα από την καλλιέργεια φυστικιών (*Pistacia vera* cv.) κοντά στη πόλη της Αίγινας και στην Κυψέλη, δεν υπάρχουν άλλες καλλιέργειες.

Το νησί είναι δημοφιλές τουριστικό θέρετρο, καθώς είναι κοντά στην Αθήνα και οι τουρίστες έρχονται από εκεί μαζικά. Η ανθρωπογενής επίδραση, ειδικά τους καλοκαρινούς μήνες, είναι έντονη και μη αναστρέψιμη. Ο κρίνος της θάλασσας (*Pancratium maritimum*) έχει ουσιαστικά εξαφανιστεί από όλες τις ακτές, παρόλο που επιζει ακόμα στη Νησίδα, ένα νηράκι στα βορειοανατολικά της Αί-

* Στη Phytologia Balcanica 13(3):446-449 (2007). 14(1):145-146 (2008). 14(2):300-302 (2008).

γινας. Η πρόσφατη ανάπτυξη ξενοδοχειακών συγκροτημάτων, εξοχικών για τους ευκατάστατους Αθηναίους και η έκρηξη στη δόμηση, καθώς και η βαρειά ρύπανση της παραθαλάσσιας ζώνης, όλα μαζί καταστρέφουν τη φύση και συνεισφέρουν στα περιβαλλοντικά προβλήματα του νησιού. Ένα σοβαρό πρόβλημα είναι η μόλυνση της μόνης πηγής πόσιμου νερού, της πηγής Κουρέντη.

Η αναφορά αυτή στις νέες καταγραφές για τη χλωρίδα του νησιού βασίζεται σε εξορμήσεις στη φύση που γίνονταν περιοδικά, το χρονικό διάστημα μεταξύ 2000 και 2008. Ως κάτοικος του νησιού, η μια από τους συγγραφείς (ΜΙ) είναι στην προνομιακή θέση να κάνει λεπτομερείς παρατηρήσεις, ακόμα και φαινομενολογικές μελέτες, σε κλίμακα που δεν μπορεί εύκολα να φτάσει ένας επισκέπτης ερευνητής. Ο ζεστός καιρός τα τελευταία χρόνια, με τις θερμοκρασίες αισθητά μεγαλύτερες, έχει κάνει τα φυτά να ανθίζουν νωρίτερα, ενώ για αρκετά είδη έχει διαπιστωθεί μια δεύτερη, φθινοπωρινή άνθιση.

Ο πρώτος κατάλογος της χλωρίδας του νησιού δημοσιεύθηκε από τον Heldreich το 1898. Περιείχε τουλάχιστον 576 είδη. Η πιο πρόσφατη σχετική δημοσίευση είναι των Βαλλιανάτου & Γιαννίτσου (1993), οι οποίοι πρόσθεσαν πολλές καινούργιες καταγραφές. Εκτιμάται ότι η χλωρίδα περιλαμβάνει συνολικά περισσότερα από 850 είδη, αριθμός μάλλον υψηλός για ένα νησί με έκταση μόνο 83 τετρ. χιλ.. Η καλύτερη εποχή για να επισκεφτεί κα-

Senecio squalidus

Gynandriris monophylla

Heliotropium curassavicum

Iberis acutiloba

νείς την Αίγινα είναι οι μήνες Μάρτιος και Απρίλιος, όταν ανθίζουν πολλές ορχιδέες.

Από τα παρακάτω 67 είδη, τα 50 είναι καινούργιες καταγραφές για το Νομό Αττικής, την επαρχία Αιγίνης και τη νήσο Αίγινα στη φυτογεωγραφική περιοχή της Πελοποννήσου (Πε) όπως περιγράφονται στην Flora Hellenica (Strid & Tan, 1997). Τα υπόλοιπα είδη έχουν καταγραφεί αλλά όχι τα τελευταία χρόνια. Το είδος *Ranunculus peltatus* subsp. *peltatus* είναι καινούργια καταγραφή για την Πελοπόννησο. ■

Convolvulus oleifolius

Ευχαριστίες: Ευχαριστούμε την Αφροδίτη Μουρατίδου που συνεισέφερε με τα είδη της οικογενείας Rhamnaceae και το *Ranunculus peltatus*. Τον Κώστα Πολυχρονιάδη για τη βοήθειά του και την ευχάριστη συντροφιά του στις εξορμήσεις μας.

Echinops graecus

Amaryllidaceae

1. *Narcissus tazetta*

Asteraceae

2. *Aster squamatus*
3. *Carduus argentatus*
(αδημοσίευτο)
4. *Echinops graecus*
5. *Senecio squalidus*

Boraginaceae

6. *Cerinthe retorta*
7. *Cynoglossum officinale*
8. *Heliotropium curassavicum*

Brassicaceae

9. *Erophila praecox*
10. *Clypeola jonthlaspi*
11. *Iberis acutiloba*
12. *Thlaspi perfoliatum*
subsp. *perfoliatum*

Caryophyllaceae

13. *Silene apetala*
14. *Paronychia macrosepala*

Cistaceae

15. *Fumana laevipes*
16. *Helianthemum aff. canum*

Convolvulaceae

17. *Convolvulus oleifolius*

Crassulaceae

18. *Sedum caespitosum*
19. *Sedum litoreum*

Ericaceae

20. *Arbutus andrachne*

Fabaceae

21. *Anthyllis vulneraria*
subsp. *praepropera*
22. *Anthyllis vulneraria*
subsp. *rubriflora*
23. *Astragalus sinaicus*
24. *Hippocrepis biflora*
25. *Onobrychis caput-galli*
26. *Ononis mitissima*
27. *Ononis pubescens*
28. *Ononis reclinata*
29. *Securigera securidaca*
30. *Sulla spinosissima*
31. *Tetragonolobus purpureus*
32. *Vicia cretica*

Geraniaceae

33. *Geranium tuberosum*
34. *Geranium columbinum*

Hydrophyllaceae

35. *Phacelia tanacetifolia*

Iridaceae

36. *Crocus olivieri*
37. *Gynandris monophylla*
38. *Romulea columnae*
39. *Romulea ramiflora*

Lamiaceae

40. *Acinos graveolens*
41. *Ajuga chamaepitys*
42. *Calamintha incana*
43. *Salvia pratensis*
44. *Salvia viridis*

Liliaceae

45. *Gagea reticulata*

Orchidaceae

46. *Barlia robertiana*
47. *Neotinea maculata*
48. *Ophrys ciliata*
49. *Ophrys fusca*
50. *Ophrys lutea* subsp.
gallilaea (= *Ophrys lutea*
subsp. *sicula*)
51. *Ophrys fusca* subsp.
iricolor (= *Ophrys*
iricolor)
52. *Ophrys spruneri*
53. *Orchis italica*
54. *Orchis quadripunctata*
55. *Orchis papilionacea*

Plantaginaceae

56. *Plantago coronopus*

Polygalaceae

57. *Polygala venulosa*

Polypodiaceae

58. *Polypodium cambricum*

Ranunculaceae

59. *Consolida ajacis*
60. *Delphinium hellenicum*
61. *Ranunculus peltatus*
subsp. *peltatus*

Rhamnaceae

62. *Rhamnus alaternus*
63. *Paliurus spina-christi*

Rubiaceae

64. *Asperula rigidula*
65. *Rubia tinctorum*

Scrophulariaceae

66. *Scrophularia heterophylla*
var. *heterophylla*
67. *Veronica persica*

*Cerinthe retorta**Crocus olivieri*

Borago officinalis
Βόραγο το φαρμακευτικό,
αρμπέτα, μπουράντζα, βορατσίνιο

Ο φυσικός μας κήπος

Κείμενο και φωτογραφίες
του Λεωνίδα Κόλλα

Όταν, πριν από πολλά χρόνια, πρωτοπήγαμε στο οικογενειακό εξοχικό, κοντά στην πόλη της Κέρκυρας, φυτέψαμε κατά καιρούς με ενθουσιασμό στον άπλετο γύρω χώρο ένα σωρό δέντρα, θάμνους και λουλούδια, χωρίς όμως να έχουμε τη σχετική εμπειρία. Η αποτυχία υπήρξε σχεδόν πλήρης ενώ, όλα όσα από τα λουλούδια έπιασαν ανθούσαν την εποχή που εμείς λείπαμε! Τα ίδια εξάλλου τα φυτά δεν έτυχαν της κατάλληλης φροντίδας, λόγω συχνής και παρατεταμένης απουσίας μας. Γρήγορα καταλάβαμε ότι ήταν άσκοπο, θα έλεγα μάλιστα άτοπο, να φυτεύεις οτιδήποτε όταν δεν μπορείς να εξασφαλίσεις τη φροντίδα που χρειάζεται. Αλλά τότε βέβαια δεν ήμασταν ακόμα μέλη της Εταιρίας!

Κάποτε ήλθαμε στην Εταιρία και μάθαμε τη σημασία του φυσικού πλούτου και το σεβασμό με τον οποίο οφείλουμε να τον αντιμετωπίζουμε. Επί πλέον όμως αρχίσαμε να ανακαλύπτουμε,

στην αρχή με έκπληξη και στη συνέχεια με θαυμασμό αλλά και χαρά, τα μύρια όσα κρύβει η φύση μπροστά στα μάτια μας, φτάνει να μάθουμε να τα βλέπουμε.

Για παράδειγμα, την άνοιξη, μέσα στα ψηλά, άγρια χόρτα που καλύπτουν το έδαφος, πέρα από το πλήθος κοινών αγριολούλουδων, ανακαλύψαμε αίφνης πολλά ενδιαφέροντα και πολύ όμορφα είδη που, με τη βοήθεια των φίλων ειδικών στην Εταιρία, αρχίσαμε να αναγνωρίζουμε! Μερικά από αυτά βλέπετε στις εικόνες, τονίζοντας πως όλα, μα όλα, έχουν τη δική τους προσωπικότητα και ομορφιά,

Και βέβαια, κερασάκι στην τούρτα, αμέτρητες άγριες orchιδέες που μάθαμε να ξεχωρίζουμε, χωρίς όμως να βρίσκουμε πάντα το ακριβές τους είδος ή γένος. Και μιλάμε μόνο για την άνοιξη! Γιατί το φθινόπωρο, με τις πρώτες υγρασίες και σαν πέσουν τα πρωτοβρόχια, η στεγνή καλοκαιριάτικη γη ξαναπρασινίζει και, ανάμεσα στα φρέσκα χόρτα, προβάλλουν έξαφνα μαζί με τα πολυπληθή κίτρινα άνθη των ραδικιών και τις εγκατάσπαρτες, μικρές άσπρες μαργαρίτες, συστοιχίες και μπου-

Arum italicum
Άρον το ιταλικό, φειδόχορτο,
δρακοντιά, κατσούλιας, γιάρως

κέτα από μπελαντόνες, σαν εξεζητημένες δεσποινίδες που φοράνε τα καλά τους. Δεν ξέρουμε πως και από πού προήλθαν (εμείς δεν τις φυτέψαμε) αλλά εξαπλώνονται σιγά-σιγά και σε άλλα σημεία από εκεί που πρωτοεφανίστηκαν. Μαζί, αραιότερα όμως, σε στρογγυλές λόγχες, τα βλαστάρια των ναρκίσων (που εδώ τα λένε πισότες), αλλά και πυκνές ομάδες από σπαθωτά γιγατανία, τα πρώτα φύλλα της μωβ ίριδας (*Iris germanica*) που αργότερα θα κοσμήσουν ολόκληρες σκιερές πλαγιές. Και

Πρωινή δροσιά
σε καρπούς είδους
της οικογένειας Asteraceae (Αγριοράδικο)

Geranium pyrenaicum
Γεράνιο των Πυρηναίων

Narcissus tazetta
Νάρκισσος ο Ταζέτιος,
ζαμπάκι, μανουσάκι

Serapias lingua
γλωσσάκι

Galaktites tomentosa
Γαλακτίτης ο εριώδης, ασπράγκαθο

φυσικά, σχεδόν παντού όπου βρίσκουν σκιά, τα τόσο όμορφα μυρωδάτα κυκλάμινα, αλλά και μώβ στερνμπεργκίες, σε δικές τους ομάδες.

Ακόμα και το χειμώνα το πράσινο παραμένει, λουσμένο συνήθως στην υγρασία, και τα κοινότερα των φυτών μεταμορφώνονται σε λαμπρά κοσμήματα με τη βοήθεια των δροσοσταλίδων. Αρκεί μόνο να κοιτάξεις και να ξέρεις να τα βλέπεις...

Ας αναφέρουμε και το άλλο πλήθος, εκείνο των εντόμων που ζουν ανάμεσα σε όλα αυτά τα φυτά, από διάφορα είδη μυρμηγκιών που μπορείς να περνάς ώρες παρατηρώντας τη σοφή τους κίνηση, ως πολύχρωμα έντομα κάθε μορφής και χρώματος που συμβιώνουν αρμονικά.

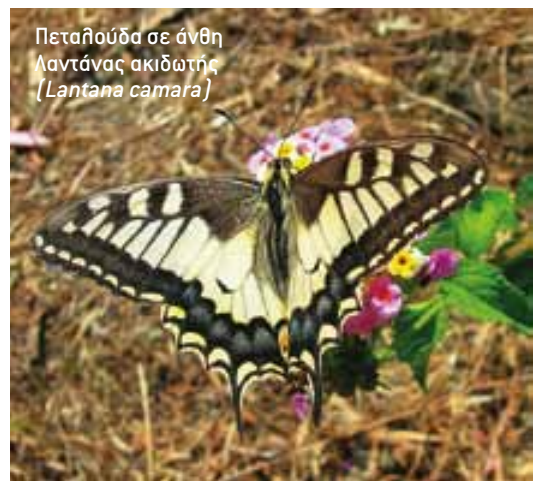
Αφήνω απ' έξω τα πουλιά, άλλο θαυμαστό κομμάτι της φύσης, που βρίσκουν στον ήσυχο, δασωμένο χώρο μας ήρεμο καταφύγιο. Με τη βοήθεια του καλού μας φίλου Μαρτίνου μάθαμε να αναγνωρίζουμε μερικά από αυτά, διευρύνοντας τον κύκλο των φίλων μας από τη φύση.

Όλα αυτά συνθέτουν τον φυσικό κήπο μας. Τον απολαμβάνουμε κάθε χρόνο σα να είναι η πρώτη φορά που τον βλέπουμε - και πάντα κάτι καινούργιο ανακαλύπτουμε. Η συμβίωση με αυτόν είναι για μας μια ευχαρίστηση που δεν σταματά.

Και αν, κάποτε, τύχει ίσως να εγκατασταθούμε μόνιμα στην Κέρκυρα, ξέρουμε πως οι γνώριμοί μας φίλοι θα μας περιμένουν για να θαυμάσουμε τον κύκλο της αναγέννησής τους. ■

Anacamptis coriophora ssp. *fragrans*
“Ορχις” η εύοσμη

Πεταλιούδα σε άνθη
Λαντάνας ακιδωτής
(*Lantana camara*)

Gladiolus illyricus
Γλαδιόλος ο ιλλυρικός,
σπαθινάκι, γλαδιόφιλα

Trifolium physodes
Τριφύλλι το φουσκωτό

Geranium lucidum
Γεράνιο το φωτεινό

Ophrys ferrum-equinum
μελισσόκι

Φωτ. Διονύσης Μέρμυγκας

Iris hellenica

Ένα νέο είδος ίριδας περιγράφηκε πρόσφατα από τους Διονύση Μέρμυγκα, Kit Tan και Αρτέμη Γιαννίτσαρο. Βρέθηκε στο όρος Σαϊτάς της Πελοποννήσου και ονομάστηκε *Iris hellenica*. Μοιάζει

αρκετά με την *Iris germanica* που είναι διαδεδομένη στη χώρα μας, είτε ως αυτοφυής είτε ως καλλιεργούμενη, όμως όλα τα μέρη του φυτού είναι σαφώς μικρότερα, ενώ τα πέταλα παρουσιάζουν έντονη διχρωμία. [Phytologia Balcanica 16(2) 2010]

Petasites anapetrovianus

Ένα νέο είδος του γένους *Petasites* ανακαλύφθηκε στην κορυφή Τσουκαρέλλα του όρους Περιστερι (Νότια Πίνδος) και περιγράφηκε από τους Kit Tan, Jersy Zieliński, Vladimir Vladimirov και Vladimir Stevanović. Ονομάστηκε *Petasites anapetrovianus*. Του δόθηκε το όνομα της δρ. Άννα Πέτροβνα, φίλης και συνεργάτιδας των συγγραφέων, που με τις γνώσεις της βοήθησε στον προσδιορισμό του είδους αυτού. [Phytologia Balcanica 16(2) 2010]

Hypericum boehlingraabei

Νέο είδος του γένους *Hypericum* ανακαλύφθηκε και περιγράφηκε στο Νομό Κορινθίας, στους βράχους του Μαύρου Όρους, μαζί με την *Arenaria cretica* και την *Gypsophila nana*. Το είδος αυτό μοιάζει με το *H. taygetum* και το *H. rumeliacum*, έχει όμως και αρκετές διαφορές. Η δημοσίευση έγινε από τους Kit Tan, Γρηγόρη Ιατρού, Gert Vold και Arne Strid και το είδος ονομάστηκε *Hypericum boehlingraabei* προς τιμήν των N. Böehling και U. Raabe που πρώτοι το ανακάλυψαν το 2006. [Phytologia Balcanica 16(2) 2010]

Γιώργος Σφρίκας

Φωτ. V. Vladimirov

Φωτ. U. Raabe

Μία ανακάλυψη - έκπληξη στη Σάμο: *Taxus baccata* L.

Στην Σάμο και συγκεκριμένα σε μιά απόκρημνη ασβεστολιθική πλαγιά του όρους Κέρκης και σε υψόμετρο 1.200 μέτρα ανακαλύφθηκε απο το ερευνητή της τοπικής χλωρίδας του νησιού, Γιώργο Φάκα, τον Ιούλιο του 2009, ένα νέο για το νησί είδος δέντρου. Πρόκειται για τον σχετικά σπάνιο στη χώρα μας ίταμο (*Taxus baccata*).

Στην χώρα μας δεν καταγράφονται μεγάλοι πλυσυμοί. Με εξαίρεση την Θάσο και την Σαμοθράκη είναι η πρώτη φορά που καταγράφεται το είδος αυτό στα νησιά του Αν. Αιγαίου.

Είναι μια επληκτική ανακάλυψη με δεδομένο ότι η Σάμος είναι αρκετά καλά ψαγμένη από βοτανικής άποψης. Η βλάστηση και η χλωρίδα του νησιού αποτέλεσαν εξάλλου αντικείμενο της διατριβής του καθηγητή Δ. Χριστοδουλάκη το 1986.

Πρόκειται για ένα πολύ παλιό δέντρο ηλικίας αιώνων, πιθανότατα αρσενικό, εφόσον δεν είναι προϊόν αναγέννησης, που υπερβαίνει τα 5 μέτρα ύψος και ο κορμός του έχει σχεδόν 2 μ. περίμετρο. Συνυπάρχει στην ρίζα ενός μεγάλου βράχου μαζί με έναν μικρό φράξο (*Fraxinus ornus*).

Ενας ογδοντάχρονος βοσκός της περιοχής το θυμάται από τα παιδικά του χρόνια. Παλαιότερα υπήρχαν και άλλα τέτοια δέντρα στην περιοχή αλλά με τον καιρό χάθηκαν επειδή τα κατέστρεψαν οι βοσκοί -συνήθως τα καίγανε- επειδή οι καρποί του, οι τρυφεροί βλαστοί και οι βελόνες του είναι δηλητηριώδης τροφή για τα κατοίκια.

Διγυστά τέτοια δένδρα είναι πιθανόν να υπάρχουν και σε άλλες περιοχές του νησιού.

Γιώργος Φάκας & Kit Tan

Οι Προστατευόμενες Περιοχές της Γης στο διαδίκτυο

Η αναζήτηση πληροφοριών, περιγραφών και φωτογραφιών που για τις προστατευόμενες περιοχές της Γης δεν ήταν πάντα μια εύκολη υπόθεση. Τώρα πια όμως ένα κλικ στο ποντίκι του υπολογιστή είναι αρκετό για την περιήγηση σε 150.000 προστατευόμενες περιοχές σε ολόκληρο τον κόσμο. Στην ιστοθέση ProtectedPlanet.net, ο ενδιαφερόμενος επισκέπτης μπορεί να συλλέξει πληροφορίες, να προσφέρει δικές του ταξιδιωτικές περιγραφές και φωτογραφίες, συμβάλλοντας έτσι στην αειφορική διαχείριση και προβολή του φυσικού πλούτου της Γης.

Το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (UNEP), μέσω του Παγκόσμιου Κέντρου Παρακολούθησης της Διατήρησης της Φύσης, και η Διεθνής Ένωση για τη Διατήρηση της Φύσης (IUCN) ένωσαν τις δυνάμεις τους για να δημιουργήσουν αυτό τον διαδραστικό δικτυακό τόπο. Με τον ProtectedPlanet.net χρησιμοποιείται η τεχνολογία για να διατηρηθεί η βιοποικιλότητα. Στον δικτυακό τόπο εκτίθεται η ομορφιά των προστατευόμενων περιοχών και δίνονται κίνητρα στον καθένα που θα την ανακαλύψει να βοηθήσει, από τον τουρίστα μέχρι τον κυβερνητικό αξιωματούχο», τόνισε ο διαχειριστής του προγράμματος στο Παγκόσμιο Κέντρο Παρακολούθησης της Διατήρησης της Φύσης, Κρεγκ Μιλς.

Οι πληροφορίες είναι προσβάσιμες στον κάθε επισκέπτη αυτής της ιστοσελίδας, που θα μπορεί να τις εμπλουτίσει με τις ταξιδιωτικές του σημειώσεις και εμπειρίες, καθώς και με τις δικές του φωτογραφίες, και να τα μοιράζεται όλα αυτά με τη βοήθεια των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, όπως το Facebook, το Twitter και το Flickr.

Στη συνέχεια αυτό μπορεί να εμπνεύσει άλλους να κάνουν αυτό το ταξίδι, φέρνοντας με αυτόν τον τρόπο αναγκαία έσοδα σε κοινότητες που βρίσκονται σε συχνά φτωχές και απομακρυσμένες περιοχές του πλανήτη.

Ο οικότουρισμός αναπτύσσεται με ταχείς ρυθμούς και ο κύκλος εργασιών του ανέρχεται σήμερα σε 77 δισ. δολάρια. Καθώς αυξάνουν οι ανησυχίες για την υπερθέρμανση του πλανήτη, περισσότεροι τουρίστες από ποτέ επιλέγουν φιλικές προς το περιβάλλον διακοπές, συμπεριλαμβανομένων των επισκέψεων σε προστατευόμενες περιοχές. Οι προοπτικές αυτές οδήγησαν την επιθεώρηση *Travel Weekly* να προβεί στην εκτίμηση ότι ο οικότουρισμός και γενικά ο αειφόρος τουρισμός μπορεί να αναπτυχθεί στο 25% της παγκόσμιας ταξιδιωτικής αγοράς μέχρι το 2012, με κύκλο εργασιών, που θα αγγίζει τα περίπου 473 δισ. δολάρια το χρόνο.

«Σύμφωνα με τις σχετικές εκτιμήσεις, περίπου 1 έως 2 δισ. δολάρια του παγκόσμιου τουρισμού συνδέονται άμεσα με το παγκόσμιο δίκτυο των περίπου 150.000 προστατευόμενων περιοχών», επισήμανε ο επικεφαλής της UNEP, Άχιμ Στάνιερ.

«Ωστόσο, τα οφέλη του τουρισμού είναι, σήμερα, άνισα με αποτέλεσμα κάποιες περιοχές να είναι δημοφιλείς μαγνήτες για τους τουρίστες ενώ άλλες να παραμένουν σχετικά άγνωστες στους εν δυνάμει επισκέπτες τους» καταλήγει ο κ. Στάνιερ. Ο τόπος ProtectedPlanet.net έχει τη δυνατότητα να το αλλάξει αυτό.

Για όσους ενδιαφέρονται ιστοσελίδα είναι: www.protectedplanet.net

Μαρτίνος Γκαϊλίχ

Τιμητικό βραβείο σε Έλληνα εμπειρογνώμονα σε θέματα πεταλούδων

Στις 20 Νοεμβρίου απονεμήθηκε στον Λάζαρο Παμπέρη το σημαντικό βραβείο Marsh, για τη σπουδαία προσφορά του στον κόσμο των πεταλούδων.

Ο Λάζαρος ταξίδεψε στο Ηνωμένο Βασίλειο για να παραστεί στην Ετήσια Συνάντηση για την Προστασία των Πεταλούδων στο Churchill College του Cambridge, όπου και του απονεμήθηκε το Ευρωπαϊκό Βραβείο Marsh για το 2010. Ο Σύνδεσμος Προστασίας Πεταλούδων (Butterfly Conservation) είναι μια διεθνής οργάνωση που έχει σκοπό να προστατεύει τις πεταλούδες και άλλα έντομα που απειλούνται με εξαφάνιση. Το βραβείο αφορά την προσφορά του -για μια ολόκληρη ζωή- στον τομέα της έρευνας και προστασίας των Λεπιδοπτερών στην Ευρώπη.

Ο Λάζαρος έχει αφιερώσει τη ζωή του στις πεταλούδες, αφού άρχισε να τις θαυμάζει στις εξορμήσεις του ως ορειβάτης και εξερευνητής των βουνών και νησιών της Ελλάδας, καταγράφοντας όλα τα είδη που έβρισκε στο διάβα του, μόνος, με μια σκηνή και ένα υπνόσασκο.

Κατά τη διάρκεια της απονομής, ο Δρ. Simon Spencer, Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συνδέσμου Προστασίας Πεταλούδων ανέφερε: «Αυτό που είναι

καταπληκτικό με τον Λάζαρο είναι ότι όχι απλώς κατόρθωσε μόνος του να συντάξει τον χάρτη των πεταλούδων της Ελλάδας, αλλά το ότι το κατάφερε χωρίς αυτοκίνητο και χωρίς απόχη. Το βιβλίο του δεν είναι απλώς γεμάτο με πολύτιμους χάρτες διασποράς, αλλά και με υπέροχες φωτογραφίες, παρ'όλο που δεν διέθετε τον τεχνικό εξοπλισμό που διαθέτουν οι περισσότεροι φωτογράφοι. Στο βιβλίο του «Πεταλούδες της Ελλάδας», παρουσιάζει τα 234 είδη που απαντούν στην χώρα του, αλλά και τη συσσωρευμένη σοφία του που αποκτήθηκε από τα πολλά χρόνια στον χώρο. Τα αποτελέσματα

είναι θεαματικά και σιγά μάλιστα στη γνώση μας για το θέμα. Είμαστε περήφανοι να του απονεύσουμε αυτό το Βραβείο».

Και εμείς είμαστε υπερηφανοί για την αναγνώριση του τεράστιου έργου του καλού φίλου και μέλους της Εταιρίας μας. *Συγχαρητήρια Λάζαρε!*

Νίκος Πέτρου

Για περισσότερες πληροφορίες μπορείτε να επισκεφθείτε το: <http://www.pamperis.gr>

Σχόλια για το σχέδιο νόμου για την προστασία της βιοποικιλότητας

του Γιώργου Πολίτη

Το σχέδιο νόμου για την διατήρηση της βιοποικιλότητας, που προωθεί το ΥΠΕΚΑ, αποτελεί μία αξιόλογη προσπάθεια θεσμικού εκσυγχρονισμού, με ευπρόσδεκτους νεωτερισμούς.

Σχεδόν ένα τέταρτο του αιώνα μετά την ψήφιση του ν. 1650/1986 για την προστασία του περιβάλλοντος, το προτεινόμενο σ/ν αξιοποιεί την εμπειρία από τη μέχρι σήμερα εφαρμογή του νόμου (αλλά και από την μη εφαρμογή ή πλημμελή εφαρμογή διατάξεών του), τις δυσκολίες που προέκυψαν, τα ερωτηματικά και διλήμματα που γεννήθηκαν. Αντανακλά τη βούληση για βελτίωση της αποτελεσματικότητας των σχετικών ρυθμίσεων. Εκφράζει την επιθυμία να παρακολουθήσει, κατά το δυνατόν, η χώρα τις σύγχρονες εξελίξεις στους οικείους τομείς και να ενσωματώσει στη νομοθεσία της σύγχρονες πρακτικές για την προστασία και διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος.

Μεταξύ των θετικών στοιχείων συγκαταλέγονται οι διατάξεις για:

- τον ρητό χαρακτηρισμό των Τόπων Κοινοτικής Σημασίας ως Ειδικών Ζωνών Διατήρησης (Οδηγία 92 /43 /ΕΟΚ),
- την ένταξη όλων των κατηγοριών προστατευόμενων περιοχών σε ενιαίο σύστημα,
- τη συστηματικοποίηση και βελτίωση των διαδικασιών χαρακτηρισμού προστατευόμενων περιοχών,
- την εναρμόνιση με τις τρέχουσες εξελίξεις για την ορθή διαχείριση καθώς και οι ρυθμίσεις οριζόντιου χαρακτήρα για τις περιοχές του Δικτύου Natura 2000,
- την κατάρτιση καταλόγων ειδών χλωρίδας και πανίδας και την ένταξή τους σε κατηγορίες

προστασίας,

- την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινωνίας,
- την θέσπιση ποινών για την πρόκληση περιβαλλοντικής υποβάθμισης.
Σε ειδικότερο επίπεδο, άξιες λόγου είναι οι διατάξεις για:
- την αναγνώριση και προστασία των μικρών υγροτόπων,
- την απαγόρευση της κίνησης μηχανοκίνητων οχημάτων σε περιοχές με ιδιαίτερα ευαίσθητο φυσικό περιβάλλον, και
- την, με διαδικασία κατεπείγοντος, δυνατότητα λήψης μέτρων για την αντιμετώπιση της υποβάθμισης των πληθυσμών απειλούμενων ειδών της άγριας χλωρίδας ή πανίδας, της συρρίκνωσης του φυσικού χώρου εξάπλωσής τους, της υποβάθμισης της κατάστασης ή συρρίκνωσης των οικοτόπων τους και οικοτόπων προτεραιότητας, ανεξαρτήτως του λόγου για τον οποίο αυτό συμβαίνει, με κοινή απόφαση του Υπουργού ΠΕΚΑ και των συναρμόδιων κατά περίπτωση υπουργών.

Περαιτέρω, θα μπορούσε το σ/ν να έχει περιλάβει κάποιες διατάξεις για την καλύτερη ρύθμιση θεμάτων με σημαντικές επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα, όπως η αναγκαία μείωση της διάρκειας της κυνηγετικής περιόδου.

Η σημαντική αυτή προσπάθεια πρέπει να συνεχισθεί με την κατάστρωση των ειδικότερων, κανονιστικού χαρακτήρα διατάξεων, όπως για παράδειγμα, σχετικά με τις προδιαγραφές, την έκταση και τις διαδικασίες κατάρτισης και έγκρισης των ειδικών περιβαλλοντικών μελετών, των, νεοεισαγόμενων, ειδικών εκθέσεων για τον χαρακτηρισμό περιοχών ως προστατευόμενων, και των σχεδίων διαχείρισής τους. Οι μέχρι σήμερα ακολουθούμενες πρακτικές τάλανισαν, καθυστέρησαν και εν τέλει αποδυνάμωσαν τις σχετικές πρωτοβουλίες. Μην ξεχνούμε: καθ' όλα αναγκαίος ο θεσμικός εκσυγχρονισμός, όσο όμως πλησιάζουμε στο χώρο, στο προστατευτέο αντικείμενο, τόσο αυξάνουν οι πιθανότητες αστοχιών, λόγω είτε ανεπαρκώς επεξεργασμένων είτε μαξιμαλιστικού χαρακτήρα ρυθμίσεων εφαρμογής.

Ακόμη, αναγκαία όσο ποτέ παραμένει η έκδοση του προεδρικού διατάγματος για την εφαρμογή του άρθρου 22 του ν. 1650 /1986, σχετικά με τις οικονομικές ρυθμίσεις στην περίπτωση επιβολής εξαιρετικά επαχθών όρων, περιορισμών και απα-

Crocothemis erythraea

Φωτ.: Άρης Βιδάλης

γορεύσεων σε προστατευόμενες περιοχές, εξαιτίας των οποίων παρακωλύεται υπέρμετρα η άσκηση των εξουσιών που απορρέουν από το δικαίωμα της κυριότητας. Είναι βέβαιο ότι θα βοηθήσει προς την κατεύθυνση της αποτελεσματικής εφαρμογής του πλαισίου προστατευόμενων περιοχών, τη μείωση των κοινωνικών αντιδράσεων και, εν τέλει, την αύξηση της αποδοχής των ρυθμίσεων για την επιβολή καθεστώτος ειδικής διαχείρισης σε περιοχές με φυσικό περιβάλλον και τοπίο υψηλής αξίας.

Ο φιλόδοξος χαρακτήρας του σ/ν αποτυπώνεται, πάντως, και στην πληθώρα των πράξεων για την έκδοση των οποίων παρέχεται εξουσιοδότη-

ση με τις διατάξεις του. Ο κίνδυνος αδρανοποίησης κάποιων απ' αυτές, κατά το παράδειγμα του ν. 1650 /1986, ελλοχεύει.

Αμέσως μετά την ψήφιση του νόμου είναι βέβαιο ότι θα προκύψουν σημαντικά ζητήματα εφαρμογής, μία πολύ μεγάλη πρόκληση για την Διοίκηση. Σε μεγάλο βαθμό, εκεί θα κριθεί η επιτυχία του εγχειρήματος.

(Παρουσιάστηκε ως εισήγηση στο διήμερο συνέδριο του Δικτύου «Μεσόγειος SOS» με τίτλο «Έτος Βιοποικιλότητας - Η επόμενη ημέρα και η ελληνική πραγματικότητα» που έγινε στην Αθήνα, 26-27.11.2010).

Μαζικοί θάνατοι ψαριών στη λίμνη Κάρλα

Στα μέσα Δεκεμβρίου, χιλιάδες ψάρια εκβράστηκαν νεκρά στην Κάρλα, κυρίως κοντά στην περιοχή των αντλιοστασίων, ενώ δυστυχώς το ίδιο φαινόμενο καταγράφηκε, αν και σε μικρότερο βαθμό, σε αρκετά άλλα σημεία της λίμνης.

Είναι η τρίτη φορά φέτος που παρατηρούνται μαζικοί θάνατοι ψαριών στην πολύπαθη και προσφάτως αναδημιουργημένη αυτή λίμνη. Το Μάρτιο του 2010, νεκρά ψάρια είχαν βρεθεί από μέλη του Φορέα Διαχείρισης, ενώ τον περασμένο Σεπτέμβριο, κατά τη διάρκεια ελέγχου στην περιοχή, κλιμάκιο υπαλλήλων της Διεύθυνσης Προστασίας Περιβάλλοντος είχε εντοπίσει και πάλι νεκρά ψάρια στην έξοδο της σήραγγας. Μάλιστα, σε σχετικές αναλύσεις δειγμάτων νερού από τη λίμνη που είχαν γίνει τότε, είχαν ανιχνευθεί υψηλά επίπεδα αμμωνίας.

Το πρόβλημα της ποιότητας των νερών της λίμνης Κάρλας συνδέεται προφανώς με τη ρύπανση

Λίμνη Κάρλα [2010]

Φωτ. Άρης Βιδάλης

από τις αποπλύσεις των γεωργικών εδαφών που βρίσκονται γύρω από αυτή. Οι μεγάλες ποσότητες αζωτούχων λιπασμάτων που χρησιμοποιούνται στα χωράφια της περιοχής, οδηγούν σε φαινόμενα νιτρορύπανσης και επιβαρύνουν τη λίμνη αλλά και τον υδροφόρο ορίζοντα.

Μαρτίνος Γκαϊλίχ

Παράνομα τα τουριστικά έργα στη Μονή Τοπλού στον Κάβο Σίδερο του Νομού Λασιθίου

Παράνομα κρίθηκαν από την Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας τα έργα της Μονής Τοπλού στο Κάβο Σίδερο του Νομού Λασιθίου. Οι σύμβουλοι Επικρατείας, ακολουθώντας την εισήγηση της κυρίας Κατερίνας Χριστοφορίδου, έκαναν δεκτή την αίτηση περίπου 300 κατοίκων του Λασιθίου, με την οποία ζητούσαν να ακυρωθεί η υπουργική απόφαση του 2007 με την οποία εγκρίθηκαν περιβαλλοντικοί όροι για την ολοκληρωμένη τουριστική ανάπτυξη της έκτασης του Ιδρύματος Παναγία η Ακρωτηριανή (περίπου 25.000 στρέμματα),

η οποία είναι ενταγμένη στο δίκτυο Natura 2000. Το σχέδιο θα υλοποιούσε η εταιρεία «Loyalward ltd» και περιελάμβανε ξενοδοχειακές μονάδες δυναμικότητας 7.000 κλινών, ειδικό χώρο γκολφ με τα αναγκαία γήπεδα, εμπορικά και εκθεσιακά κέντρα, παραθεριστικές κατοικίες κ.τλ.

Η Ολομέλεια του ΣτΕ (απόφαση 3920/2010) έκρινε ότι η περιβαλλοντική αδειοδότηση του έργου δεν έγινε νόμιμα, καθώς δεν έχει προηγηθεί πρόβλεψη οργανωμένης δραστηριότητας με βάση χωροταξικό σχεδιασμό. Σύμφωνα με τους συμβού-

λους, τα έργα που πρόκειται να κατασκευαστούν αποτελούν «σύνθετο έργο μεγάλης κλίμακας, το οποίο έχει τον χαρακτήρα τουριστικού οικισμού». Τέτοιας όμως μορφής τουριστική ανάπτυξη ούτε ήπια είναι ούτε περιλαμβάνεται στις κατευθύνσεις και στις προτάσεις του περιφερειακού πλαισίου Κρήτης, το οποίο προβλέπει ποιοτική αναβάθμιση των τουριστικών παράκτιων περιοχών της βόρειας και νότιας ακτής του νησιού, ενώ «αποκλείει τη μορφή εντατικής τουριστικής εκμετάλλευσης της ανατολικής παράκτιας και ευαίσθητης περιβαλλοντικά ενότητας, όπου χωροθετείται το επίμαχο έργο». Επίσης το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο «συνέλαβε» πλημμέλειες στην περιβαλλοντική αδειοδότηση του όλου έργου.

Στη δικαστική απόφαση υπογραμμίζεται ότι από τις επιταγές του άρθρου 24 του Συντάγματος προκύπτει ότι «η πραγματοποίηση έργων ανάπτυξης παραγωγικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων είναι επιτρεπτή μόνο σε περιοχές οι οποίες εκ των προτέρων και με βάση νόμιμα κριτήρια έχουν καθορισθεί ως προοριζόμενες για την ανά-

πτυξη των εν λόγω συγκεκριμένων δραστηριοτήτων». Κατά συνέπεια, συνεχίζει η Ολομέλεια, «δεν είναι νόμιμη η έκδοση διοικητικών πράξεων με τις οποίες καθορίζεται θέση συγκεκριμένης παραγωγικής δραστηριότητας κατά παράλειψη του προσήκοντος επιπέδου χωροταξικού ή πολεοδομικού σχεδιασμού, προτού δηλαδή εγκριθεί για την περιοχή το προβλεπόμενο από την κείμενη νομοθεσία οικείο σχέδιο χρήσεων γης». Και αυτό, ανεξαρτήτως «των εφαρμοζομένων επί μέρους ενδιαιτηθέντων και χαρακτηριστικών του έργου, ως και του εύρους, της πληρότητας και της επιστημονικής επάρκειας των μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων που συνοδεύουν τη χωροθέτηση, διότι αυτές εκπονούνται και αφορούν το τελικό επίπεδο εφαρμογής, δηλαδή την πραγμάτωση του έργου, και δεν δύναται να υποκαταστήσουν το τυχόν ελλείπον ενδιάμεσο και κρίσιμο στάδιο χωροταξικού σχεδιασμού».

Σημ. Το κείμενο είναι αναδημοσίευση τμήματος άρθρου στην εφημερίδα ΒΗΜΑ της 3/12/2010

Μαρία Ρουσομουστακάκη

Έλλειμμα περιβαλλοντικής διαφάνειας

Παρά το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια πολλές ελληνικές επιχειρήσεις και οργανισμοί δίνουν αρκετή προσοχή στη βελτίωση των περιβαλλοντικών τους επιδόσεων, δυστυχώς εξακολουθούν να παρουσιάζουν σημαντικές ελλείψεις σε θέματα περιβαλλοντικής διαφάνειας και λογοδοσίας, καθώς και στην έμπρακτη μείωση του περιβαλλοντικού τους αποτυπώματος.

Σε αυτό το συμπέρασμα καταλήγει η αναφορά με τίτλο «Δείκτης Περιβαλλοντικής Διαχείρισης και Διαφάνειας στην Ελλάδα» (Environmental Management & Disclosure Index - EMDI). Μέσω της αξιολόγησης αυτής, που πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά στη χώρα μας από το WWF Ελλάς, βάσει μεθοδολογίας που αναπτύχθηκε από την εταιρεία STREAM, αναλύεται η περιβαλλοντική διαφάνεια επιλεγμένων επιχειρήσεων και οργανισμών, ενώ παράλληλα αξιολογούνται τα δημοσιευμένα περιβαλλοντικά τους αποτελέσματα.

Για τους σκοπούς της έρευνας αυτής χρησιμοποιήθηκαν οι περιβαλλοντικοί απολογισμοί και οι λοιπές δημοσιοποιημένες πληροφορίες (που δημοσιεύτηκαν κατά τη διάρκεια του 2009) 40 οργανισμών (δημόσιων και ιδιωτικών) και επιχειρήσεων. Η αξιολόγηση έγινε βάσει 108 κριτηρίων περιβαλλοντικής διαχείρισης και διαφάνειας που αφορούσαν σε ένα σύνολο 8 πεδίων περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος: διαχείριση, ουσιαστικότητα, ενημέρωση και ευαισθητοποίηση, ενέργεια, νερό, υλικά, επικίνδυνες ουσίες και λοιπά δεδομένα. Σε

κάθε ένα από αυτά τα πεδία δόθηκε μία βαθμολογία επί τοις εκατό, η οποία τελικώς αθροίζεται σε μία συνολική βαθμολογία.

Η μέση βαθμολογία των επιχειρήσεων και οργανισμών που αξιολογήθηκαν ήταν 22%, ενώ καμιά επιχείρηση ή οργανισμός δεν ξεπερνάει το 60%. Ανάμεσα στα κυριότερα προβλήματα που εντοπίζονται συγκαταλέγονται οι σημαντικές ελλείψεις στα επίπεδα δημοσιοποίησης δεδομένων (μόνο το 60% των αξιολογούμενων λογοδοτεί δημόσια για τις περιβαλλοντικές του επιδόσεις), η ελάχιστη διεύθυνση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, η ελλιπής περιβαλλοντική διαχείριση σε σημαντικούς τομείς και η εν γένει έμφαση περισσότερο στην επικοινωνιακή παρά στην ουσιαστική διαχείριση των περιβαλλοντικών ζητημάτων.

Σε κλαδικό επίπεδο οι καλύτερες επιδόσεις σημειώνονται από τις τηλεπικοινωνίες, ενώ οι χαμηλότερες επιδόσεις καταγράφονται από τους οργανισμούς του ευρύτερου δημόσιου τομέα. Αξίζει μάλιστα να σημειωθεί το γεγονός ότι οι περιβαλλοντικές πρακτικές του δημόσιου τομέα (που κανονικά θα έπρεπε να πρωτοπορεί) είναι ελάχιστες, καθώς η ανώτατη αξιολόγησή τους δεν υπερέβη το 10%. Οι οργανισμοί και οι επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα εμφανίζουν σαφώς ευρύτερες και ουσιαστικότερες περιβαλλοντικές πολιτικές και πρακτικές, με τις αντίστοιχες αξιολογήσεις να ξεπερνούν σε οκτώ περιπτώσεις το όριο του 40%.

Μαρίνος Κφαίλις

Έκθεση «Ιστορίες νομισμάτων - Αφηγήσεις πόλεων»

Στις 24 Νοεμβρίου εγκαινιάστηκε στο Κέντρο Πολιτισμού «Ελληνικός Κόσμος» η έκθεση «Ιστορίες νομισμάτων - Αφηγήσεις πόλεων». Πρόκειται για την παρουσίαση μιας επιλογής 160 ιδιαίτερως αξιόλογων νομισμάτων από τον 6^ο αιώνα π.Χ. έως και τον 3^ο μ.Χ., τα οποία αποτελούν τμήμα της μεγάλης συλλογής που απέκτησε το Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού από έναν Γερμανό συλλέκτη.

Οι επισκέπτες θα έχουν την ευκαιρία να δουν αρχαία νομίσματα προερχόμενα από σημαντικές πόλεις του αρχαίου κόσμου, από τη Μεσόγειο ως τη Μαύρη Θάλασσα, τη Μικρά Ασία και τη Μεσοποταμία.

Το κάθε νόμισμα αντανάκλα την ταυτότητα της πόλης ενώ συχνά, ορισμένα από αυτά, απεικονίζουν φυτά ή ζώα ως κύρια σύμβολα ή και συνοδευτικά διακοσμητικά στοιχεία. Συνήθως τα είδη αυτά της χλωρίδας και της πανίδας είναι ταυτισμένα με τις ονομασίες των πόλεων ή τις προστάτιδες θεότητές τους, ενώ άλλες φορές παρουσιάζουν τα κύρια προϊόντα τους. Επίσης τα νομίσματα παρέχουν πληροφορίες για ιστορικά γεγονότα, όπως η διεξαγωγή κάποιου πολέμου, η μετονομασία πόλεων, η κτίση πόλης ή αποικίας, η σύναψη

συμμαχίας μεταξύ πόλεων κ.ά.

Τα κείμενα που συνοδεύουν τα εκθέματα δίνουν ενδιαφέρουσες «διαχρονικές» πληροφορίες, με εντυπωσιακές αντιστοιχίες στη σύγχρονη εποχή, γύρω από θέματα που είναι εξαιρετικά επίκαιρα σήμερα, όπως ο δανεισμός, η νομισματική υποτίμηση και η πτώχευση. Φαίνεται μάλιστα πως, αν και υπήρχαν πολλοί ιδιώτες τραπεζίτες, οι κυριότεροι «χρηματοπιστωτικοί» οργανισμοί της αρχαιότητας ήταν τα ιερά, τα οποία δάνειζαν ακόμα και το κράτος.

Είναι βέβαιο πάντως ότι όσοι από τα μέλη μας επισκεφτούν την αξιόλογη αυτή έκθεση θα θυμηθούν τη σχετική ομιλία που μας είχε παρουσιάσει παλαιότερα ο Μάκης Απέργης με θέμα τη φύση στα νομίσματα της αρχαιότητας, καθώς και το εξαιρετικό βιβλίο του Έλμουτ Μπάουμαν για τα φυτά στα αρχαία ελληνικά νομίσματα.

Η έκθεση «Ιστορίες νομισμάτων - Αφηγήσεις πόλεων» θα διαρκέσει μέχρι τις 28 Φεβρουαρίου 2011 και συνοδεύεται από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Τα νομίσματα διηγούνται», το οποίο απευθύνεται σε μαθητές από Γ' Δημοτικού έως Γ' Λυκείου.

Μαρτίνος Γκαϊλίχ

Η Γενική Συνέλευση 2010 του FEE στην Κίνα

Πραγματοποιήθηκε στην πόλη Shenzhen της Κίνας η ετήσια Γενική Συνέλευση του FEE-Ιδρύματος για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Την Εταιρία εκπρόσωπευσε ο γράφων Γενικός Γραμματέας, που είχε την ευκαιρία αφ' ενός παρεμβάσεων στα θέματα της ημερήσιας διάταξης που ενδιαφέρουν

ειδικώς την Εταιρία και αφ'ετέρου να ανταλλάξει απόψεις και ενημέρωση με το προεδρείο και μέλη του Εκτελεστικού Συμβουλίου, αρμόδια για τα πέντε προγράμματα του FEE που συντονίζουμε στην Ελλάδα.

Έγινε επισήμως αποδεκτή η πρόσκληση της

Εταιρίας για πραγματοποίηση της τακτικής συνεδρίασης του Εκτελεστικού Συμβουλίου του FEE, τον Οκτώβριο, στην Ελλάδα και ειδικότερα στην Κέρκυρα. Η φιλοξενία των μελών του Συμβουλίου και της Γραμματείας του FEE θα γίνει με την ευγενική προσφορά του κ. Σέργιου Βούλγαρη, ιδιοκτήτη του ξενοδοχείου Kondokali Bay Hotel & Spa, που καλύπτει πλήρως τη διαμονή των ξένων μας και τη διαδικασία της συνεδρίασης.

Η επόμενη συνάντηση των μελών του FEE θα γίνει στο Λονδίνο, τον Ιούνιο του 2011.

Λεωνίδα Κόλλας

Συνεδρίαση του Εκτελεστικού Συμβουλίου του FEE στην Κέρκυρα

Πραγματοποιήθηκε στην Κέρκυρα, στις 15 και 16 Οκτωβρίου, η φθινοπωρινή συνεδρίαση του Εκτελεστικού Συμβουλίου του FEE (Foundation for Environmental Education), διεθνούς Ιδρύματος για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, στο οποίο συμμετέχουν 70 οργανώσεις από 59 χώρες όλου του κόσμου. Η Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης (ΕΕΠΦ), παλαιότερη περιβαλλοντική ΜΚΟ πανελληνίας εμβέλειας (1951), αντιπροσωπεύει το FEE στην Ελλάδα και εκπροσωπήθηκε ως χώρα υποδοχής.

Το FEE είναι ο διεθνής συντονιστής τριών δικτύων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης («Οικολογικά Σχολεία», «Νέοι Δημοσιογράφοι για το Περιβάλλον» και «Μαθαίνοντας για τα Δάση»), καθώς και των γνωστών προγραμμάτων οικολογικής διαχείρισης και περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης «Γαλάζιες Σημείες» και «Green Key». Στα δίκτυα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης του FEE δραστηρι-

οποιούνται παγκοσμίως περί τα 10 εκατομμύρια μαθητών, με ανάλογο αριθμό εθελοντών εκπαιδευτικών, προάγοντας αποτελεσματικά την ευαισθητοποίηση της νέας γενιάς και κατ' επέκταση του κοινού στην ανάγκη προστασίας του περιβάλλοντος. Η ΕΕΠΦ συντονίζει με επιτυχία στην Ελλάδα και τα πέντε δίκτυα και προγράμματα του FEE.

Η συνεδρίαση της Κέρκυρας έγινε με πρόσκληση της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης, και την ευγενική προσφορά φιλοξενίας εκ μέρους του ξενοδοχείου Kontokali Bay Resort & Spa. Οι σύνεδροι εξέφρασαν την έντονη ικανοποίησή τους από το επίπεδο της οργάνωσης εκ μέρους της ΕΕΠΦ και της άψογης εξυπηρέτησης εκ μέρους του ξενοδοχείου. Η συνεδρίαση της Κέρκυρας θα τύχει διεθνούς προβολής από το FEE, στην ιστοσελίδα του (www.fee-international.org) και σε κάθε σχετική αναφορά.

Κατά τη συνεδρίαση αποφασίστηκε η αποδοχή δύο νέων χωρών ως τακτικών μελών του FEE (Ιαπωνία, Τζαμάικα) ενώ παρέμειναν υπό εξέταση άλλες περιπτώσεις. Αποφασίστηκε εξάλλου να ενθαρρυνθούν προσπάθειες εκ μέρους των μελών για περιοδικές τοπικές συναντήσεις, όπως λ.χ. των εκπροσώπων χωρών-μελών της Μεσογείου, για την από κοινού εξέταση προτάσεων βελτίωσης της αποδοτικότητας των προγραμμάτων που συντονίζουν. Η ΕΕΠΦ μπορεί να υποδεχθεί και να παίξει σημαντικό ρόλο σε αυτές τις συναντήσεις λόγω της εμπειρίας πολλών χρόνων πετυχημένης εφαρμογής των προγραμμάτων του FEE.

Λεωνίδα Κόλλας

Η παρουσίαση του λευκώματος «Ελλάδα. Η χώρα της ποικιλότητας»

Η επίσημη παρουσίαση του νέου λευκώματος του Νίκου Πέτρου, “Ελλάδα. Η χώρα της ποικιλότητας” έγινε τη Δευτέρα, 22 Νοεμβρίου, στο κατάμεστο αμφιθέατρο του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών.

Την παρουσίαση έκαναν η Υπουργός Περιβάλλοντος, κα Τίνα Μπιρμπίλη, ο τ. Επίτροπος Περιβάλλοντος κ. Σταύρος Δήμας και ο Ιδρυτής της Ελληνικής Εταιρείας Περιβάλλοντος και Πολιτισμού, κ. Κώστας Καρράς, ενώ ο συγγραφέας, Νίκος Πέτρου, αναφέρθηκε στη βασική ιδέα που οδήγησε στη έκδοση αυτή με την ευκαιρία του διεθνούς έτους Βιοποικιλότητας, ως μια ουσιαστική συμβολή της Εταιρίας μας στη μετάδοση της γνώσης για την πλούσια φυσική ποικιλότητα της χώρας μας. Παράλληλα ευχαρίστησε ιδιαίτερα όλους όσους συνέτελεσαν στην ετοιμασία της έκδοσης αυτής.

Εκ μέρους της Εταιρίας, ο Λεωνίδας Κόλλας ευχαρίστησε τον Πρόεδρο, Νίκο Πέτρου, όχι μόνο γιατί διέθεσε στην Εταιρία το προϊόν της πώλησης του βιβλίου, αλλά και για τους κοπιαστικούς μήνες εντατικής ετοιμασίας των κειμένων και πραγματικά εξαιρετων φωτογραφιών που κοσμούν την έκδοση και την καθιστούν ένα πολύτιμο τεκμήριο της βιοποικιλότητας της Ελλάδας, προσβάσιμο σε όλους.

Παρέστησαν ο Πρόεδρος του Ιδρύματος Μποδοσάκη, χορηγού της έκδοσης, κ. Δημήτρης Βλαστός και στελέχη του Ιδρύματος, ο Έξαρχος του Οικουμενικού Θρόνου, Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Περγάμου κ. Ιωάννης, εκπρόσωποι του ΥΠΕΚΑ, των φίλων περιβαλλοντικών ΜΚΟ και άλλων φορέων, καθώς και πλήθος φίλων της Εταιρίας.

Η όλη οργάνωση της εκδήλωσης, με την εξασφάλιση μεταξύ άλλων της παρουσίας εκπροσώπων των ΜΜΕ και της κατάλληλης προβολής του γεγονότος μέσω εφημερίδων και ραδιο-τηλεοπτικών μέσων πριν και μετά την τελετή, έγινε από την κα Ελευθερία Τράιου, η οποία

και διεύθυνε τη συζήτηση.

Την παρουσίαση ακολούθησε δεξίωση κατά την οποία οι παριστάμενοι εκφράστηκαν με πολύ θετικά λόγια για το επίπεδο της οργάνωσης της παρουσίασης και για την ποιότητα του λευκώματος, ενώ εξαντλήθηκε ο σημαντικός αριθμός τόμων που βρίσκονταν επί τόπου προς πώληση.

Υποστηρικτές της δεξίωσης ήταν η επιχείρηση “La Chocolatière” και η εταιρεία ΓΑΙΑ ΤΡΟΦΙΜΑ ΑΒΕΕ, ενώ χορηγοί επικοινωνίας ήταν η ΕΡΤ, η εφημερίδα “Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ” και ο ΣΚΑΪ.

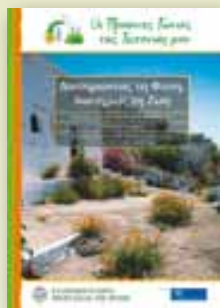
Οι ενδιαφερόμενοι που διαθέτουν πρόσβαση στο internet αξίζει να επισκεφθούν μέσω του Google τη σελίδα «Ελλάδα. Η χώρα της ποικιλότητας» για να διαπιστώσουν το πλήθος των συνηχομένων αναφορών των ΜΜΕ στην έκδοση του λευκώματος.

Η διάθεση του λευκώματος συνεχίζεται στα γραφεία της Εταιρίας, στην ειδική τιμή των 55 ευρώ για τα μέλη μας. Πέραν του ότι η διάθεση του βιβλίου συμβάλει ουσιαστικά στα οικονομικά της Εταιρίας, το λεύκωμα αυτό αποτελεί ένα εξαιρετο και συνάμα προσοιό δώρο για τις γιορτές.

Λεωνίδας Κόλλας

Βιβλιοπωλείο της ΕΕΦ

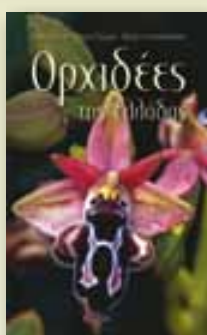

Ελλάδα. Η χώρα της ποικιλότητας. Νίκος Πέτρου. Δεμένο με κάλυμμα, σχήματος 29x29cm, 372 σελ. και 620 φωτογραφίες Διατίθεται ξεχωριστά σε ελληνική και σε αγγλική έκδοση.	€68 (για τα μέλη €55)
Η Φυσική Κληρονομιά μας, Αξία Προστασία, Πρακτικά Συνεδρίου και Λεύκωμα, 160 σελ.	€25
Η Ελληνική Χλωρίδα στο μύθο στην τέχνη στην Λογοτεχνία, Hellmut Baumann, 250 σελ., δεμένο	€40
Φυτά σε αρχαία ελληνικά νομίσματα, Hellmut Baumann, 80 σελ., δεμένο	€25
Οι προστατευόμενες περιοχές Natura 2000 στην Ελλάδα, Γιώργος Σφήκας, 200 σελ.	€25
Τα ψάρια του Αμβρακικού, Φώτης Περγαντής, 28 σελ.	€5
Τα πουλιά του Αμβρακικού, Φώτης Περγαντής, 28 σελ.	€5
Διατηρώντας τη φύση, διατρέφεις την ζωή, Βασικές έννοιες βιολογίας - οικολογίας, Μελετώ τα φυτά, Σπερματόφυτα που συχνά συναντούμε και εύκολα αναγνωρίζουμε, Μαρία Ρουσομουστακάκη, 56 σελ.	€6
Τα πετρώματα με απλά λόγια, Γεωργία Φέρμελη - Αναστασία Κουτσουβέλη, 64 σελ.	€8
Αναζητώντας την Ελληνική φύση, Μυρτώ Απέργη, 144 σελ.	€25
Φυτά, Γιατροιά. Χαρά του νου και του κορμιού, 48 σελ.	€6
Χρώματα του Δάσους ΡΟΔΟΠΗ, Νίκος Πέτρου - Κώστας Βιδάκης, 342 σελίδες, δεμένο	€60
Ορχιδέες Της Ελλάδας, Νίκος Πέτρου - Μαρία Πέτρου - Μάριος Γιαννακούλιας, 320 σελ.	€60
Οι πεταλούδες της Ελλάδας, Λάζαρος Παμπέρης, 768 σελ.	€85
Οδηγός Πρεσπών, Εταιρία Προστασίας Πρεσπών, βιβλίο + 4 κάρτες	€22
Σπάνια και Ενδημικά Φυτά, Αλεξίου Σωτήρης της Ν. Ελλάδας	€48
Η ζωή στις Ελληνικές Θάλασσες και τη Μεσόγειο, 248 σελ.	€22
Γεωλογική Κληρονομιά, Καλειδοσκόπιο, 102 σελ. + cd.	€17

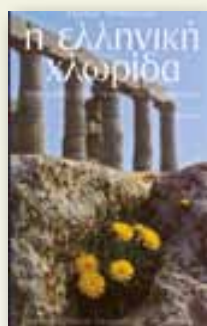
Εκτός από τα βιβλία, από τα γραφεία μας μπορείτε επίσης να προμηθευτείτε ευχετήριες κάρτες με φωτογραφίες με θέμα πουλιά, πεταλούδες, φυτά και μανιτάρια (€10), καθώς και το Σήμα της Εταιρίας, τον Κρητικό Αίγαγο (€5).

Βιβλία, κάρτες και σήματα

Σας υπενθυμίζουμε ότι τα βιβλία που βλέπετε εδώ μπορείτε να προμηθευτείτε σε **προνομιακές τιμές** από τα γραφεία μας. Πλουτίστε τη βιβλιοθήκη σας ή χαρίστε πολύτιμα δώρα ενισχύοντας την Εταιρία μας.

Η Γενική Συνέλευση 2011 την Τετάρτη, 16 Φεβρουαρίου

Η ετήσια τακτική Γενική Συνέλευση των μελών της Εταιρίας θα πραγματοποιηθεί την Τετάρτη, 16 Φεβρουαρίου 2011, στα γραφεία μας.

Όπως συνήθως, η αρχική ημερομηνία της πρόσκλησης θα είναι για την αμέσως προηγούμενη Τετάρτη, αλλά λόγω έλλειψης απαρτίας, **η 16η Φεβρουαρίου θα είναι η τελική ημερομηνία**, ασχέτως αριθμού παρισταμένων. Στα θέματα της Συνέλευσης περιλαμβάνονται οι αρχαιρεσίες για το Διοικητικό Συμβούλιο και την Ελεγκτική Επιτροπή.

Σημειώνουμε ότι η Γενική μας Συνέλευση συνιστά κορυφαία εκδήλωση του κυρίαρχου σώματος της Εταιρίας, οπότε και οφείλουν όσα από τα μέλη μας έχουν τη δυνατότητα να την τιμήσουν με την παρουσία τους.

Από τη Γραμματεία του Δ.Σ.

Το «ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΑ ΚΥΘΗΡΑ» συνεχίζεται...

Την άνοιξη του 2008 άρχισε για την Εταιρία μας το «Ταξίδι στα Κύθηρα», που θεωρείται άπιαστο όνειρο μια και συμβολίζει το ταξίδι προς την απόλυτη ευτυχία, αλλά για μας έγινε πραγματικότητα, γιατί φαίνεται πως το θέλαμε πάρα πολύ!

Έγραφε η Μ. Ρουσομουστακάκη σε άρθρο της στο τεύχος 121: «Ευχόμαστε να ξαναπάμε στα Κύθηρα. Ακόμα περισσότερο να μην ατονήσουν οι επαφές μας και να έχει συνέχεια το «ταξίδι». Ευχαριστούμε όλους όσους βοήθησαν να βιώσουμε «σαν στο σπίτι μας» και ταυτόχρονα να γνωρίσουμε τη μαγεία των Κυθήρων».

Και ξαναπήγαμε στα Κύθηρα πολύ σύντομα, πριν η άνοιξη του 2008 απομακρύνει τις πολυχρωμες πινελιές και ευωδίες της από τα μονοπάτια και τα φαράγγια των Κυθήρων.

Και με την επιστροφή μας, σε άρθρο του αυτή τη φορά ο Δ. Κόλλας στο ίδιο τεύχος έλεγε: «Η επαφή με ντόπιους φορείς και άτομα ξεκίνησε, με τις δύο επάλληλες εξορμήσεις μας, η φιλική σχέση σε όλα τα επίπεδα εμπεδώθηκε, η θέληση είναι αμοιβαία και μένει να διερευνήσουμε τα επόμενα βήματα».

Το «Ταξίδι στα Κύθηρα» όπως ποιητικά ονομάστηκε η εξόρμηση των μελών μας, είχε όμως συνέχεια...

Πράγματι υπήρξε και τρίτη εξόρμηση την άνοιξη του 2009, ενώ ταυτόχρονα έπαιρναν σάρ-

κα και οστά ιδέες και προτάσεις για συνεργασίες με την τοπική κοινωνία αλλά και για την τοπική κοινωνία, στην προσπάθεια να τη στηρίξουμε, για να προχωρήσει με σωστά και σταθερά βήματα προς μια ποιοτική, μια βιώσιμη ανάπτυξη.

Ενδεικτικά αναφέρουμε την οργάνωση και εγκατάσταση ολοκληρωμένου συστήματος ανακύκλωσης το καλοκαίρι του έτους 2008. Το πρόγραμμα αυτό ολοκληρώθηκε με την υποστήριξη της Εταιρίας μας και τη συνεργασία με την Εταιρεία Ανακύκλωσης, αλλά ιδιαίτερα με το Δήμαρχο Κυθήρων κ. Θόδωρο Κουκούλη, ο οποίος και συμμετείχε στο Συμπόσιο της ΕΕΠΦ για τη Διαχείριση των Απορριμμάτων του Δεκέμβριου του 2007, στο πλαίσιο του οποίου, με τη βοήθειά μας, δρομολογήθηκαν τα επόμενα στρατηγικά βήματα και εδραιώθηκαν οι απαραίτητες επαφές και συνεργασίες με τους αρμόδιους φορείς.

Παράλληλα έχει ξεκινήσει στενή συνεργασία με την Εκπαιδευτική κοινότητα των Κυθήρων από την αρχή του 2008, κάτι που οδήγησε άλλωστε και στη συμμετοχή ομάδας μαθητών-μαθητριών, εκπαιδευτικών και των έξι δημοτικών σχολείων του νησιού, στο 2ο Πανελλήνιο Μαθητικό Συνέδριο της ΕΕΠΦ. Οι μαθητές και μαθήτριες ήρθαν και παρουσίασαν με μεγάλη επιτυχία το πρόγραμμα ευαισθητοποίησης των λουόμενων σε δύο από τις πιο πολυσύχναστες παραλίες του νησιού, στο Καψάλι και στο Διακόφτι, όπου βρίσκεται και το λιμάνι.

Και το ταξίδι συνεχίζεται....., και φτάνουμε στον Οκτώβριο του 2010, οπότε οργανώνεται στα Κύθηρα η επιστημονική ημερίδα με θέμα: «ΚΥΘΗΡΑ-ΑΝΤΙΚΥ-

ΘΗΡΑ. ΞΕΧΑΣΜΕΝΑ ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ: Αναπτυξιακή Πρόκληση για ένα ποιοτικό τουρισμό». Η ημερίδα οργανώθηκε από το Κυθηραϊκό Ίδρυμα Πολιτισμού και Ανάπτυξης, στο πλαίσιο του εορτασμού του Διεθνούς Έτους Βιοποικιλότητας, με την επιστημονική υποστήριξη της Εταιρίας μας και είχε μεγάλη επιτυχία.

Σκοπός της επιστημονικής ημερίδας ήταν να παρουσιαστεί στο ευρύ κοινό το Πρόγραμμα αξιοποίησης και ανάδειξης των παλαιών μονοπατιών του νησιού, που έχει ξεκινήσει με πρωτοβουλία και ευθύνη του ΚΙΠΑ, με στόχο την ανάδειξη των ανεκτίμητων περιβαλλοντικών αλλά και πολιτιστικών πόρων, για την ανάπτυξη ποιοτικού τουρισμού στα Κύθηρα και στα Αντικύθηρα.

Οι εισηγήσεις που πραγματοποιήθηκαν και παρουσιάστηκαν με γλαφυρότητα από τους ειδικούς εισηγητές, περιλάμβαναν την καθαρά επιστημονική πλευρά του θέματος με συγκεκριμένα παραδείγματα, την περιγραφή του προγράμματος για τα Κύθηρα και Αντικύθηρα, αλλά έδωσαν και ιδιαίτερη έμφαση στην ανάγκη συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας.

Το κυρίως πρόγραμμα περιελάμβανε τις εξής εισηγήσεις:

■ «Η ανάδειξη των μονοπατιών και η ερμηνεία του τοπίου», Η εμπειρία της ΕΕΠΦ, Εισηγητής: Μαρτίνος Γκαϊλίχ, Βιολόγος-Περιβαλλοντολόγος, Δ/ντης ΕΕΠΦ.

■ «Μονόπατα μελέτης της φύσης: Το παράδειγμα της Κύπρου», Εισηγητής: Δρ.Κυριάκος Γεωργίου, Αναπλ. Καθηγητής Φυσιολογίας Φυτών και Αναπλ. Πρόεδρος του τμήματος Βιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, μέλος του ΔΣ της ΕΕΠΦ.

■ «Δημιουργία Δικτύου Μονοπατιών στα Κύθηρα και στα Αντικύθηρα», Εισηγητής: Φοίβος Τσαρρόπουλος με μεταπτυχιακές σπουδές στη Διαχείριση Περιβάλλοντος

και στον Οικοτουρισμό.

■ «Μητάτα: Στα μονοπάτια των παιδικών μου χρόνων», Εισηγητής: Γιάννης Πρωτοψάλτης, Μελισσοκόμος.

■ «Συνεργασία με την τοπική κοινωνία-Οργάνωση εθελοντικών ομάδων», Εισηγήτρια: Αλέξια Νικηφοράκη, Κοινωνιολόγος-M.Sc. στον Περιβαλλοντικό Σχεδιασμό, Αναπλ. Γεν. Γραμματέας της ΕΕΠΦ.

Πρέπει ακόμα να σημειωθεί ότι στην αίθουσα του Κυθηραϊκού Συνδέσμου, όπου πραγματοποιήθηκε η ημερίδα, λειτούργησε για 4 μέρες και η έκθεση φωτογραφίας για την Ελληνική Βιοποικιλότητα της Εταιρίας μας, ενταγμένη και αυτή στον εορτασμό του Διεθνούς Έτους Βιοποικιλότητας 2010. Το σημαντικό είναι ότι την έκθεση επισκέφτηκαν, τις πρωινές ώρες, οι μαθητές με τους εκπαιδευτικούς τους από όλες τις σχολικές βαθμίδες (Δημοτικά, Γυμνάσια, Λύκεια) και συμμετείχαν σε εκπαιδευτικό πρόγραμμα, με ευθύνη της γράφουσας.

Τέλος, πρέπει να σταθούμε στο πρόγραμμα της Τετάρτης 6 Οκτωβρίου, που περιλάμβανε

εξόρμηση στο πεδίο και συγκεκριμένα σε δύο από τα πιο σημαντικά μονοπάτια του δικτύου: Μητάτα και Νερόμυλοι Μυλοποτάμου. Οι 20 φοιτητές του Διεπιστημονικού Μεταπτυχιακού Προγράμματος του Πάντειου Πανεπιστημίου (ΕΚΕΠΕΚ) σε συνεργασία με το ΚΙΠΙΑ, μαζί με κάποιους από τους εθελοντές και κάποιους από τους εκπροσώπους της ΕΕΠΦ ακολούθησαν τα βήματα των ενθουσιασμένων οδηγών τους, αλλά και σκαρφάλωσαν και κατακύλησαν σε αρκετά δύσκολα-δύσβατα σημεία των μονοπατιών που προαναφέραμε, που σίγουρα χρειάζονται και αυτά αρκετή δουλειά. Όμως, όσο και αν έφθασαν ταλαιπωρημένοι στο τέλος της διαδρομής, η φιλοξενία και τα απλόχερα κέρασματα των ντόπιων που τους περίμεναν, είτε στις πηγές των Μητάτων, είτε στον Πλάτανο στον Μυλοπόταμο, μαζί με τη μαγεία των όσων είδαν και αφουγκράστηκαν, τους έκαναν να αναφωνούν «Εγώ δε φεύγω από δω. Εγώ δεν αφήνω

αυτόν τον παράδεισο».

Έτσι τελείωσε αυτή η πρώτη εβδομάδα του Οκτωβρίου στα Κύθηρα για όλους όσους συμμετείχαν σε αυτό το πολύπλευρο πρόγραμμα. Αξίζουν πολλές ευχαριστίες σε όσους βοήθησαν αφιλοκερδώς στην υλοποίησή του. Ήταν μια πρώτη δοκιμή που πιστεύουμε ότι απέδειξε πόσα πράγματα μπορούν να γίνουν για τη σωστή ανάπτυξη αυτού του ευλογημένου νησιού, όταν ενωθούν το μεράκι, τα οράματα και η θέληση των κατοίκων του, αλλά και όλων όσων το επισκέπτονται, μαγεύονται και δε θέλουν να αφήσουν «αυτόν τον παράδεισο»!

Αλέξια Νικηφοράκη

Το Πρόγραμμα της Φολής αποκτά μια νέα δυναμική καθώς, από τις 15 Νοεμβρίου, έχει πλέον ως συντονιστή του τον δασολόγο Σεραφείμ Χατζησκάκη. Με τη βεβαιότητα ότι θα ανταποκριθεί πλήρως στις απαιτήσεις του προγράμματος, καλωσορίζουμε τον Σεραφείμ στους συνεργάτες της Εταιρίας μας και του ευχόμαστε καλή δύναμη.

Ακολουθώντας το χρονοδιάγραμμα της υλοποίησης των δράσεων του προγράμματος αυτού, στα τέλη Ιανουαρίου θα έχει ολοκληρωθεί η προμήθεια όλου

Πρόγραμμα Φολής

του εξοπλισμού και των υλικών δασοπυρόσβεσης για τις ανάγκες της ομάδας των εθελοντών μας. Το Φεβρουάριο προβλέπεται να γίνει ένας ακόμα καθαρισμός του δάσους απ' τα σκουπί-

δια, καιρού επιτρέποντος και η τοποθέτηση των πινακίδων, καθώς και η κατασκευή και τοποθέτηση των νέων τεχνητών φωλιών για τα πουλιά.

Μαρτίνος Γκαϊλίχ

Καθόγερος στο δάσος της Φολής

Το πρόγραμμα αυτό της ΕΕΠΦ για το δρυοδάσος της Φολής χρηματοδοτείται από τη **Mercedes-Benz Ελλάς** την οποία και ευχαριστούμε θερμά.

Φωτ.: Άρης Βιδάλης

Ετήσια συνάντηση εθνικών χειριστών

Η ετήσια συνάντηση Εθνικών χειριστών του Προγράμματος «Γαλάζιες Σημαίες» πραγματοποιήθηκε στο Ζάγκρεμπ της Κροατίας, στις 22 και 23 Οκτωβρίου 2010.

Η συνάντηση πραγματοποιείται κάθε χρόνο ώστε να συζητηθούν τα τρέχοντα ζητήματα που αφορούν στο Πρόγραμμα. Στη διεθνή αυτή συνάντηση παρευρίσκονται οι κατά τόπους Συντονιστές του προγράμματος «Γαλάζιες Σημαίες», ως εκπρόσωποι των περιβαλλοντικών Οργανώσεων των χωρών που υλοποιούν το Πρόγραμμα. Συμμετείχαν επίσης ο Πρόεδρος της Διεθνούς Επιτροπής Κρίσεων, Malcolm Powell, ο Διευθυντής του FEE, Finn Bolding-Thomsen, η Υπεύθυνη Συντονισμού του Διεθνούς Προγράμματος, Sophie Bachet, καθώς και η Joan Arildslund, υπεύθυνη της Γραμματείας του Διεθνούς Συντονιστικού Γραφείου. Παραβρέθηκαν ακόμα εκπρόσωποι από τους χορηγούς του Προγράμματος, Beach Tech, Shipmate Vlaggen και του καινούργιου χορηγού Sail Training International. Συνολικά συμμετείχαν 50 άτομα από 37 χώρες. Η συμμετοχή ατόμων από τόσες διαφορετικές χώρες, έκανε τις συζητήσεις εξαιρετικά ενδιαφέρουσες.

Γαλάζιες Σημαίες

Το Διεθνές Συντονιστικό Γραφείο ενημέρωσε τους Εθνικούς χειριστές για τα πεπραγμένα της χρονιάς που πέρασε. Παρουσιάστηκε αύξηση του αριθμού βραβευμένων με τη «Γαλάζια Σημαία» ακτών και μαρινών διεθνώς και οι επιθεωρήσεις που πραγματοποιήθηκαν σε διεθνές επίπεδο έδειξαν ουσιαστική βελτίωση στην ποιότητα των βραβευμένων ακτών και μαρινών. Μειώθηκε σημαντικά ο αριθμός των σημείων που παρουσίαζαν σοβαρά προβλήματα και παράλληλα αυξήθηκε ο αριθμός εκείνων που είχαν πλήρη συμμόρφωση με τα κριτήρια του Προγράμματος. Η πλειοψηφία των προβλημάτων που παρουσιάστηκαν σε όλες τις χώρες αφορούσε τις περιβαλλοντικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες, γεγονός το οποίο τονίζει και πάλι την ανάγκη να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση σε αυτές.

Κατά τη διάρκεια της χρονιάς που μας πέρασε, μια ομάδα εργασίας με εκπροσώπους από διαφορετικές χώρες ασχολήθηκε με το συγκεκριμένο θέμα, και δημιουργήθηκε το προσέχον πακέτο με καλές πρα-

κτικές από εκπαιδευτικές δραστηριότητες, στην αγγλική γλώσσα, το οποίο θα είναι διαθέσιμο για όποιον από τους διαχειριστές ακτών ή μαρινών ενδιαφέρεται να το συμβουλευθεί. Το πακέτο με τις προτάσεις για εκπαιδευτικές δραστηριότητες αναμένεται να ολοκληρωθεί μέσα στο 2011 με στόχο να βοηθήσει τους διαχειριστές ακτών ή μαρινών να υλοποιήσουν σωστά τις πολύ σημαντικές για τη διεξαγωγή του Προγράμματος, περιβαλλοντικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες.

Για ακόμα μια χρονιά, δόθηκε μεγάλη έμφαση στην ποιότητα των νερών κολύμβησης και στη μετάβαση από την Οδηγία 76/160/EEC στη νέα Οδηγία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2006/7/EU), καθώς και στην αντιμετώπιση των δυσκολιών που προκύπτουν από την εφαρμογή της τελευταίας.

Στις ομάδες εργασίας ανταλλάχθηκαν σκέψεις, ιδέες και προτάθηκαν πρακτικές που οδηγούν στην καλύτερη εφαρμογή του Προγράμματος. Οι ιδιαιτέ-

Το Πρόγραμμα απευθύνεται σε Δήμους και συνεργαζόμενους ιδιώτες φορείς, που διαχειρίζονται οργανωμένες ακτές και μαρίνες σε 40 χώρες. Φορέας του Προγράμματος στην Ελλάδα είναι η ΕΕΠΦ. Για να απονεμηθεί η «Γαλάζια Σημαία», απαιτούνται καθαρή θάλασσα και ακτή, άρτια οργάνωση και καλές υπηρεσίες, ασφάλεια λουομένων και επισκεπτών, περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και προστασία της ακτής και του παράκτιου χώρου.

Χορηγοί του Προγράμματος «Γαλάζιες Σημαίες» για το 2010 είναι η **PROTON BANK** και ο **Όμιλος ALAPIS**. Τους ευχαριστούμε θερμά.

ρου ενδιαφέροντος προβληματισμοί και θέσεις των συμμετεχόντων στη συνάντηση των Εθνικών Χειριστών του Προγράμματος, σε συνδυασμό με την εξαιρετική οργάνωση και φιλοξενία των οργανωτών, καθώς και το ιδιαίτερα ζεστό και φιλικό κλίμα μεταξύ των συμμετεχόντων έκαναν την παραμονή μας εκεί ιδιαίτερα εποικοδομητική και ευχάριστη. Το ραντεβού αναβέβηκε για την επόμενη χρονιά στην Γερμανία!

Ηλεκτρονική Αίτηση Υποψηφιότητας

Φέτος, για πρώτη χρονιά, οι αιτήσεις υποψηφιότητας για τις ακτές της χώρας μας γίνονται μέσω διαδικτύου, στην ιστοσελίδα <http://admin.blueflag.gr>

Στην πρώτη αυτή χρονιά συμπλήρωσης της αίτησης με αυτό τον τρόπο ενδέχεται να υπάρξουν κάποιες δυσκολίες στον χειρισμό από τους διαχειριστές. Όμως, οι μέχρι στιγμής ενδείξεις πείθουν πως έχουν ήδη ξεπεραστεί από τους περισσότερους.

Θεωρούμε ότι τα οφέλη της ηλεκτρονικής αίτησης είναι πολύ σημαντικά, με κυριότερη την οικολογική επιταγή της εξοικονόμησης χαρτιού αλλά και χρόνου, ενώ θα διευκολύνει ιδιαίτερα την διακίνηση όλων των απαραίτητων δικαιολογητικών στο μέλλον.

Όσον αφορά τις μαρίνες, οι αιτήσεις αποστέλλονται ηλεκτρονικά, αλλά από την επόμενη χρονιά στόχος είναι να συμπληρώνονται στη προαναφερθείσα ιστοσελίδα.

Η καταληκτική ημερομηνία υποβολής των αιτήσεων υποψηφιότητας είναι η **17η Ιανουαρίου 2011** και θα ακολουθήσει αμέσως η εξέταση της πληρότητας των αιτήσεων ώστε να προωθηθούν στην Εθνική Επιτροπή Κρίσεων.

Δαρεία-Νεφέλη Βουρδουμπά
Υπεύθυνη Συντονισμού

Προγράμματος «Γαλάζιες Σημίες»

The Green Key

Το διεθνές περιβαλλοντικό Πρόγραμμα GREEN KEY που αφορά στη Βιομηχανία του Τουρισμού, υλοποιήθηκε με επιτυχία και στην Ελλάδα το 2010, για δεύτερη συνεχή χρονιά.

Το γεγονός ότι όλο και περισσότεροι περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένοι καταναλωτές αναζητούν «πράσινους» προορισμούς διακοπών, δημιουργεί την ανάγκη για υπεύθυνη λειτουργία των μονάδων φιλοξενί-

ας, οι οποίες όχι μόνον επιδιώκουν την «πράσινη» διαχείρισή τους, αλλά και την ευαισθητοποίηση όσο το δυνατόν περισσότερων επισκεπτών για θέματα που αφορούν στην προστασία του Περιβάλλοντος.

Η απονομή του οικολογικού σήματος ποιότητας GREEN KEY σε εκείνες τις μονάδες που υλοποιούν με επιτυχία το Πρόγραμμα τις καθιστά ιδιαίτερα ανταγωνιστικές στην τουριστική αγορά, αφού η βράβευσή τους αποτελεί ισχυρό «εργαλείο» marketing που λαμβάνεται σοβαρά υπόψη από τους Tour Operators, όταν αυτοί επιλέγουν τους ταξιδιωτικούς προορισμούς του τουριστικού τους κοινού. Η προβολή της βραβευμένης μονάδας τόσο στην ιστοσελίδα του εθνικού χειριστή του Προγράμματος στην Ελλάδα (ΕΕΠΦ), όσο και σ' εκείνη του διεθνούς συντονιστή (FEE), αποτελεί αποτελεσματικό μέσο προβολής της που συνεπάγεται την προσέλκυση σε αυτήν περιβαλλοντικά ευαίσθητων επισκεπτών.

Οι εξαιρετικής ποιότητας υπηρεσίες που προσφέρουν προς

τους επισκέπτες τους οι βραβευμένες μονάδες, παράλληλα με τη φιλική προς το περιβάλλον διαχείριση και την περιβαλλοντική εκπαίδευση που αυτές αναλαμβάνουν για το προσωπικό τους, τους προμηθευτές τους, τους επισκέπτες τους και ει δυνατόν για την τοπική κοινωνία μέσα στην οποία λειτουργούν, τις καθιστούν πόλο έλξης επισκεπτών με ιδιαίτερες περιβαλλοντικές ανησυχίες και ευαισθησίες.

Ογδόντα εννέα ξενοδοχειακές μονάδες της χώρας μας συμμετείχαν στο Πρόγραμμα GREEN KEY το 2010 και ισχυροποιήσαν το περιβαλλοντικό τους προφίλ, αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες και δράση που εξασφαλίζουν την προστασία του φυσικού μας πλούτου και την προβολή του τόπου μας διεθνώς.

Όσοι ενδιαφέρονται να υλοποιήσουν το Πρόγραμμα στην ξενοδοχειακή τους μονάδα το 2011 θα πρέπει να αποστείλουν αίτηση συμμετοχής τους στην ηλεκτρονική διεύθυνση greenkey@eepf.gr. Η προθεσμία υποβολής των αιτήσεων λήγει την 20η Ιανουαρίου 2011.

Πληροφορίες για τα Κριτήρια του Προγράμματος, τη διαδικασία συμμετοχής σε αυτό, καθώς και το σχετικό έντυπο της αίτησης είναι αναρτημένα στην ιστοσελίδα της ΕΕΠΦ: www.eepf.gr/thegreenkey

Διονυσία Παπαδοπούλου
Υπεύθυνη συντονισμού
Προγράμματος GREEN KEY

Μια παρουσίαση του προγράμματος θα βρείτε και στον ιστοχώρο της εταιρίας μας στη διεύθυνση <http://www.eepf.gr/thegreenkey.html>. Τον πλήρη κατάλογο των ξενοδοχειακών μονάδων που βραβεύθηκαν με σήμα οικολογικής ποιότητας The Green Key για το 2009 μπορείτε να τον βρείτε στη διεύθυνση <http://www.eepf.gr/thegreenkey/awards2009>

Δεντροφυτεύσεις στον Ταΰγετο

«Μικρές δράσεις από πολλούς μπορούν να οδηγήσουν σε μεγάλη αλλαγή». Αυτή ήταν μια από τις σημαντικές φράσεις που περιλαμβάνονται στο κείμενο της διακήρυξης του Roskilde. Η διακήρυξη υπογράφηκε από τους εθνικούς συντονιστές του Διεθνούς Δικτύου «Μαθαίνω για τα Δάση» που συμμετείχαν στη συνάντηση που έλαβε χώρα στην πόλη Roskilde της Δανίας από 9-11 Δεκεμβρίου 2009, υπό το φως της Διεθνούς Διάσκεψης για το κλίμα που έγινε στην Κοπεγχάγη το Δεκέμβριο του 2009.

Το γραφείο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της Διεύθυνσης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Νομού Μεσσηνίας, σε συνεργασία με το Δασαρχείο Καλαμάτας, συνεχίζει και φέτος τις «μικρές δράσεις» δενδροφύτευσης στον πολύπαθο από τις πυρκαγιές Ταΰγετο. Την περσινή χρονιά 407 μαθητές και 50 εκπαιδευτικοί από 11 σχολεία φύτεψαν περίπου 4.000 δένδρα. Φέτος 96 μαθητές και 6 εκπαιδευτικοί από το Γυμνάσιο Διαβολιτοίου και το 3ο Γενικό Λύκειο Καλαμάτας έχουν ήδη φυτέψει στον Ταΰγετο 1.200 δένδρα. Οι δράσεις αυτές θα συνεχιστούν μέχρι και το τέλος Φεβρουαρίου με τη συμμετοχή άλλων 400 μαθητών από τα σχολεία: 5ο Γυμνάσιο Καλαμάτας, Γυμνάσιο Πύλου, 1ο Γενικό Λύκειο Καλαμάτας, 1ο ΕΠΑΛ Καλαμάτας, και του Εργαστηρίου Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΕΕΕΕΚ)

Το «Μαθαίνω για τα Δάση» είναι ένα Διεθνές Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, που έχει στόχο να ενθαρρύνει σχολεία και εκπαιδευτικούς, ώστε να συμπεριλάβουν τα δάση στις εκπαιδευτικές τους δραστηριότητες, να τα πλησιάσουν οι μαθητές και να μάθουν από αυτά. Χορηγός του Δικτύου είναι το **ΙΔΡΥΜΑ ΛΕΒΕΝΤΗ**, το οποίο και ευχαριστούμε θερμά για την υποστήριξή του.

ΜΑΘΑΙΝΩ ΓΙΑ ΤΑ ΔΑΣΗ

Καλαμάτας,

Σταυρούλα Αλεξανδροπούλου

Υπεύθυνη Περιβαλλοντικής Εκπ/σης Β/εκπ/σης ν. Μεσσηνίας - Αντιπρόεδρος της Συντονιστικής Επιτροπής του Δικτύου «Μαθαίνω για τα Δάση»

Σποροφύτευση βελανιδιάς στα καμένα της Πεντέλης

Στα καμένα της Πεντέλης έγινε σποροφύτευση βελανιδιών με τη συμμετοχή των σχολείων

της Β΄ Πρωτοβάθμιας Διεύθυνσης καθώς και του 1^{ου} Πειραματικού Γυμνασίου Αθηνών με την κ. Γεωργία Φέρμελη, που ανήκουν στο δίκτυο «Μαθαίνω για τα Δάση». Τα σχολεία που συμμετείχαν ήταν: 1^ο Νηπιαγωγείο Ν.Ερυθραίας, 1^ο Νηπιαγωγείο Μελισσίων, 1^ο Δημοτικό σχολείο Κηφισιάς, 4^ο Δημοτικό σχολείο Κηφισιάς και 1^ο Πειραματικό Γυμνάσιο Αθηνών.

Δενδροφύτευση στον Ταΰγετο

Συλλογή βελανιδιών

Μαζεύσαμε τα βελανίδια μας...

Η οποροφύτευση οργανώθηκε από την ΕΕΠΦ και τις Υπεύθυνες Περιβαλλοντικής Αγωγής κυρίες Σοφία Καινούργιου και Μαριάννα Χατζημιχαήλ, σε συνεργασία με την Υπηρεσία Αναδάσωσης Πεντέλης. Μαζί μας ήρθαν σαν εθελοντές και βοηθήσαν η κ. Αλέξια Νικηφοράκη, η κ. Μαρία Ρουσομουστακάκη, ο κ. Ντον Μάθιους και ο κ. Γιώργος Χατζηναντωνίου εκ μέρους της ΕΕΠΦ.

Στις 4 Νοεμβρίου 2010 έγινε η «συγκομιδή» των βελανιδιών από δύο σημεία της Αττικής. Το 1ο Δημοτικό Σχολείο Κηφισιάς μάζεψε τα βελανίδια από το δάσος Συγγρού καθώς γειτνιάζει με αυτό, ενώ το 1^ο Πειραματικό Γυμνάσιο Αθηνών συνέλεξε βελανίδια από τις μεγαλύτερες αριές

του Εθνικού Κήπου. Πολύτιμος βοηθός και καθοδηγητής ήταν ο κ. Μαρτίνος Γκαϊτλίχ που ενημέρωσε τους μαθητές για τη οποροφύτευση της βελανιδιάς και έδωσε οδηγίες για τη συλλογή υγιών σπόρων.

Οι σπόροι φυλάχτηκαν σε ειδικά σακιά για να φυτευτούν μια εβδομάδα αργότερα σε χώρο που μας υπέδειξε η Υπηρεσία Αναδάσωσης Πεντέλης. Έτσι στις 11 Νοεμβρίου 2010 φυτεύτηκαν γύρω στα 2.000 βελανίδια από τις μαθήτριες και τους μαθητές των σχολείων της Β΄ Πρωτοβάθμιας Διεύθυνσης καθώς και του 1ου Πειραματικού Γυμνασίου Αθηνών. Η οποροφύτευση πραγματοποιήθηκε πίσω από το Νοσοκομείο Παίδων Πεντέλης σε χώρο όπου παλιά είχε γίνει

μια αποτυχημένη δεντροφύτευση. Εκεί μας συνάντησε και ο κ. Γιώργος Σφήκας, επίτιμος Πρόεδρος της ΕΕΠΦ και μας μίλησε για την αναγκαιότητα των αναδασώσεων και ιδιαίτερα για τη οποροφύτευση στην πληγωμένη γη της Αττικής. Την επόμενη μέρα μια ευλογημένη βροχή ήρθε για να ποτίσει τα βελανίδια μας. Την άνοιξη θα επισκεφτούμε ξανά την περιοχή που φυτεύσαμε για να δούμε την τύχη της οποροφύτευσής μας.

Σοφία Καινούργιου

Υπεύθυνη Περιβαλλοντικής Αγωγής Β΄
Δ/ση Πρωτοβάθμιας Αθήνας

Δενδροφυτεύσεις στην υπόλοιπη Ελλάδα

Εκτός από τις συντονισμένες και οργανωμένες δενδροφυτεύσεις που πραγματοποιήθηκαν στον Ταΰγετο και την Πεντέλη, περιβαλλοντικές ομάδες των σχολείων που συμμετέχουν στο δίκτυο «Μαθαίνω για τα Δάση» πραγματοποίησαν δράσεις δενδροφύτευσης σε συνεργασία με τα κατά τόπους Δασαρχεία. Τα σχολεία που συμμετείχαν ήταν: 12^ο Δημοτικό σχολείο Αγρινίου, 1^ο Γυμνάσιο Πικερμίου, 5^ο Γυμνάσιο Θήβας και 2^ο ΕΠΑΛ Γαλατσίου, όπου μαθητές και μαθήτριες φύτεψαν πάνω από 500 δέντρα. Οι δράσεις αυτές γίνονται αθόρυβα αλλά αποτελεσματικά.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στο πλαίσιο του προγράμματος “Panasonic tree planting”, το οποίο συντονίζεται από το Διεθνές Δίκτυο του FEE “Learning about Forests”, φυτεύτηκαν το έτος 2010 συνολικά 9.070 δέντρα από τα σχολεία που συμμετέχουν στο δίκτυο «Μαθαίνω για τα Δάση». Συγχαίρουμε όλα τα σχολεία που συμμετείχαν στην προσπάθεια αυτή και ευελπιστούμε σε ακόμα περισσότερες δράσεις δενδροφύτευσης από τα σχολεία του δικτύου μας.

Χριστίνα Θεοδωρίκα

Υπ. Συντονισμού Δικτύου ΠΕ
«Μαθαίνω για τα Δάση»

... και τα φυτέψαμε στα
καμένα της Πεντέλης.

Συνάντηση Εθνικών Χειριστών του Προγράμματος Εδιμβούργο, 17-19 Νοεμβρίου 2010

Η ετήσια συνάντηση των Εθνικών χειριστών του Διεθνούς Δικτύου «Οικολογικά Σχολεία» πραγματοποιήθηκε φέτος στο πανέμορφο Εδιμβούργο της Σκωτίας.

Εκπρόσωποι των Περιβαλλοντικών Οργανώσεων των χωρών που διαχειρίζονται το Πρόγραμμα συμμετείχαν στη συνάντηση, δίνοντας σε όλους τη δυνατότητα ανταλλαγής απόψεων και ιδεών για καλές πρακτικές που εφαρμόζονται σε κάθε χώρα. Συνολικά συμμετείχαν 65 άτομα από 51 χώρες.

Το FEE εκπροσώπησαν ο Jan Eriksen, Πρόεδρος, ο Henny Kromhout από το ΔΣ, ο Διευθυντής, Finn Bolding Thomsen, ο Υπεύθυνος Συντονισμού του Διεθνούς Προγράμματος, Bernard Charles Holland, καθώς και η Sarah Pickering από το Διεθνές Συντονιστικό Γραφείο. Στο Εδιμ-

ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

βούργο μας υποδέχθηκε ο John Summers από την Περιβαλλοντική Οργάνωση Keep Scotland Beautiful, ο οποίος είναι και μέλος του ΔΣ του FEE, καθώς και οι Kate Campbell και Kirsten Leask που είναι υπεύθυνες για το συντονισμό του Δικτύου στη Σκωτία.

Ο καινούργιος συντονιστής του Διεθνούς Δικτύου Bernard Charles Holland αποφάσισε να δώσει μια νέα πνοή στη συνάντηση. Όλοι οι συμμετέχοντες κάθονταν σε κυκλικά τραπέζια σε «ομάδες εργασίες», συζητούσαν το κάθε θέμα χωριστά και τα αποτελέσματα της κάθε ομάδας παρουσιάζονταν σε όλες τις υπόλοιπες ομάδες. Με τον τρόπο αυτό όλοι είχαν ενεργό συμμετοχή σε όλα τα θέματα συζήτησης. Οι ομάδες εργασίας εναλλάσσονταν ώστε να συνεργαστούν οι συμμετέχοντες με διαφορετικά άτομα από διαφορετικές χώρες. Οι συζητήσεις που έγιναν ήταν εξαιρετικά ενδιαφέρουσες, κυρίως λόγω του διαφορετικού τρόπου υλοποίησης και προσέγγισης της μεθοδολογίας του Δικτύου «Οικολογικά Σχολεία» σε κάθε χώρα. Όλοι οι Εθνικοί χειριστές συμμετείχαν

στη διαμόρφωση ενός σχεδίου διαχείρισης του προγράμματος στο μέλλον και έδωσαν ιδέες για να βελτιωθεί ακόμα περισσότερο η ποιότητά του, ο τρόπος επικοινωνίας και κυρίως η διατήρηση του υψηλού επιπέδου στο οποίο έχει φτάσει με τη συμβολή του κάθε σχολείου, του κάθε εκπαιδευτικού και του κάθε μαθητή που συμμετέχει στο Δίκτυο «Οικολογικά Σχολεία».

Το Δίκτυο «Οικολογικά Σχολεία» μεγαλώνει συνεχώς και έχει φτάσει να αριθμεί περισσότερες από 50 χώρες, 5.000 τοπικά διαμερίσματα, 35.000 σχολεία (από τα οποία περισσότερα από 10.000 είναι βραβευμένα), 600.000 εκπαιδευτικούς και περισσότερους από 10.000.000 μαθητές ανά τον κόσμο! Μόνον αυτά τα νούμερα να δει κάποιος μπορεί να αντιληφθεί τη δυναμικότητα του συγκεκριμένου Δικτύου.

Η διοργάνωση από την οργάνωση Keep Scotland Beautiful που μας φιλοξενούσε ήταν εξαιρετική με συνεχώς νέες εκπλήξεις για όλους τους συμμετέχοντες. Η συνάντηση ξεκίνησε δίνοντας την ευκαιρία σε όλους να επισκεφθούν ένα βραβευμέ-

Τα «Οικολογικά Σχολεία» είναι ένα Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο οποίο συμμετέχουν σχολεία όλων των βαθμίδων από όλη την Ελλάδα, με στόχο την εξοικείωση των μαθητών και μαθητριών, αυριανών πολιτών, με περιβαλλοντικά προβλήματα και τη διαμόρφωση θετικής στάσης για την αντιμετώπισή τους. Είναι μάλιστα το μεγαλύτερο Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης με 27.304 σχολεία σε 44 χώρες σε όλες τις ηπείρους, με 6.375.575 μαθητές και 392.653 εκπαιδευτικούς. Χορηγός του Δικτύου είναι η **ALPHA BANK** την οποία ευχαριστούμε θερμά.

νο Οικολογικό Σχολείο της επιλογής τους από όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης. Την επόμενη μέρα στο διάλειμμα για το μεσημεριανό φαγητό, μας έκανε συντροφιά το σχολικό μουσικό συγκρότημα του Δημοτικού Σχολείου Whitelees Primary School. Οι μαθητές του συγκεκριμένου σχολείου δημιούργησαν με τη βοήθεια του δασκάλου μουσικής, ένα σχολικό μουσικό συγκρότημα με τραγούδια που έγραψαν μόνοι τους με θέμα, τι άλλο φυσικά, το περιβάλλον. Ένα από τα τραγούδια τους αφορούσε την κλιματική αλλαγή και οι στίχοι του γράφτηκαν πάνω στη μουσική του τραγουδιού «Imagine» του John Lennon. Οι

μαθητές μάλιστα ζήτησαν εγγράφως την άδεια χρησιμοποίησης της μουσικής από την Yoko Ono, η οποία βεβαίως τους έδωσε την άδεια με πολύ μεγάλη χαρά και ελπίζοντας ότι όλα τα παιδιά θα αρχίσουν να έχουν τέτοια ευαισθησία στα θέματα περιβάλλοντος που μας αφορούν όλους.

Την τελευταία μέρα της συνάντησης είχαμε τη χαρά να παρακολουθήσουμε μια επίδειξη μόδας από τους μαθητές του Οικολογικού Σχολείου Stirling High School, οι οποίοι κατασκεύασαν μόνοι τους ρούχα από ανακυκλωσιμα υλικά, δείχνοντας μας για ακόμα μια φορά ότι οι μαθητές βρίσκουν πρωτότυπους τρόπους για να περάσουν σε όλους το μή-

νυμα της ανακύκλωσης.

Η πολύ όμορφη, φιλική ατμόσφαιρα ανάμεσα σε όλους τους εκπροσώπους του FEE σε όλες τις χώρες έκανε τη συνάντηση πολύ ευχάριστη και φυσικά εποικοδομητική. Ο κάθε ένας από τους συμμετέχοντες έφυγε από το Εδιμβούργο γεμάτος καινούργιες ιδέες και όρεξη για τον καλύτερο τρόπο εφαρμογής του προγράμματος στη δική του χώρα, και με στόχο να συγκεντρώσει καινούργιες «καλές πρακτικές» και ιδέες για να μοιραστεί και πάλι με όλους την επόμενη χρονιά στην Κρακοβία της Πολωνίας.

Δαρεία-Νεφέλη Βουρδουμπά
Υπεύθυνη Συντονισμού Δικτύου
«Οικολογικά Σχολεία»

Οι Πράσινες Γωνιές της Γειτονιάς μου

Το Δίκτυο «Οι Πράσινες Γωνιές της Γειτονιάς μου», διανύει φέτος την 12η χρονιά λειτουργίας του.

Όλα αυτά τα χρόνια έχουμε δει σχολεία να αλλάζουν, να πρασινίζουν και να ομορφαίνουν με τρόπο μοναδικό και ξεχωριστό σε κάθε σχολείο. Οι μαθητές υιοθετούν δέντρα και φυτά μέσα στο χώρο του σχολείου τους και φροντίζουν ώστε να τα κρατήσουν όμορφα και υγιή.

Τι γίνεται όμως εκτός του χώρου του σχολείου; Στην γειτονιά; Υπάρχουν πάρκα έξω από τον χώρο του σχολείου που έχουν παραμεληθεί από τον Δήμο και από τους κατοίκους;

Οι «Πράσινες Γωνιές» βρίσκονται στου καθενός τη γειτονιά και μας προκαλούν να τις δούμε όχι μόνο σαν μικρές ή μεγάλες κουκκίδες στο χάρτη της πόλης, αλλά ως ζωντανά συστήματα, ως καταφύγια ζωής. Να

τις γνωρίσουμε, να τις προστατεύσουμε και να αντικαταστήσουμε όσο γίνεται το άχρωμο με το χρωματιστό, το θόρυβο των αυτοκινήτων με το κελάηδημα των πουλιών και με το κελάρυσμα του νερού. Να μετατρέψουμε τις γκρίζες και άχαρες γωνιές σε πράσινες ζωντανές φωλιές. Ζωντανές φωλιές για να τις χαιρόνται όλα τα όντα της φύσης, από το πιο μικρό μυρμηγκάκι μέχρι και τον άνθρωπο!

...γι' αυτό, μελετούμε, υιοθετούμε, προστατεύουμε και παρεμβαίνουμε σε κάθε μικρή ή μεγάλη «Πράσινη Γωνιά της Γειτονιάς μας»!

Δαρεία Νεφέλη Βουρδουμπά
Υπεύθυνη Συντονισμού Δικτύου
«Οι Πράσινες Γωνιές της Γειτονιάς μου»

Οι «Πράσινες Γωνιές της Γειτονιάς μου» είναι Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο οποίο συμμετέχουν σχολεία όλων των βαθμίδων από όλη την Ελλάδα, τα οποία καλούνται να γνωρίσουν και να υιοθετήσουν τις μικρές ή μεγάλες πράσινες γωνιές, καταφύγια ζωής, που βρίσκονται μέσα στις πόλεις.

Με επιτυχία πραγματοποιήθηκε η εκδήλωση που διοργανώθηκε από όλες τις λέσχες LIONS Νοτίου Ελλάδας τη Δευτέρα 13 Δεκεμβρίου 2010, στην αίθουσα της ΕΣΗΕΑ.

Το συντονισμό της εκδήλωσης με θέμα: «Ο παιδευτικός και πολιτισμικός ρόλος των ΜΜΕ. Από την πένα στην παγκοσμιοποίηση της πληροφορίας» είχε η επιτροπή Δημοσίων Σχέσεων και Ενημέρωσης των LIONS, με Πρόεδρο τον κο Παναγιώτη Χατζημαλλή.

Το πρόγραμμα της εκδήλωσης περιλάμβανε 4 ενότητες:

Α. Η δημοσιογραφία του τότε και πώς με τα τότε μέσα επηρέαζε την κοινή γνώμη.

Β. Σύγχρονα μέσα και επηρεασμός κοινής γνώμης.

Γ. ΜΜΕ και εθελοντισμός.

Δ. Δημοσιογραφία και περιβάλλον - η δύναμη της πληροφορίας και των δεδομένων στον επηρεασμό (θετικά ή αρνητικά) και στην ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης.

Για την Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης η εκδήλωση αυτή είχε ιδιαίτερη σημασία για δύο λόγους:

Πρώτον γιατί συμμετείχε ενεργά με την παρουσίαση του Διεθνούς Δικτύου «Νέοι Δημοσιογράφοι για το Περιβάλλον». Η παρουσίαση αυτή έγινε στο πλαίσιο της τέταρτης θεματικής ενότητας με τίτλο «Δημοσιογραφία και περιβάλλον-η δύναμη της πληροφορίας και των δεδομένων στον επηρεασμό -θετικά ή αρνητικά- και στην ευαισθητο-

Νέοι Δημοσιογράφοι για το περιβάλλον

ποίηση της κοινής γνώμης».

Πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα ότι στην εκδήλωση παραβρέθηκαν εκπρόσωποι της Περιβαλλοντικής Ομάδας του 4ου Γυμνασίου Πάτρας και παρουσίασαν ως «Νέοι Δημοσιογράφοι» την έρευνα που πραγματοποίησαν γύρω από ένα σοβαρό περιβαλλοντικό ζήτημα της περιοχής τους. Σκοπός της έρευνας τους ήταν η ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης, βασικός στόχος άλλωστε εν γένει του δημοσιογραφικού λειτουργήματος.

Ο δεύτερος λόγος που καθιστά αυτή την εκδήλωση ιδιαίτερης σημασίας για την Εταιρία μας είναι ότι οι διοργανωτές της απένεμαν τιμητική διάκριση, για το γενικότερο έργο και δράση της στο χώρο της ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης, γύρω από τα ιδιαίτερα κρίσιμα ζητήματα της σωστής διαχείρισης του πε-

ριβάλλοντος και της προστασίας της φύσης.

Επιπλέον τιμήθηκαν παλιό δημοσιογράφοι με δραστηριότητα 50 ετών και πάνω, η ΕΣΗΕΑ, ενώ την εκδήλωση παρακολούθησαν μέλη των λεσχών LIONS, φίλοι, σπουδαστές και φοιτητές Ανώτερων και Ανώτατων Δημοσιογραφικών Σχολών, καθώς και μέλη και φίλοι της Εταιρίας μας.

Μακάρι τέτοιες πρωτοβουλίες να αναλαμβάνονται πιο συχνά, πρωτοβουλίες που αφενός να επεξεργάζονται και να αναλύουν τέτοια καίρια για την κοινωνία μας ζητήματα, και αφετέρου να βασίζονται στην ουσιαστικότητα συνεργασίας σημαντικών για την κοινωνική τους δράση φορέων.

Αλέξια Νικηφοράκη

Πρόεδρος ΕΣΕΠ

Χριστίνα Θεοδωρίκα

Υπ. Συντονισμού Δικτύου ΠΕ «Νέοι Δημοσιογράφοι για το Περιβάλλον»

Το Δίκτυο απευθύνεται στα Γυμνάσια και Λύκεια, όπου ομάδες μαθητών, σε συνεργασία με άλλα σχολεία στην Ελλάδα, όσο και σ' άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, χειρίζονται ως δημοσιογράφοι κάποιο κοινό πρόβλημα του περιβάλλοντος, με εργαλείο επικοινωνίας το Internet. Ευχαριστούμε θερμά τον ΟΤΕ, υποστηρικτή του Δικτύου Π.Ε. «Νέοι Δημοσιογράφοι για το Περιβάλλον».

«Άλλοι πετούν, άλλοι πεινούν»

Φύση χωρίς Σκουπίδια

Συγχαρητήρια φίλοι μας!

Για ένα δάσκαλο που αγαπά τη δουλειά του, η εκπαίδευση, η επαφή με τους μαθητές -οποιασδήποτε βαθμίδας- έχει αγωνία, δυσκολίες αλλά και πολλή συγκίνηση και χαρά.

Στο Πανεπιστήμιο ήξερα πως κάθε στιγμή διδασκαλίας ήταν μια δοκιμασία. Είχες επιτυχία όταν κατάφερνες να περάσεις τη γνώση στο φοιτητή με ευχάριστο και κατανοητό τρόπο και η πληροφορία να γίνει κτήμα του για την υπόλοιπη ζωή του.

Στην Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης αυτή τη δυνατότητα συγκίνησης τη γνώω κάθε φορά που σχολεία που συμμετέχουν στα Εκπαιδευτικά μας Προγράμματα στέλνουν εξαιρετικές εργασίες όπου περιγράφουν τις δράσεις τους. Στα πρόσωπα των μαθητών στις φωτογραφίες βλέπω από τη μια τη δουλειά και το κέφι φωτισμένων δασκάλων και από την άλλη, την ελπίδα για το αύριο. Με πολλή προσπάθεια και με άριστη συνεργασία μεταξύ ΕΕΙΦ και Εκπαιδευτικών, τα μηνύματα, οι εμπειρίες και τελικά η γνώση για την προστασία του περιβάλλοντος, «γράφονται» στο μυαλό και επηρεάζουν τη συμπεριφορά των μαθητών - των αυριανών πολιτών αυτού του κόσμου. Μεγάλη συγκίνηση μου προ-

κάλεσαν οι εθελοντικές ομάδες και οι εκπαιδευτικοί δυο σχολείων για τις δράσεις τους. Ρίξτε και εσείς μια ματιά.

Η **εθελοντική ομάδα του Δημοτικού Σχολείου Πόλεως Καλύμνου** υιοθέτησε παραλίες, τις καθάρισε, κατέγραψε προβλήματα που σχετίζονται με την καθαριότητα της περιοχής, μοίρασε στην τοπική κοινωνία φυλλάδια με συμβουλές για την προστασία της Γης, στους ντόπιους ψαράδες οδηγίες για καθαρές θάλασσες, έφτιαξε ανακυκλωμένο χαρτί, ανακύκλωσε ηλεκτρικές συσκευές, μπαταρίες, πλαστικά, έγραψε παραμύθια και ποιήματα για την προστασία του περιβάλλοντος, πρόβαλε στα τοπικά ΜΜΕ οπτικοακουστικό υλικό με αφορμή την παγκόσμια ημέρα περιβάλλοντος, παρουσίασε θεατρικό έργο με θέμα τη σωστή διαχείριση του νερού, ενημέρωσε σε ειδική εκδήλωση τους γονείς για τις δράσεις της.

Συγχαρητήρια στα παιδιά και στο δάσκαλο Ι. Θεοφιλίδη.

Οι **Εθελοντικές Ομάδες από το 14^ο Δημ. Σχ. Εύομου** στο πλαίσιο της Δράσης «Άλλοι πετούν άλλοι πεινούν» και εκτός από την πληροφόρηση σε σχέση με τη χρήση των φυσικών πόρων και την ανάγκη μείωσης της σπατάλης των υλικών, μελέτη-

σαν τον παγκόσμιο χάρτη και βρήκαν τις χώρες που υποφέρουν, οργάνωσαν περιβαλλοντική γωνιά, δημιούργησαν αντικείμενα από ανακυκλώσιμα υλικά, επισκέφτηκαν μεταξύ άλλων τα ΚΠΕ Αρναίας και Ιθάκης, τον Άγιο Αθανάσιο και το Παπάφειο Ίδρυμα, διοργάνωσαν ημερίδα παρουσίασης σε όλους τους μαθητές, γονείς, εκπροσώπους της τοπικής κοινωνίας (μέσα από αφίσες, θεατρικά δρώμενα, ποιήματα), παρήγαγαν CD και DVD με τις δραστηριότητές τους και τα έστειλαν σε περιοδικό του Δήμου, κ.ά., συνεργάστηκαν με διάφορους φορείς και εθελοντικές οργανώσεις, πρόβαλαν το σύνθημα του «Άλλοι πετούν, άλλοι πεινούν» και κατέγραψαν την αλλαγή συμπεριφορών των ίδιων των μαθητών αλλά και των γονέων τους κυρίως σε σχέση με την ανακύκλωση και τον περιορισμό της σπατάλης.

Συγχαρητήρια στα παιδιά και στους δασκάλους τους, κυρίως στις κ.κ. Δ. Παπαδοπούλου και Α. Ράικου αλλά και στους Ε. Πιάσχου και Δ. Νίκου.

Μαρία Ρουσομουστακίη

14^ο Δημοτικό Σχολείο Εύομου

Στόχος του Δικτύου «Φύση χωρίς σκουπίδια», που γίνεται με τη συνεργασία της ΕΕΙΦ, Εθελοντικών Ομάδων και Τοπικών Αρχών, είναι η ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης για την καλύτερη διαχείριση των απορριμμάτων και για τη διατήρηση ενός καθαρού και πολιτισμένου περιβάλλοντος. Χορηγός του Δικτύου και της δράσης είναι η **ALPHA BANK** την οποία ευχαριστούμε θερμά. Το Δίκτυο υποστηρίζεται ακόμη από δωρεά του αείμνηστου μέλους μας **Hellmut Baumann**, συγγραφέα του βιβλίου «Η Ελληνική Χλωρίδα στο μύθο, στην τέχνη, στη λογοτεχνία».

Βόρειος και Κεντρικός Ταΰγετος

Με περισσή χαρά ξαναβρεθήκαμε για την πρώτη εκδρομή της νέας χειμερινής περιόδου. Προορισμός μας, για μια ακόμη φορά, η Λακωνία, μια γη αστείρευτη σε μνήμες και ομορφιές. Αρχηγός μας ο πάντα θαλερός και κραταιός Τίμος Χαραλαμπόπουλος, αστείρευτη κι εκείνος πηγή γνώσης και αγάπης για τόπους και ανθρώπους.

Αφήνοντας πίσω μας τους κεντρικούς οδικούς άξονες κάνουμε μια πρώτη στάση στη Λακωνία και συγκεκριμένα στις πηγές του Ευρώτα. Ταπεινό στο ξεκίνημα του το θρυλικό ποτάμι, δέχεται στην πορεία του τα νερά πολλών παραποτάμων. Ένας από αυτούς, ο Κάστορας, φέρει το όνομα του μυθικού Επιχώριου ήρωα, όνομα που έχει δώσει και στο πλησιέστερο του χωριό, Καστόρι. Εκεί ξεκίνησε και το οδοιπορικό μας. Ένα δασωμένο ομαλό μονοπάτι κατά μήκος του ποταμού που οδήγησε σε μια στενοποριά, όπου νιώσαμε λίγο-λίγο την ατμόσφαιρα να αλλάξει, το αέρα να δροσίζει, μια διάχυτη ευχάριστη υγρασία (ήταν πια μεσημέρι) να μας αγγίζει. Είναι ένα φαινόμενο που οι ντόπιοι ονομάζουν «φυγιοό» και που μπορώ να πω ότι δημιούργησε ένα ιδιαίτερο κλίμα ευφορίας, μια καθ' ημάς «κλιματική αλλαγή» σαφώς επί τα βελτίω! Το γεύμα που ακολούθησε στην πλατεία του χωριού ήρθε να ολοκληρώσει την απόλαυση. Καταλήξαμε και καταλύσαμε στην πάντα όμορφη και φιλόξενη Σπάρτη και μάλιστα στο κεντρικότερο σημείο της.

Η εξόρμηση της επόμενης μέρας ήταν και η πιο φιλόδοξη της εκδρομής. Ανηφορίζοντας στις πλαγιές του Ταΰγετος μέσα από όμορφα χωριά φτάσαμε στη θέση «Μαγγανιάρης», όπου μας παρέλαβαν αγροτικά αυτοκίνητα. Υπό συνθήκες κατ' ευφημισμών γραφικές, φτάσαμε μέχρι το καταφύγιο του ΕΟΔ (1.550 μ.). Εδώ γευθήκαμε το μεγαλείο του βουνού. Από τη μια οι κορυφές του Ταΰγέτου, με ξεχωριστή ανάμεσα τους την πυραμίδα του Προφήτη Ηλία, απέναντι ο Πάρνωνας και ανάμεσα τους η

πεδιάδα της Λακωνίας, η κοιλάδα του Ευρώτα που καταλήγει στη θάλασσα. Η γύρω περιοχή δασωμένη, ελατόφυτη. Και όσο ανεβαίναμε, τόσο άνοιγε ο ορίζοντας. Πώς να μη θυμηθείς τα λόγια του ποιητή «Σε κάθε βήμα κέρδιζαν μίαν οργιά ουρανό»! Λάκωνας ο Γιάννης Ρίτσος, τέτοιες εικόνες θα είχε στο μυαλό του. Αν και γευματίσαμε λιτότητα με ξηρά τροφή που είχαμε μαζί μας, η επαφή μας με αυτή τη φύση μας δημιούργησε μια αίσθηση πλησμονής και πανδαισίας. Κατάληξη του οδοιπορικού της ημέρας το λίαν επιμελημένο και καλαισθητό «Μουσείο του λαδιού και της ελιάς», ένας χώρος όπου αναδεικνύεται η συνεργασία του ανθρώπου με τη φύση στην προσπάθεια του να αξιοποιήσει τα δώρα της, εν προκειμένω το ελαιόδεντρο και τον καρπό του.

Το πρόγραμμα της τρίτης ημέρας μας έφερε στο χωριό Ξηροκάμπι, χωριό που, εκ πρώτης όψης τουλάχιστον, δεν δικαιολογεί το όνομα του αφού βρίσκεται μέσ' την πρασινάδα, μεσ' την ομορφιά, όπως έλεγε και το ποίημα της παιδικής μας ηλικίας. Η συνέχεια της διαδρομής μέσα από ένα θεαματικό φαράγγι μας οδήγησε στο -εγκαταλελειμμένο πια- χωριό Κουμουστά. Ένα παράξενο συναίσθημα σε κυριεύει, όταν αναλογίζεσαι τη ζωή που άνθισε κάποτε εδώ. Από δω άρχισε η πορεία που, μέσα από μια κατάφυτη ρεματιά, μας οδήγησε στην ιερά Μονή Γόλα, η οποία τιμάται επ' ονόματι της Παναγίας Ζωοδόχου Πηγής. Κατανυκτική ατμόσφαιρα στην ομώνυμη εκκλησία και, στη συνέχεια, φιλόξενη υποδοχή στο αρχονταρίκι της Μονής. Κατευχαριστημένοι αποχωρήσαμε κατευθυνόμενοι σε παρακείμενο ξενώνα-εστιατόριο, όπου μας περίμεναν άλλες ηδονές του βίου: τοπικές σπεσιαλιτέ με ρωμαλέα, θα έλεγα, νοστιμιά. Τις απολαύσαμε σε συνδυασμό με πανοραμική θεά στη γύρω περιοχή. Με μια αίσθηση πληρότητας και μέσα σε κλίμα γενικής ψυχικής ευφορίας πήραμε το δρόμο της επιστροφής.

Και σ'άλλα με υγεία!

Ζωή Ξαρηλί

Πρόγραμμα Εκδρομών - Ομιλιών

Μπορείτε πάντα να ελέγχετε τη σχετική ιστοσελίδα μας στο <http://www.eepf.gr/ekdromes> για τις τελευταίες πληροφορίες σχετικά με τις εκδρομές και τις εκδηλώσεις της Εταιρίας μας. Στην ίδια σελίδα θα βρείτε και αναλυτικά προγράμματα για τις επικείμενες εκδρομές.

Παρασκευή - Κυριακή 7 - 9 Ιανουαρίου	Εκδρομή στην προστατευόμενη περιοχή των εκβολών Γαλλικού, Αξιού, Λουδία και Αλιάκμονα . Παρατήρηση πουλιών και επίσκεψη στους αρχαιολογικούς χώρους Βεργίνας και Δίου. Αρχηγός: Γιώργος Χατζηπαντωνίου
Σάββατο 29 Ιανουαρίου	Πεζοπορική εξόρμηση στο Φαράγγι της Σέτας στην Εύβοια (Ερέτρια) Αρχηγός: Ντον Μάθιους <i>Δηλώσεις συμμετοχής από 20/12/2010</i>
Κυριακή 20 Φεβρουαρίου 11:30 π.μ.	Μία παράσταση για παιδιά (και τους γονείς τους) του καραγκιόζοπαίχτη Ιάσωνα Μελισσηνού « Ο Καραγκιόζης Οικολόγος ». Στα γραφεία της Εταιρίας μας. Τιμή εισιτηρίου 5 Ευρώ. Κράτηση θέσεων, λόγω περιορισμένου χώρου, μέχρι 1/2/2011 στην γραμματεία της ΕΕΠΦ.
Σάββατο 26 Φεβρουαρίου	Φυσιοδιφικός περίπατος γύρω από το βράχο της Ακρόπολης Αρχηγός: Γρηγόρης Τσουνής <i>Δηλώσεις συμμετοχής από 24/01/2011</i> Συνάντηση στις 09.00 στο άγαλμα του στρατηγού Μακρυγιάννη, Δ. Αρεοπαγίου (Μετρό – σταθμός Ακρόπολη)
Σάββατο 12 Μαρτίου	Λαύριο . Επίσκεψη στον Προφήτη Ηλία και στο Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Αρχηγός: Δημήτρης Καζάνης <i>Δηλώσεις συμμετοχής από 14/02/2011</i>
Σάββατο 2 Απριλίου	Καισαριανή . Επίσκεψη στον Υμηττό και παρατήρηση και αναγνώριση αγριολούλουδων και άλλων φυτών. Αρχηγός: Ντον Μάθιους <i>Δηλώσεις συμμετοχής από 02/03/2011</i>
Σάββατο 9 Απριλίου	Θήβα . Επίσκεψη στη Μονή Σαγμάτων και γνωριμία με το θηβαϊκό τοπίο και τις λίμνες Υλίκη και Παραλίμνη. Αρχηγός: Γιώργος Χατζηπαντωνίου <i>Δηλώσεις συμμετοχής από 09/03/2011</i>

Διαδικασία εκδρομών: Η εγγραφή στους πίνακες συμμετοχής των πολυήμερων εκδρομών για τους φίλους της Εταιρίας μας **ξεκινά ένα μήνα πριν** από την εκάστοτε ημερομηνία της εκδρομής, **αλλά μόνο με ταυτόχρονη προκαταβολή** στο γραφείο Syrigos Travel (210-3223000, 3235500). Η ελάχιστη προκαταβολή προσδιορίζεται σε 20 Ευρώ ανά διανυκτέρευση ανά άτομο. **Η εξόφληση του τιμήματος της εκδρομής πρέπει να γίνει το αργότερο δυο εβδομάδες πριν την αναχώρηση.** Σε περίπτωση ακύρωσης μετά την ημερομηνία αυτή ή μη ολικής εξόφλησης, η ΕΕΠΦ διατηρεί το δικαίωμα να παρακρατήσει την προκαταβολή, εκτός εάν η θέση καλυφθεί από τη λίστα αναμονής της εκδρομής. Για τις μονοήμερες εκδρομές, ισχύει λίστα προτεραιότητας ως προς την εγγραφή, **με ταυτόχρονη εξόφληση.**

▶ Δήλωση συμμετοχής για τους **περίπατους**, στη Γραμματεία της ΕΕΠΦ, κ. Λένα Χατζηβασιλείου στα τηλ. 210 3224944, 210 3314563 (εσπτ. 1) και ώρες από 13:00 έως 15:00.

▶ Τα μέλη μας που, για οποιονδήποτε λόγο, συμμετέχουν στις μονοήμερες εκδρομές μας **με το αυτοκίνητό τους**, απαλλάσσονται μεν από το κόστος του λεωφορείου αλλά οφείλουν να καταβάλουν ένα ποσοστό 30% επί της εκάστοτε τιμής συμμετοχής, για την κάλυψη των γραμματειακών εξόδων και των παρεχόμενων εξυπηρετήσεων (αρχηγός, ξεναγός, έντυπα κλπ.).

▶ Τα μέλη μας που συμμετέχουν σε εκδρομές που περιλαμβάνουν **πεζοπορία**, ιδίως με κάποιο βαθμό δυσκολίας, οφείλουν να σταθμίζουν τις δυνάμεις τους και να απέχουν οικειοθελώς από αυτήν. Για λόγους ασφάλειας, ο υπεύθυνος αρχηγός έχει το δικαίωμα και την υποχρέωση να κρίνει και να αποτρέπει τη συμμετοχή σε πεζοπορία ατόμων που δεν διαθέτουν την αναγκαία δυνατότητα, ή δεν έχουν τον εκάστοτε κατάλληλο ρουχισμό, υποδήματα, κάλτσες και εξοπλισμό.

Επικαιροποίηση στοιχείων μελών

Παρακαλούμε πολύ όλα τα μέλη μας, να ενημερώσουν την γραμματεία μας για τις **ηλεκτρονικές τους διευθύνσεις και για τα κινητά τους τηλέφωνα**, αποστέλλοντας e-mail στην διεύθυνση lena@eepf.gr. Έτσι θα βοηθήσετε την προσπάθειά μας για επικαιροποίηση των στοιχείων σας και την δημιουργία ηλεκτρονικών καταστάσεων με σκοπό την άμεση ενημέρωσή σας σχετικά με εκδηλώσεις και δραστηριότητες της εταιρίας μας.

www.eepf.gr
Μην ξεχνάτε να ενημερώνετε για την εταιρία μας και τις δραστηριότητές της.

Συνδεθείτε τώρα και στην ομάδα μας στο **facebook!**

Εγγραφές - Συνδρομές

Νέα Μέλη: Αν ευχαριστηθήκατε διαβάζοντας το Περιοδικό μας και θέλετε να βοηθήσετε την Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης στο έργο της, **γίνετε σήμερα μέλος ή γράψτε κάποιον γνωστό σας**, συμπληρώνοντας την παρακάτω αίτηση και στέλνοντάς τη στα γραφεία μας, μαζί με τη συνδρομή. Θα λαμβάνετε τότε δωρεάν το περιοδικό κάθε τρίμηνο και θα έχετε έκπτωση στις εκδρομές και σε ορισμένες εκδόσεις μας.

Η συνδρομή για το 2010 είναι: Τακτικό μέλος . . . . . 40 ΕΥΡΩ Νέος (έως 24 ετών) 20 ΕΥΡΩ
Αρωγό μέλος (οργανισμός, επιχείρηση) . . . . . 75 ΕΥΡΩ Μέλος εξωτερικού 50 ΕΥΡΩ

Θέλω να εγγραφώ μέλος της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης

Τακτικό μέλος Νέος (έως 24 ετών) Μέλος εξωτερικού Αρωγό μέλος

Όνομα: . . . . . Επώνυμο: . . . . .

Επάγγελμα / Ιδιότητα: . . . . .

Διεύθυνση: . . . . .

T.K.: . . . . . Πόλη: . . . . . Χώρα: . . . . .

Τηλέφωνο κατοικίας: . . . . . Τηλέφωνο εργασίας: . . . . .

Fax: . . . . . E-mail: . . . . .

Σας στέλνω τη συνδρομή μου με:

ALPHA BANK λογ/σμός **GR63 0140 1200 1200 0200 2011 678** . . . . . Κατάθεση Πάγια Εντολή

EUROBANK λογ/σμός **GR50 0260 0030 0000 6020 0910 148** . . . . . Κατάθεση Πάγια Εντολή

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ λογ/σμός **GR56 0110 1040 0000 1042 9666 620** . . Κατάθεση Πάγια Εντολή

Στην περίπτωση που επιλέξετε την πάγια εντολή θα πρέπει να συμπληρώσετε το έντυπο Πάγιας Εντολής Σταθερού Ποσού σε οποιοδήποτε κατάσταση των παραπάνω τραπεζών, σημειώνοντας το ονοματεπώνυμό σας στην «Αιτιολογία».

Τραπεζική επιταγή στο όνομα της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης

Ταχυδρομική επιταγή

Μπορείτε να κάνετε την αίτηση και online στη διεύθυνση <http://www.eepf.gr/aitisi>

Παλαιά Μέλη: Μπορείτε και σείς να εξοφλήσετε τη συνδρομή σας για το 2010 με έναν από τους παραπάνω τρόπους. Θα σας εξυπηρετούσε, ίσως, να χρησιμοποιήσετε τη μέθοδο της Πάγιας Εντολής. Ειδοποιήστε μας αν κάποια στοιχεία σας έχουν αλλάξει.

Σημείωση: Η ημερομηνία οφειλής της συνδρομής των μελών αναγράφεται σε κάθε ετικέτα αποστολής του περιοδικού. Παρακαλούμε σημειώστε την.

Δωρεές

Δεχόμαστε ευχαρίστως δωρεές που ενισχύουν τις διάφορες δραστηριότητες της ΕΕΠΦ. Μπορείτε να καταθέσετε τη δωρεά σας στο λογαριασμό **GR63 0140 1200 1200 0200 2011 678** στην **ALPHA BANK**, ή στο λογαριασμό **GR50 0260 0030 0000 6020 0910 148** στη **EUROBANK** ειδοποιώντας μας, ή να μας τη στείλετε με όποιον τρόπο επιθυμείτε. Σε κάθε περίπτωση θα σας δοθεί το νόμιμο παραστατικό, για φορολογική χρήση.

Μεταξύ Οκτωβρίου και Δεκεμβρίου 2010 λάβαμε τις παρακάτω δωρεές για τους σκοπούς της Εταιρίας:

Αθανασιάδου Πιερρέτα €75, Προκόπη Χριστίνα €50, Αντωνίου Lieven Christa €20, Καλοθανάσης Ανδρέας €10.

Ευχαριστούμε θερμά τους δωρητές.

Ζητήστε τώρα να σας ενημερώνουμε με μήνυμα στο κινητό σας

Αν είστε μέλος μας και επιθυμείτε να λαμβάνετε με γραπτά μηνύματα (SMS) στο κινητό σας ενημερώσεις σχετικές με θέματα της εταιρίας, παρακαλούμε να ενημερώσετε την γραμματεία της εταιρίας, Λένα Χατζηβασιλείου στο e-mail: lana@eepf.gr ή στο τηλέφωνο 2103224944 εσωτ. 1.

ΕΝΤΥΠΟ
ΚΛΕΙΣΤΟ
ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ
1164/97
Κ.Ε.Μ.Π.Α.

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ
Τεχ. Γραφείο Κ.Ε.Μ.Π.Α. Αριθμός Δόσης 2126

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ**
Νίκης 20, 105 57 Αθήνα

Στολισμένα αγκάδια

Φ.ο.τ. Μαρτίνος Γκαϊτάλ